

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM DKAB ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI
İLKÖĞRETİM DKAB ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

**MASALLARIN DİNÎ VE AHLAKÎ DEĞERLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ**
(BİLLURKÖŞK MASALLARI ÖRNEĞİ)

Yüksek Lisans Tezi

PINAR ÜNLÜER

İstanbul, 2013

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM DKAB ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI
İLKÖĞRETİM DKAB ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

MASALLARIN DİNÎ VE AHLAKÎ DEĞERLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ
(BİLLUR KÖŞK MASALLARI ÖRNEĞİ)

Yüksek Lisans Tezi

PINAR ÜNLÜER

Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Emine Keskiner

İstanbul 2013

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMENLİĞİ Anabilim Dalı İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMENLİĞİ Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi PINAR ÜNLÜER'nın MASALLARIN DİNİ VE AHLAKİ DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ (BILLURKÖŞK MASALLARI ÖRNEĞİ) adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 28.06.2013 tarih ve 2013/24-17 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 15.11.2013

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

1. Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. EMİNE KESKİNER
2. Jüri Üyesi	Yrd. Doç. Dr. FARUK TUNCER
3. Jüri Üyesi	Prof. Dr. M.FARUK BAYRAKTAR

İmzası

Emine Keskiner
Faruk Tuncer
M. Faruk Bayraktar

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	IV
TABLO LİSTESİ	V
ÖNSÖZ	VII
1. GİRİŞ	1
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ.....	1
1.2. ARAŞTIRMANIN METODU	3
1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	4
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. MASALIN TANIMI VE GENEL ÖZELLİKLERİ.....	6
2.2. MASALLARIN SINIFLANDIRILMASI.....	9
2.2.1.Olağanüstü Masallar	9
2.2.2.Hayvan Masalları:	10
2.2.3.Gerçekçi Masallar	10
2.2.4.Güldürücü Masallar	10
2.2.5.Zincirlemeli Masallar.....	10
2.3. MASALLARIN KAYNAĞI	10
2.4. MASALIN DEĞERİ	11
2.4.1.Masalların Kaynağına Dair Görüşler ve Masalların Dinler İle İrtibatı.....	11
2.4.2. Masalların Sembolik Dili ve Masalların Yorumlanması.....	13
2.5. EĞİTİM GELENEĞİMİZDE MASAL VE BENZER TÜRLERDEN FAYDALANMA.....	17
2.5.1. İlahî Bir Eğitim Yöntemi Olarak Kıssa	17
2.5.2. Masalların Hedef Kitleleri	22
2.5.3.Masal ve Eğitim	23
2.6. DEĞERLER VE EĞİTİMİ.....	25
2.6.1. Değer Kavramı.....	25
2.6.2.Değerler Eğitiminin Önemi	28
2.6.3.Değerler Eğitime Duyulan İhtiyaç.....	29
2.6.4.Değerlerin Sınıflandırılması	32
2.6.5.Masal ve Değerler Eğitimi	32
2.7. BİLLUR KÖŞK MASALLARI.....	35
2.7.1. Tahir Alangu'nun Hayatı ve Eserleri	38
3. MASALLARIN DİNİ VE AHLAKİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	41

3.1. BİLLUR KÖŞK VE ELMAS GEMİ.....	42
3.1.1. Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi	42
3.1.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi.....	45
3.2. HELVACI GÜZELİ.....	49
3.2.1. Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi	49
3.2.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi.....	52
3.3. AĞLAYAN NAR GÜLEN AYVA.....	57
3.3.1. Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi	57
3.3.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi.....	60
3.4. MURADINA EREN DİLBER.....	66
3.4.1. Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi	67
3.4.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi.....	69
3.5. MURADINA ERMEYEN DİLBER.....	72
3.5.1. Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi	72
3.5.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi.....	76
3.6. TASA KUŞU	79
3.6.1. Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi	80
3.6.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi.....	81
3.7. ZÜMRÜDÜANKA KUŞU	84
3.7.1. Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi	84
3.7.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi.....	89
3.8. İĞCİ BABA	94
3.8.1. Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi	94
3.8.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi.....	96
3.9. HIRSIZ İLE YANKESİCİ	99
3.9.1. Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi	99
3.9.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi.....	100
3.10. SEFA İLE CEFA.....	103
3.10.1. Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi	104
3.10.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi.....	107
3.11. ALİCENGİZ OYUNU.....	112
3.11.1. Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi	112
3.11.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi.....	113
3.12. SAKA GÜZELİ	115
3.12.1. Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi	116
3.12.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi.....	120

3.13. KARA YILAN	122
3.13.1. Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi	123
3.13.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi.....	126
3.14. MERCAN KIZ.....	129
3.14.1. Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi	129
3.14.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi.....	133
3.15. GENEL DEĞERLENDİRME	137
3.15.1. Dinî Değerlerin İşlenişi	139
3.15.2. Ahlakî Değerlerin İşlenişi	146
5. SONUÇ.....	153
KAYNAKÇA	156

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DKAB	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
Hz.	: Hazreti
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
M.Ö.	: Milattan Önce
r.a.	: Radıyallahu anh
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
S.B.E.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
s.s.	: Sayfa aralığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: Ve benzeri

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1: Billur Köşk ve Elmas Gemi Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler	42
Tablo 2: Billur Köşk ve Elmas Gemi Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler	45
Tablo 3: Billur Köşk ve Elmas Gemi Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler	45
Tablo 4 : Helvacı Güzeli Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler	49
Tablo 5 : Helvacı Güzeli Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler	52
Tablo 6 : Helvacı Güzeli Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler	53
Tablo 7 : Ağlayan Nar Gülen Ayva Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler	58
Tablo 8 : Ağlayan Nar Gülen Ayva Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler	60
Tablo 9 : Ağlayan Nar Gülen Ayva Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler	61
Tablo 10 : Muradına Eren Dilber Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler	67
Tablo 11 : Muradına Eren Dilber Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler	69
Tablo 12: Muradına Eren Dilber Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler	69
Tablo 13 : Muradına Ermeyen Dilber Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler	73
Tablo 14 : Muradına Ermeyen Dilber Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler	77
Tablo 15 : Tasa Kuşu Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler	80
Tablo16 : Tasa Kuşu Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler	81
Tablo 17 : Tasa Kuşu Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler	82
Tablo 18 : Zümrüdüanka Kuşu Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler	85
Tablo 19 : Zümrüdüanka Kuşu Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler	90
Tablo 20 : Zümrüdüanka Kuşu Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler	90
Tablo 21 : İğci Baba Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler	94
Tablo 22 : İğci Baba Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler	96

Tablo 23 : İğci Baba Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler	96
Tablo 24 : Hırsız ile Yankesici Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler	99
Tablo 25 : Hırsız ile Yankesici Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler	101
Tablo 26 : Hırsız ile Yankesici Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler	101
Tablo 27: Sefa İle Cefa Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler	104
Tablo 28 : Sefa İle Cefa Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler	107
Tablo 29 : Sefa İle Cefa Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler	107
Tablo 30 : Alicengiz Oyunu Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler	112
Tablo 31 : Alicengiz Oyunu Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler	113
Tablo 32 : Alicengiz Oyunu Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler	114
Tablo 33 : Saka Güzeli Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler	116
Tablo 34: Saka Güzeli Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler	120
Tablo 35: Saka Güzeli Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler	120
Tablo 36: Kara Yılan Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler	123
Tablo 37 : Kara Yılan Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler	126
Tablo 38: Kara Yılan Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler	126
Tablo 39: Mercan Kız Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler	129
Tablo 40: Mercan Kız Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler	133
Tablo 41: Mercan Kız Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler	133
Tablo 42: Değerlerin Masallara Göre Dağılımı	137
Tablo 43 : Masalların Tamamında Yer Alan Dinî Değerler	139
Tablo 44 : Masalların Tamamında Yer Alan Ahlakî Değerler	146
Tablo 45: Masallardaki Ahlakî Değerlere Aykırı İfade ve Davranış Modelleri	147

ÖNSÖZ

Sanal sosyal iletişim ağlarının aile içi iletişimi zayıflattığı, şehirleşen ve çekirdek ailelerle kurulan bir toplumda geleneklerin ve bunda mündemiç olan değerlerin buhran yaşadığı bir zamanı yaşamaktayız. Değerlerin aktarımında oluşan bu eksikliği, okullar icra etmek için boy göstermekte ve “nasıl yapmalıyız” sorusunu sormaktadırlar.

Geçmişte bu eğitim aile içinde verilmekte idi. Tabiî seyri içerisinde sıkıcı bir talimle değil, örnek olarak ve örnekler anlatılarak yapılmaktaydı. Bu eğitimin içerisine masallar da dahil olmakta ve ailecek toplanılan eğlenceli meclisler oluşturulmaktaydı.

Bunların yokluğunda oluşan boşluğu anlam arayışları ve başka dünyalara götürdüğü iddia edilen fantastik edebiyatı da içinde barındıran post-modernizm karşılamaktadır.

Toplumsal bağların zayıfladığı, geleneksel kültürün unutturulmaya çalışıldığı bu ortamda, insanların tam da postmodern arayışlarla olağanüstüne yöneldiği bir zamanda, bizim imdadımıza “masallar” yetişmektedir. Aile içerisindeki bağların zayıflamasıyla, değer aktarımındaki zayıflamada, büyükannelerden masal dinlemeyen çocukların mahrumiyeti karşımızda durmaktadır. Oysa ki masallar yalnız bir ailenin değerlerini taşımazlar. Tarihin eski dönemlerinden bugüne her dönemden bir şeyler alarak bugünlere gelen bir değer hazinesidir.

İnsanların bu değer buhranında mitolojik unsurlarla dolu, manevî dünyaya dair işaret aradıkları romanlara, sinema ve dizi filmlerine sarıldığını görmekteyiz. Modernizmin oluşturduğu ruhî boşluğu, Post-modern düşünce yapısının fantastikle doyurmaya çalıştığı dönemde, Kur'an kültürüyle oluşmuş geleneksel mirasımızın ve değerlerimizin taşıyıcılığını yapan masallarla doldurmak bir öneri olarak önümüzde durmaktadır.

Masallar en çok çocukları sarmaktadır. Fakat yalnız çocuklar için değil, gençler ve yetişkinler için de değerler eğitiminde birer kaynak olmalıdır. Bugün genç- yetişkin herkesin takip ettiği “fantastik” edebiyat ve sinema, masalların dilinin değiştirilmiş biçimidir. Bunlara mukabil bizim de masallarımızı etkili bir biçimde sunmamız

gerekmektedir. Çünkü masallar sıkıcı bir ders talimi değildir. Değerler olayların içinde yaşantılardan sezdirilir. Israrlı, direk bir talim değil, örtük ve ikna edici bir eğitim biçimidir.

Çalışmamızda masalların önemini, işlediği değerleri ortaya koymak suretiyle ifade etmeye çalıştık.

Araştırmayı pek çok büyüğümün emeği ve desteğiyle tamamlamaya gayret gösterdim.

Yüksek tahsilin başlangıcından itibaren cesaret veren ve yol gösteren, bugün gelinen noktada çokça emeği olan muhterem hocam Prof. Dr. Yaşar Fersahoğlu hocama, çocuk edebiyatı alanını tanımamı sağlayan, yürümeye azmettiğim yolda rehberim olan sevgili hocam Dr. Melike Günyüz'e, bilhassa tezi hazırlama sürecinde yönlendirmelerinden istifade ettiği Prof. Dr. M.Zeki Aydın ve Yard. Doç. Dr. Bilal Yorulmaz hocalarıma, çalışmalarımın en başından beri tavsiyelerinden faydalandığım, danıştığım Sayın Yard. Doç. Dr. Emine Keskiner hocama şükranlarımı iletirim.

Sevgili babacığma ve yardımlarını esirgemeyen iki aileme, dostlarıma, ayrıca yoğun zamanımı daraltsa da gönlümü ferahlatan sevgili oğlum Mehmet Akif'e ve her anlamda desteğini esirgemeyen fedakâr eşime teşekkür ediyorum.

El-Hamdü Lillahi Rabb-il'âlemîn.

Pınar (Başar)Ünlüer
Haziran 2013/Ümraniye

1. GİRİŞ

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ

Değerler eğitimine duyulan ihtiyaç, son yıllarda resmi makamlarca yapılan bildirilerde ve yapılan akademik çalışmalarda ifade edilmekte ve bu ihtiyacı gidermek üzere çalışmalar yapılması tavsiye edilmektedir.¹ Bu konunun önemi ebeveynler ve öğretmenler tarafından da anlaşılmıştır. Bu anlayış neticesinde artık “değerler eğitimi nasıl sağlamalıyız” sorusu sorulmakta ve bunu sağlamak için yöntem ve materyal çalışmaları yapılmaktadır.

“Geçmişte kıssadan hisse çıkarmak maksadıyla anlatılan masallar, bu gün anladığımız biçimiyle değerler eğitimi sürecinde materyal olarak kullanılabilir mi” sorusuyla yola çıkılan çalışmada masalların önemi bir kez daha anlaşılmaktadır. Diğer halk edebiyatı eserlerinde olduğu gibi, sözlü edebiyat kültürünün önemli eserlerinden olan masalların da, kültürel mirasın taşıyıcılarından biri olduğu görülmüştür. Masallar kültürde var olan her şeyi içinde barındırmakta ve gelecek kuşaklara nakletmektedir. Taşınan bu unsurlar arasında “değerler” önemli bir yer edinmektedir.

Ayrıca etkileyciliği, örnek olaylar sunması, soyut olan kavramları kahramanlar üzerinde canlandırmasıyla toplumda anlaşılması kolay metinlerdir. Bu sebeple masallar

---

¹ M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı değerler eğitiminin önemini ifade etmek üzere eğitim kurulmalarına 08.09.2010 tarihinde bir genelge göndermiştir. Bu genelgede okulöncesi, ilköğretim kurumlarında değerler eğitimi amacıyla etkinlikler yapılması öğretmenlere tavsiye edilmiştir.

değerler eğitimi sürecinde ailede veya okulda etkin kullanılabilir materyaller olarak düşünülmüştür. Buna dayanarak araştırmada masallarda işlenen dinî ve ahlakî değerler incelenmek istenmiş, bunun kıymet ve ehemmiyetine dikkat çekilmek istenilmiştir.

Çalışmamız farklı kişiler tarafından da yazıya geçirilen“Billur Köşk Masalları”nın Tahir Alangu tarafından yayına hazırlanan metni üzerinden yapılmıştır. Eser üzerinde dinî ve ahlakî değerlerin işleniş biçimleri incelenmiştir. Araştırma değerler eğitimi için materyal sunması, masalların din eğitimi açısından yüksek lisans düzeyinde ilk kez incelenmesi ve bundan sonra yapılacak olan çalışmalar için örnek teşkil etmesi sebebiyle önemli görülmektedir.

Çalışmada öncelikle masalların genel özellikleri, masalların sınıflandırılması ve kaynağı incelenmiştir. Kaynağına ve yorumlanmasına dair farklı görüşlerin, dinî ve ahlakî değerler açısından üzerinde durulması gereken bir konu olduğu düşünülmüş ve burada masalların kaynağı ve din ile irtibatı, masalların sembolik dili ve yorumlanma biçimleri üzerinde durulmuştur. Daha sonra bunlara dayanarak masallar ve eğitim ilişkisi irdelenmiştir. Ayrıca, değerlerin nasıl tanımlandığı, değerler eğitiminin önemi ve buna duyulan ihtiyaç incelenmiştir. Masallar dinî ve ahlakî değerler açısından değerlendirilmiştir.

Araştırmamızın örneklemini oluşturan “Billur Köşk Masalları” genel olarak tanıtılmıştır. Ardından bu derlemede yer alan “Billur Köşk ve Elmas Gemi”, “Helvacı Güzeli”, “Ağlayan Nar ile Gülen Ayva”, “Muradına Eren Dilber”, “Muradına Ermeyen Dilber”, “Tasa Kuşu”, “Zümrüdüanka Kuşu”, “İğci Baba”, “Hırsız ile Yankesici”, “Sefa ile Cefa”, “Alicengiz Oyunu”, “Saka Güzeli”, “Kara Yılan”, “Mercan Kız” isimli masallar, dinî ve ahlakî değerler açısından incelenmiştir. Dinî ve ahlakî değerlerle ilgili olumlu veya olumsuz ifadeler incelenerek bu masalların değerler eğitimine katkısının olup olmayacağı değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın amacı sözlü kültürün en önemlilerinden olan masalların yeniden gündeme gelmesini sağlamak; masalları değerler eğitiminde güncel materyal olarak kullanımının mümkün olup olmadığını araştırmak ve yalnız okul müfredatlarında değil, aile içinde ve diğer meclislerde de yeniden anlatılması için bir öneri sunmaktır.

1.2. ARAŞTIRMANIN METODU

Tez konusu “masalların dinî ve ahlakî değerler açısından incelenmesi” olarak belirlenmiş, bu bağlamda masal araştırmaları yapılmıştır. Geleneksel Türk masallarının genel özelliklerini yansıtması ve halen okunmakta olan bir masal derlemesi olması sebebiyle “Billur Köşk Masalları” örneklem olarak seçilmiş, bu eser üzerindeki farklı yazarların anlatımları incelenerek Tahir Alangu'nun kaleme aldığı metin tercih edilmiştir. Tercih yapılırken bu alanda çalışma yapan yazar ve edebiyatçıların görüş ve önerileri dikkate alınmıştır.²

Kavramsal ve kuramsal çerçeveyi oluşturmak maksadıyla masallarla ilgili teorik bilgiler incelenmiş veyapılan incelemelerde masallarla ilgili edebi ve tarihsel bilgiler, din eğitimi nazarından ele alınmaya çalışılmıştır. Bu anlamda masalların tanımı, tasnifi ve genel özellikleri verildikten sonra masalların kaynağına dair görüşler ayrıca ele alınarak, teorilerde iddia edilen “masalarda dinî ritüel, anlatı ve kıssaların etkisi” değerlendirilmiştir. Masalların yorumlanma biçimleri incelenerek sembolik diline dair yapılan araştırmalar ortaya konulmuştur. Bundan sonra eğitim geleneğimizde masaldan ve benzeri türlerden nasıl faydalandığı araştırılmış ve değerlendirilmiştir. Ardından değer kavramı, değerler eğitiminin önemi ve bu eğitime duyulan ihtiyaç ortaya konulmuştur. Değerler ve masalların buluştuğu noktalara dikkat çekilerek incelenmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümünü oluşturan “Masalların Dinî ve Ahlakî Değerler Açısından İncelenmesi” için ön çalışma olarak, edebi eserlerde işlenen değerleri inceleyen çalışmalar incelenerek içerik analizi metodu belirlenmiştir.

Ön okuma yapıldıktan sonra her masal için değerlendirme formları hazırlanmış, değerlerle ilgili mesajları tespit için parametreler ve semboller belirlenmiştir. Her bir masal geriye dönük kıyaslamalar da yapılarak incelenmiş ve muhteva ettiği değerler, işlendiği yerler ve nasıl işlendiğine dair bilgiler kaydedilmiştir. Daha sonra tespit edilen bu değerler sayfa sayısına ve masalarda yer alan toplam değer sayısına göre oranlanarak, yoğunluk değerleri belirlenmiştir. Tablolarda yer alan değerler sayıca fazla olandan az olana doğru sıralanmıştır. Tablolar halinde sunulan bu veriler her masal için ayrı olarak yorumlanmıştır. Ayrıca masalarda yer alan değerlerin nasıl işlendiği de izah edilmiştir.

---

² Bu eser çocuk yayınları editörü ve yazar Dr. Melike Günyüz ile masal yazarı Elif Konar tarafından çalışmaya uygun görülerek tavsiye edilmiştir.

Değerlerin masallara göre dağılımı genel bir tablo üzerinde yeniden gösterilmiştir. Bu sayede masallar arasında ve dinî-ahlakî değerler arasında kıyaslamalar yapılmış ve bazı neticelere ulaşılmıştır. Değerlerin nicel ve nitel yapısı genel olarak ele alınarak incelenen 14 masalın tamamında nasıl bir tablonun ortaya çıktığı ifade edilmiştir.

1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmaya konu olan masallar derleme Türk Masalları ile sınırlıdır. Başka milletlere ait masallar veya belli bir yazar tarafından yazılmış olan masallar konumuzun dışındadır.

Araştırmada derlenmiş tüm Türk masallarını incelemek mümkün olmayacağından örneklem olarak Türk Masallarının genel özelliklerini yansıtan, geçmişten beri toplumda çok okunduğu bilinenen³ ve son olarak da M.E.B. tarafından 100 Temel Eserde tavsiye edilmiş olan “Billur Köşk Masalları” seçilmiştir. İnceleme bu eserde yer alan on dört masal ile sınırlıdır.

---

³ Tahir Alangu, **Billur Köşk Masalları**, 4. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011, s. 329.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. MASALIN TANIMI VE GENEL ÖZELLİKLERİ

Masal, anonim halk edebiyatı mahsullerinin en yaygın olanlarından biridir. Bu mahsullere ad olarak verilen kelime Habeşçe “mesl”, Ârâmice “maslâ” ve İbranicedeki “masal”dan, Araplara “mesel, masal” şekli ile mukayese ve karşılaştırma manasıyla geçtikten sonra Türkçeye mal olmuştur.⁴

Kamus-i Osmaniye göre “masal” kelimesi “mesel”in değiştirilmiş şeklidir.⁵ Masal kelimesi yerine daha önce “kıssa, hikâye, destan” gibi kelimeler de kullanılmıştır.⁶

Türk Dil Kurumu sözlüğü masalı, “genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür” olarak tanımlamaktadır.⁷

Masal derlemeleri ve diğer folklor çalışmalarıyla bilinen Pertev Naili Boratav masalı, “Avam tabakasına mensup fertler tarafından şifahi bir surette nesilden nesile intikal eden ananevi hikâyeler”⁸, “nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçeğe ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı”⁹ olarak tanımlamaktadır.

Geçmişte masal kelimesiyle aynı anlamda kullanılan “mesel” kelimesi ise “atalardan gelen ve onların yıllar içindeki deneyim ve gözlemlerine dayalı düşüncelerini değişmez kalıp ve klişeleşmiş özlü sözlerle öğüt ve hüküm içerecek biçimde yansıtan, lafzı ve anlamı beğenilerek nesilden nesile aktarılan, çoğunlukla aslî durumuna benzeyen halleri açıklamak ve örneklemek amacıyla kullanılan anonim mâhiyetteki özdeyiş” olarak tanımlanmaktadır.¹⁰

⁴ Şükrü Elçin, **Halk Edebiyatına Giriş**, 1. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 1993, s. 368.

⁵ Mehmed Salahi, **Kamus-i Osmani**, İstanbul: Mahmutbey Matbaası, 2. C., 1329, s. 318.

⁶ Ali Fuat Bilkan, **Masal Estetiği**, 2. Basım, İstanbul: Timaş Yayınları, 2009, s.15.

⁷ TDK, **Güncel Türkçe Sözlük**, <http://www.tdk.gov.tr/index.php?option>, (20.02.2013).

⁸ Pertev Naili Boratav, **Folklor ve Edebiyat 2**, 1. Basım, İstanbul: Adam Yayınları, 1983, s. 273.

⁹ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, 6. Basım, İstanbul: Gerçek Yayınları, 1992. s.80.

¹⁰ İsmail Durmuş, **Mesal**, DİA, 29. C., Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004, s.293. Aynı maddede masal kelimesine kaynaklık eden “mesel” kelimesinin Kur’an-ı Kerim’de başlıca şu manalarda kullanıldığı ifade edilmektedir: 1- Misal, örnek, benzer. 2- Hal, sîret, durum. Geçmiş kavimlerin halleri,

Masallar, halkın ortak şuurunda doğmuş, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sürüp giden, cereyan ettiği yer ve zaman bilinmeyen, normal ya da olağanüstü şahıs veya peri, cin, dev, ejderha gibi yaratıklara ait olağandışı ve tamamıyla hayal mahsulü bir takım hadiselerin hikâye edildiği sözlü halk edebiyatı ürünleridir.¹¹

Masallarda hayal ürünü, olağanüstü unsurlar önem taşımaktadır. Masalı hikâye ve destan gibi türlerden ayıran temel özellik “hayal”dir.¹² Masal, gerçekle ilgisiz, anlattıklarına inandırmak iddiası bulunmayan bir anlatım türüdür. Kahramanları tabiatüstü, olay ve durumları akıldışı olan masallar, dinleyenleri etkileyerek kendi hayal dünyasına çekerler.¹³ Masallarda imkânsızlıklar yoktur. Düşünülen ve düşünülemeyen her şey olabilir. Bir küpün üzerine binip gözünü açıp kapayınca kadar bir yıllık yolu aşabilirsiniz. Yedi kat yerin altında karıncaların padişahıyla buluşabilir, bir ejderhanın sırtında oniki kat gökyüzüne bir anda yükselerek aslanlar padişahıyla konuşabilirsiniz.¹⁴

“Hayal ürünü” sözünü sadece “olağanüstü şeyler” anlamında almamak gerekir. Bazı masallar bu tür olağanüstü olay ve kişileri konu edinir. Bunun yanında bazı masallar da uydurma olmakla beraber olağanüstü değildirler. Masal, olağanüstü de olsa, gerçekçi de olsa; anlattığı olayların gerçeğe benzerlik derecesi ne olursa olsun, onların hayal mahsulü oldukları izlenimini dinleyene veren bir anlatı türüdür. Masalı, efsaneden, hikâyeden, destandan ayıran özelliklerin başında bu gelir.¹⁵

Masallar üslûp özellikleri bakımından da öteki türlerden ayrılır. Anlatı kısa ve yoğundur. Hayvan masallarında ve fıkralarda bu yoğunluk son dereceye ulaşır. Uzun masallarda ise olaylar çok ve detaylıdır.¹⁶

Masallar, kısa ve yoğun anlatım ile bağlantılı olarak genellikle “-miş’li geçmiş zaman”da anlatılır, “-di’li geçmiş zaman” kullanılmaz. Bazen de şimdiki geçmiş zaman veya geniş zaman kipiyle anlatılır.¹⁷

---

inkarcı tutum ve davranışları, bu yüzden başlarına gelenler birer mesel olarak zikredilmiştir. 3- İbret. Bazı geçmiş kavimlerin hayat hikâyeleri.

¹¹ Selçuk Kantarcıoğlu, **Eğitimde Masalın Yeri**, 1. Basım, İstanbul: M.E.B. Yayınları, 1991, s. 13.

¹² Bilkan, s.16.

¹³ Bilkan, s.15.

¹⁴ Naki Tezel, **Türk Masalları**, 2. Basım, Ankara : Kültür ve Turizm Bakanlığı , 1990. 2. C., s.11.

¹⁵ Boratav, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, s. 80.

¹⁶ Boratav, s. 82.

¹⁷ Boratav, s. 83.

Masalların önemli üslup ve anlatım özelliklerinden biri de her masalda aynı kalabilen, tekrar eden söz kalıpları, tekerlemeler, küçük konu kalıpları yani motiflerdir.¹⁸

Masallar bilinmeyen bir zamanda geçerler. Bunu sağlamak için “evvel zaman içinde” kalıbıyla başlayarak dinleyiciyi bu konuda ikna eder. “Vaktiyle” sözüyle devam eden olaylar, olayların “ne zaman” olduğunu değil, sonucunu düşünmemiz gerektiğini bize hatırlatır.¹⁹ “bir varmış, bir yokmuş” kalıbı da yine bir şaşırtmaca gibi, bir tereddüt oluşturur. Bu oyunla dinleyen masalın içine çekilir.

Özellikle olağanüstü masalarda ya da diğer uzun masalarda önemli bir yer tutan “üçleme” özelliği de masallara mahsus özelliklerdendir. Olaylar önemlerine göre sıralanarak üç süreli bir düzen içinde geçerler. Kişiler üç gruba ayrılırlar, padişahın üç oğlu, vb. gibi...Masalın sonunda düşen elmalar da üç tanedir.²⁰

Masalların kahramanları, insanlar (padişah, tüccar, oduncu, keloğlan, arap vb.); hayvanlar (arслан, tilki, at, güvercin, papağan vb.); bitkiler (ağaç, çiçek vb.); maddî unsurlar, âlet ve eşya (dağ, taş, mağara, kuyu, su, sofra, seccade, değirmen, ayna, çalgı vb.); hayâlî yaratıklar (dev, cin, peri vb.); yalın fikirler (akıl, zekâ, iyilik, kötülük, güzellik vb.) gibi akla gelen her şeydir.²¹

Edebiyat dünyasında tanınan en eski masal “Binbir Gece Masalları” ismiyle tanınmış, Arap masallarından olan “Elf Leyle ve'l-Leyle” isimli masaldır. Bundan başka “Kelile ve Dimne” olarak bilinen ve Fars Edebiyatından bize geçmiş olan “Pançatantra” ve “Tûtiname” ismiyle tercüme edilmiş Hint masal kitabı “Çakasaptati” bilinen meşhur masal derlemeleridir.²²

Anonim Türk masalları ise 18. Yüzyılın sonlarında batılı araştırmacıların ilgisini çekmeye başlamış, 1781 yılında Fransız M. Diegon’a ait olan “Nouveaux Contes Turc et Arabes (Yeni Türk ve Arap Masalları)” kitabında yer almıştır. V. Radlov’un 1907 yılında Türk Halk Edebiyatından yapılan derlemeleri içeren 10 ciltlik “Proben der

---

¹⁸Boratav, s. 83.

¹⁹Elçin, s. 368.

²⁰Bilkan, s.90.

²¹Elçin, s. 369.

²²Bilkan, s.17.

Volkslieder Türkischen Stamme (Türk Kavimlerinin Halk Edebiyatından Örnekler)” adlı yapıtıyla, Macar Türkolog İ. Kunos’un 1887-1907 yılları arasında beş cilt olarak yayınlanan masal kitaplarında da Anadolu ve Rumeli’den toplanmış çok sayıda masal bulunmaktadır.²³

Türk masallarını derleme, yayınlama ve inceleme çalışmaları, Cumhuriyet Döneminde yoğunlaşmış; Ziya Gökalp, Eflatun Cem Güney, Tahir Alangu, Naki Tezel ve Pertev Naili Boratav, derledikleri masalları folklor ürünü olarak ya da **onlara**edebi bir biçim vererek yayınlamışlardır.²⁴

2.2.MASALLARIN SINIFLANDIRILMASI

Masallar pek çok kaynakta farklı şekillerde tasnif edilmektedir. Bu durumun sebebi masalla ilgili çalışma yapanların farklı bakış açıları, çalışma yöntemleri olabilir. Yapılan tasnifler genel geçer değildir ve bazı araştırmacılar tarafından eleştirilmektedirler. Çok fazla değişkenin sözkonusu olduğu masallarda yapılmış sınıflandırmaların da kat’î olmayacağı açıktır.²⁵ Burada Pertev Naili Boratav’ın yaptığı sınıflandırma esas alınarak bir tasnif biçimi burada verilmektedir.²⁶

2.2.1. Olağanüstü Masallar

Olağanüstü masallar, gerçekçi masallarla beraber “asıl masallar” olarak ifade edilir. Yani masal diyince ilk akla gelen anlatı çeşidi olarak gösterilir.Gerek konu, gerekse kahramanlar itibariyle hayal ürünü ve akıl dışı özellik taşıyan bu tür masallar cin, peri, dev, ejderha gibi tabiatüstü varlıklar etrafında anlatılır. Uzun olan bu masalların kişileri daha kalabalık, olayları daha gelişmiştir. Anlatım ve üslup bakımından tam masal özellikleri taşırlar.²⁷

---

²³Muhsine Helimoğlu Yavuz, **Masallar ve Eğitimsel İşlevleri**, 1. Basım, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002, s. 16.

²⁴Yavuz, s. 16.

²⁵ Berivan Can Emmez, “Sözlü Gelenekten Modern Masala: Çocuk Edebiyatında Masal Üzerine Halkbilimsel Bir İnceleme”, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üniversitesi, SBE, 2008), s.17.

²⁶Boratav, s. 83.

²⁷ Boratav, s. 86.

2.2.2. Hayvan Masalları:

Hayvan masalları genellikle asıl masallardan daha kısa olurlar. Başlama tekerlemeleri yoktur. Hayvan masalları fıkralar gibi bir düşünceyi güçlendirmek, örnek getirmek, ibret dersi vermek gibi gerekli hallerde anlatılır. Bu masallarda kıssadan hisse vermek esastır. Genellikle hayvanlar, kendilerin özgü nitelikleri yitirmiş, kılık değiştirmiş, insanlaşmıştır. Halk arasında çok yaygın olan bir türdür.²⁸

2.2.3. Gerçekçi Masallar

Bu masallardaki kişi ve olaylar gerçeğe daha yakındır. Padişahlar, vezirler, zengin tüccarlar veya halktan sıradan insanlar esas kahramanlarıdır.²⁹

2.2.4. Güldürücü Masallar

Bu guruptaki anlatılar, fıkra, latife, nükte ve birçok hallerde de sadece hikâye sözleriyle ifade edilirler. Bir düşünceyi örneklendirmek veya güçlendirmek amacıyla anlatılırlar. Genellikle etkili, az kelimeyle yoğun anlam ifade eden veciz ifadelerle bitirilirler.³⁰

2.2.5. Zincirlemeli Masallar

Zincirlemeli masallar, eğlendirmek ve şaşırtmak maksadıyla düzenlenmiş masallardır. Bunlar küçük çocukların severek dinledikleri ve kendi aralarında en çok anlattıkları masallardandır. Küçük, önemsiz olaylar bu masallarda ardı ardına dizilerek zincirleme olarak birbirine bağlıdır. Olaylar sıkı bir mantık bağıyla kenetlenmiştir. Anlatı bu zincirlerin sayısı ölçüsünde uzar; süratli bir tempo ile yürütülür.³¹

2.3. MASALLARIN KAYNAĞI

Masalların kaynağının ne olduğu, ilk olarak nerede masal söylenmeye başlandığı ve nereden türedikleri araştırmacıların en çok ilgisini çeken konulardan biri olmuştur. Farklı coğrafyalardan derlenen masallar arasındaki benzerlikleri açıklayabilmek için farklı görüşler ortaya atılmıştır.

---

²⁸ Boratav, s. 84.

²⁹ Boratav, s. 83.

³⁰ Boratav, s. 92.

³¹ Boratav, s.102.

Mitolojik görüş; masalın mitolojiden üretildiğini, bunun ise eski Hint mitolojisine, kutsal metin sayılan Rig-Vedalar'a kadar dayandığını savunur. Tarihi görüş, Hindistan'ı kaynak göstermek konusunda ilk görüşle aynı doğrultudadır, fakat parçalanmış mitler, tarihi devirler içinde şekillenerek masalları oluşturmuştur, tezini ileri sürer. Böylece Arap, İran ve Ortaçağ Avrupa masallarının kaynağını da Hindistan'a bağlar. Masalların kaynakları hakkındaki son görüş ise antropolojik araştırmaları esas alan görüştür. Buna göre masallar insanların bir arada yaşamaya başlamasıyla oluşan komünlerin artıklarıdır. Kültürlerin paralel olarak gelişmesi sonucu benzer masalların ortaya çıktığını, birbirinden bağımsız bir şekilde benzer hikâyeye örgüleri ortaya çıkardığını savunur.³²

Bilkan da "Masal Estetiği" isimli çalışmasında masal dallarının tıpkı insan soyunda olduğu gibi bir tek ağaçta birleştiğini ifade etmektedir. Masallar, farklı ülke,kültür ve dillere geçtikçe birçok değişikliğe uğrasa da bu sözlü anlatımın kaçınılmaz neticesidir.³³

Masalları yapısalcı yaklaşımla inceleyen Propp da, masalların ortak yapısal özelliklerinden yola çıkarak benzer bir sonucu iddia etmektedir. Bunu bilimsel olarak ortaya koymanın zorluğu sebebiyle temkinli yaklaşırsa da yaptığı çalışmanın neticesi olarak şu soruyu sormaktadır: "Bütün olağanüstü masallar tek biçimli masallarsa, bu hepsinin aynı kaynaktan çıktığı anlamına gelmez mi?"³⁴

2.4. MASALIN DEĞERİ

2.4.1. Masalların Kaynağına Dair Görüşler ve Masalların Dinler İle İrtibatı

Masallar nasıl ortaya çıkmıştır ve taşıdıkları hikâyeler nerelerden gelmektedir, sorusu araştırmacıların ilgisini çeken bir konu olmuştur. Bu sorunun cevabını arayanların "din" ile kurdukları irtibat ise bu noktada daha derin düşünmemize sebep olmaktadır. Din eğitimi açısından masallara bakarken bu konu üzerinde biraz daha durulması gerekmektedir.

³² Gönül Yonar, **Türk Edebiyatında Fantastiğin Kökenleri**, 1. Basım, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2011, s. 180.

³³ Bilkan, s. 17.

³⁴ Vladimir Propp, **Masalın Biçimbilimi**, Mehmet Rifat (çev.), 2. Basım, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2011, s. 110.

Bugün bir milletin tespit edilmiş bulunan bir masalına, memleketin değişik bölgelerinde rastlanması, hatta aynı masalın pek az ayrılıklarla başka başka milletlerde yaşamakta olması, bunların geniş alanlara yayıldıklarını, dolayısıyla çok eski bir geçmişin malı olduklarını gösterir.³⁵

Yukarıda da görüldüğü üzere masalların menşeinin Hint dünyası olduğuna dair yaygın görüşler mevcuttur.³⁶ Hintlerin kutsal metinleri “Rig-Veda”ların “pançatantra” ile halkta kaim olduğu ve bu havzada oluşan kültürün Arap, İran ve Ortaçağ Avrupa masallarının menşesinde bulunduğu iddia edilmektedir.³⁷ Bu bakışla masallara baktığımızda - ilahi bir kaynağa dayanıp dayanmadığını sorgulamaksızın- masalların menşesinde dinî metinleri buluruz.

Daha genelleyici yaklaşımlarda ise masalların menşesinde Hint, Arap, İran sözlü kültürü gösterilir. İslam Ansiklopedisinde bununla ilgili olarak şu cümleler yer alır: *“Doğu milletleri Batılılara göre daha çok mesel ve hikmetlere sahiptir. Çünkü bunlar doğuda ortaya çıkıp yayılan semavi din ve kitaplarına, peygamberlerin söz, vasiyet ve hikmetlerine dayanır.”*³⁸ Böylece semavi dinlerin doğuş havzasında sözlü kültür ve halk anlatılarının yoğunluğuna dikkat çekilmektedir. Dinî metin, anlatı ve hikâyelerin bunların oluşumunda tesirine böylece işaret etmektedir. Boratav ise, masallarda ehemmiyetsiz görünen teferruatın, mantıksız görünen vakaların, eski dinî izler olduğunu ifade ederek, bunu 1865’te R. Köhler’den itibaren yapılan folklor araştırmalarının masallara verdiği âlemşümüllüğün de teyit ettiğini söylemektedir.³⁹

Olağanüstü masalları yapısalcı yaklaşımla inceleyerek masalların aslında hepsinin aynı işlevsel örgüyle meydana geldiğini ortaya koyan V. Propp da masalların tek kaynaktan beslendiği fikrini destekler konumdadır. Fakat bu tek kaynağın ne olabileceği konusunda genel geçer bir şey söylemekten sakınırken şunları ifade etmektedir:

“...eski kültür biçimleri ile din arasında, öte yandan da din ile masallar arasında kurallarla düzenlemiş bir bağın bulunması son derece olanaklıdır. Bir kültür,

---

³⁵ Tezel, s. 7.

³⁶ Bkz.: Boratav, Folklor ve Edebiyat s. 272; Bilkan, s. 16; Yonar, s. 180.

³⁷ Boratav, Folklor ve Edebiyat, s. 272.

³⁸ Durmuş, s. 294.

³⁹ Boratav, Folklor ve Edebiyat, s. 272.

bir din yok olup gider, içerikleriye masala dönüşür. Masallarda eski dinsel canlandırmalarla ilgili izler öylesine bellidir ki, bunları tarihsel bir inceleme yapmadan da belirleyebiliriz.”

Bu izahın ardından incelediği masalların birindeki yolculuk unsurlarını değerlendirerek, masal yapılarının başlıca temellerinden biri olan ‘yolculuk’un, ruhun öbür dünyaya yaptığı yolculuklarla ilgili bazı canlandırmalar olabileceğini ifade eder.⁴⁰ Çalışmasında yer alandığı incelemeleri neticesinde ise şu cümleyi kurmaktadır: *“Masallarda temel diye tanımlanmış biçimlerin açıkça eski dinsel canlandırmalara bağlandığı konusunda ikna oluruz.”*⁴¹

Bratton *“Yakın Doğu Mitolojisi”* isimli çalışmasında bu konuda ilgi çekici tespitlerde bulunmaktadır. Ona göre insanlar hayatlarını üzerine kuracak değerler dizisi veya hakikat aradıklarında tarihe değil efsaneye başvururlar. Efsaneler ise dinî ayinlerin sesli uygulamalarında kullanılsalar da, nesilden nesile, ağızdan ağzankledilen ve her söylenişte basitleştirilen masallardır.⁴² Efsane ve masal, yanlış veya gayri tarihi bir şey diye değil, hayatın ve kâinatın manasının bir açıklaması olarak ele alınmalıdır.⁴³ Çalışmasının devamında ise efsanelerle *“Kitab-ı Mukaddes”*te bulunan kıssalar arasındaki paralellikleri ortaya koyarak halk anlatılarıyla dinî hikâyeler arasında irtibat kurmaktadır.⁴⁴

2.4.2.Masalların Sembolik Dili ve Masalların Yorumlanması

Nesillerin arasını açan hızlı ve sağlıksız kültür değişimleri, düşünce hayatıyla birlikte toplumdaki ortak değerleri ve temel kültürel normları da etkilemektedir. Bu durum pek çok anlamlı değerini içini boşaltmakta ve *“kelâm”*ı anlamsız söz haline getirmektedir.⁴⁵

Masalların donanmış olduğu anlam ve semboller de zamanla zayıflamıştır. Masalların sembolik dili farklı kültürler, farklı zamanlar ve farklı kabuller karşısında yeni anlamlar kazanmış ve toplumun kültürel referanslarına göre yeni değerleri karşılar

⁴⁰ Propp, s.110.

⁴¹ Propp, s.154.

⁴² Fred Gladstone Bratton, **Yakın Doğu Mitolojisi**, Nejat Muallimoğlu (çev.), 1. Basım, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı (İFAV), 1995, s.19

⁴³ Bratton, s.23.

⁴⁴ Bratton, s. 8.

⁴⁵ Bilkan, s. 113.

hale gelmiştir.⁴⁶Bu sembollerini anlama çabası araştırmacılar tarafından sürdürülmektedir. Masallardaki olay, eylem, motif veya simgeleri inceleyenler farklı bakış açılarıyla yorumlama faaliyetini yürütmektedirler.

Din eğitimi açısından masalların bu yönü dikkat çekici bir husustur. Hitap ettiği kimseye nasıl bir tesirinin olduğunun anlaşılması zor olsa da, değer haritaları, anlam şifreleriyle dolu olan masallar, asırlarca Türk milletinin beslendiği en önemli kaynaklardan olmuştur. Bu niteliğe sahip olan masalları değerler eğitimi nazarıyla değerlendirmek gerekmektedir.Masallarla ilgili yapılmış bazı çalışmalar ve bu çalışmalarda kullanılan yöntemler aşağıda tanıtılmaktadır.

Halk anlatılarını inceleyenlerin önemli gördükleri eserlerin başında “Masalın Biçimbilimi” gelir. Propp, eserini ilk olarak 1928’de Rusya’da yayınlamıştır. Bu eserle hem masal incelemeleri alanında hem de anlatı çözümlemesi alanında yöntembilimsel bir öncü olmuştur.⁴⁷ Propp’un bu çalışmadaki amacı, yüzeydeki çeşitlilik, çok renklilik altında, yüzlerce masala ortak olabilecek “işlevsel” birimleri bulup ortaya çıkarmak, bir başka deyişle halk masallarının değişmez yasalarını belirlemek olmuştur.⁴⁸

Propp, çalışmasının neticesinde bütün olağanüstü masalarda aynı işlevlerin tekrar ettiğini tespit etmiştir. Yani araştırdığı masallar hemen hemen (bazı alt unsurlar değişebilmekle beraber) aynı temel olay örgüsüne sahiptir. Propp,buradan bir takım neticeler çıkarmaktadır. Bu neticelerin birini de şu soruyla ifade eder: “Bütün olağanüstü masallar tek biçimli masallarsa bu hepsinin aynı kaynaktan çıktığı anlamına gelmez mi?”⁴⁹ Çalışmasının devamında ise şunu söyler: “Temel biçimlerin incelenmesi, araştırmacıyı masalı dinlerle karşılaştırmaya götürür.” Ardından Kitab-ı Mukaddes’te yer alan kıssalarla bazı masallardaki işlevleri ve motifleri karşılaştırarak savını destekler.⁵⁰

Propp’un bu çalışması bu tarz pek çok çalışmaya ilham olmuştur. Ülkemizde bu yöntemle yapılmış masal incelemelerinde Türk masal ve destanlarında da yer alan yapısal benzerlikler de sembolik olarak yorumlanmıştır. Bu ekolü izleyerek çalışma

---

⁴⁶ Bilkan, s. 112.

⁴⁷ Propp, s.7.

⁴⁸ Propp, s. 11.

⁴⁹ Propp, s. 109.

⁵⁰ Propp, s. 158.

yapanlar arasında Özkan'ın "*Bey Börek Anlatılarının Kahramanın Yolculuğu Açısından İncelenmesi*" isimli çalışma örnek gösterilebilir. Bu çalışmada Dede Korkut Hikâyelerinden biri seçilerek incelenmiştir. Bu çalışmada anlatılardaki '*ayrılma-erginlenme-dönüş*' şeklindeki çekirdek yapı ortaya koyulmuş ve böylece masallarda bulunan ortak yapısal özelliklerin tasavvufî anlayışla paralellliğini tespit edilmeye çalışılmıştır.⁵¹

Masalları incelemede uygulanan bir diğer yöntem ise psikanalitik yöntemdir. Bu yöntem Jung'un "arketip" ve "kolektif bilinç" kavramlarından yola çıkılarak masallardaki sembolleri yorumlamaya çalışır. Erich Fromm, "*Rüyalar, Masallar, Mitoslar*" isimli eserinde "sembolik dil"i izah eder ve bu yöntemle sembolik dilin izlerini masallarda arar.⁵²

Ona göre insanlık tarihinin ilk günden bu güne geliştirdiği tek ortak dil sembol dilidir. İnsanlık tarihinin en eski eserlerinden olan mitoslar, günlük yaşantımızın ürünleri olan rüyalar, birbirleri ile şaşırtıcı bir benzerlik gösterirler. Ona göre günümüz insanları mitos ve masallara gereken değeri vermeyi, onları bir tecrübe ve hatıra hazinesi olarak görmeyi unutmuşlardır. Bu nedenle biz çağdaş insanlar, artık onların dillerini anlamıyoruz. Fromm "*Masallar kendilerini sembol dili aracılığı ile ifade eden geçmiş zaman bilgelikleri ve özdeyişleridir*" der ve eserinin devamında şunu ekler:

*"Sembol dilinin herkes tarafından öğrenilmesi gereken tek yabancı dil olduğu inancındayım. Eğer bu dili anlayabilirsek mitosları, masalları da anlayabiliriz. Bence bunlar, bilgeliğin en önemli kaynaklarından biridir. Ayrıca benliğimizin derinliğine inmemize ve gizli yönlerimizi anlamamıza yardımcı olduğu da bir gerçektir."*⁵³

Mitoslar ve masalları aynı başlık altında değerlendiren Fromm, "*mitoslar daha çok dinî ve felsefî çekirdeğin sembolik bir ifadesi olarak kabul edilmektedir. Artık bu dışa vurulan anlatım biçiminin, yani hikâyenin 'ilkel' toplumların fantastik hayalleri*

---

⁵¹ Tuba Özkan, *Bey Börek Anlatılarının Kahramanın Yolculuğu Açısından İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, S.B.E., 2006), s.30-35.

⁵² Erich Fromm; *Rüyalar, Masallar, Mitoslar*; Aydın Arıtan (çev.), 2. Basım: Arıtan Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 18.

⁵³ Fromm, s.21.

*olmadığını geçmişten günümüze kadar gelebilen değerli hatıraları dile getirdiklerini anlamaya başlıyoruz” diye eklemektedir.*⁵⁴

Bu genel değerlendirmelerinin sonrasında bazı anlatılardaki arketiplerin ve sembollerin izlerini süren Fromm’un çalışmasında bizim çok yakından tanıdığımız “Kırmızı Başlıklı Kız”la karşılaşmaktayız. Hikâyeyi anlattıktan sonra içeriğini analiz eden yazar, “kırmızı”yı ergenliğe giriş olarak yorumlar. Ardından cinselliğin getireceği tehlikeler ve erkek algısı üzerinde durur.⁵⁵Bu yorumlamalarla çocukluğumuzdan beri dinlediğimiz “Kırmızı Başlıklı Kız” artık başkaşeyler söylemektedir. Gerçekten biz saf bir merakla kurttan alınacak intikamı dinlerken, farkında olmadığımız bilinçaltımız cinsellikle ilgili mesajlar almış mıdır?

Jung’un ve Fromm’un yolunu daha sonra pek çok araştırmacı takip etmiştir. Bunlardan birisi psikanaliz alanında doktora yapan ve bu alanda uzmanlaştıktan sonra dünyanın farklı yerlerini dolaşarak buralardaki masalları inceleyen Clarissa P. Ertes’tir.⁵⁶Türkiye’de “Kurtlarla Koşan Kadınlar” ismiyle yayınlanmış olan çalışmada yazar, masallardaki semboller ve arketiplerle kadın kimliğini incelemektedir.

Ülkemizde masallar üzerine çalışma yapan bazı araştırmacılar da Jung’un ve Fromm’un yöntemini kullanarak masalları incelemiştirlerdir. Bu bakış açısıyla yaklaşarak masallardaki motifleri tasavvufi unsurlarla ilişkilendiren bir makalede, masalsı unsurların tasavvufi hayatta işaret ettiği noktalar değerlendirilmiş, kişinin insan-ı kâmil olma yolundaki serüveninin masallara konu olduğu bu yöntemle ortaya koyulmuştur.⁵⁷

Masalların içerdiği mana derinliğini kavramamızda Bilkan’ın “*Masal Estetiği*” isimli kitabında yer alan masal çözümlenmeleri, Batılı araştırmacıların yöntemlerinden farklı olmakla beraber, bu konuda aydınlatıcı fikirler vermektedir. Özellikle “*Kıssatü’l Gurbeti’l- Garbiyye*” isimli masalı açıklarken her bir ismin, olayın ve mekânın manevî değerlere işaret eden birer sembol olduğunu teker teker açıklar. Hatta Kur’an-ı Kerim’e

---

⁵⁴ Fromm, s. 209.

⁵⁵ Fromm, s. 253.

⁵⁶ Clarissa Pinkola Estés, http://en.wikipedia.org/wiki/Clarissa_Pinkola_Est%C3%A9s, (22 Mart 2013)

⁵⁷ İbrahim Gürses, “Jung’cu Arketip Teorisi Bağlamında Tasavvufi Öykülerin Değerlendirilmesi: Sîmurg Örneği”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 16, Sayı:1,(2007), s. 76-99.

yapılan telmihlere de işaret eder. Yine “Horoz Masalı” adıyla söylenmiş masala da aynı nazarla bakarak içerdiği remizleri ve işaret edilen değerleri anlatmaktadır.⁵⁸

Bunlardan başka Yavuz’un masallardaki iletiler üzerinden yaptığı çalışma da masalları anlamada bize yardımcı olmaktadır. “Masallar ve Eğitimsel İşlevleri” ismiyle yayınlanmış olan çalışmada masallardaki iletileri etik iletiler, psikolojik iletiler, sosyolojik iletiler, ekonomik iletiler ve öteki iletiler olmak üzere beş ana başlıkta işlemekte ve böylece bir ileti dizini oluşturmaktadır. Bu iletileri yorumlarken de masalların hayatta var olan olguları yansıttığı neticesine ulaştığını ifade etmektedir.⁵⁹

Burada bahsettiğimiz çalışmalar bizim masalları anlamamız için birer örnek niteliğindedir. Masallar hangi bakış açısıyla incelenirse incelenir; kültürel, evrensel veya dinî; pek çok değerden oluşan bir hazineyi bize sunmaktadır. İlk okunduğunda verdiği anlamla başlayan birinci katmandan itibaren, mana derinliği, incelendikçe açığa çıkacaktır.

2.5. EĞİTİM GELENEĞİMİZDE MASAL VE BENZER TÜRLERDEN FAYDALANMA

2.5.1. İlahî Bir Eğitim Yöntemi Olarak Kıssa

“Kıssa” kelimesi sözlükte “bir kimsenin izini sürmek, ardınca gitmek; bir kimseye bir haber veya sözü bildirmek” gibi manalara gelir.⁶⁰ En geniş anlamıyla kıssa “değişik maksatlarla çeşitli konulardaki haberleri ve olayları rivayet etmek, geçmiş kavimlerin karşılaştıkları iyi veya kötü durumları nakletmek, zarif ve nükteli fıkralar anlatmak ya da gerçekte ilgisi olmayan asılsız masallar uydurmaktan ibaret olan hikâye türü edebî ürünlerden biridir.”⁶¹

Kur’an’da Peygamberlerin hayatlarını konu alan anlatımlara “kıssa” adı verilmiş, bunlar dışındaki hikâyelendirmeler ise genellikle “mesel” olarak isimlendirilmiştir. Kur’an’daki Peygamber kıssaları gerçek olan ve Allah’ın bize hak

---

⁵⁸ Bilkan, s.115; s. 146.

⁵⁹ Yavuz, s. 61.

⁶⁰ İdris Şengül, **Kıssa**, DİA, C. 25, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, s. 498.

⁶¹ Hasan Cirit, **Halkın İslam Anlayışının Kaynakları**, 1. Basım: Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2002, s. 65.

olarak bildirdiği olaylardır. Bunların yanında çölde ateş yakan adam,⁶² sağanağa tutulmuş kimse,⁶³ su sanılan aldatici serap⁶⁴vb. temsiller sembolik ve farazi niteliktedir.⁶⁵

İbret ve ders alınmasını sağlamak kıssaların temel hedeflerindedir. Bu bakımdan eski kavimlerin başına gelen felaketler anlatılarak onlar gibi davrananların aynı akıbeta uğrayacakları vurgusu Kur'an kıssalarında önemli bir yer tutar.⁶⁶ Kur'an bu şekilde kıssalarla iyi ve kötünün modellerini ortaya koyarak erdemlere ve ahlakî olgunluğa teşvikle kötülüklerden sakındırma amacı güder. Bu teşvik ve caydırmalar teşbih, temsil, mecâz, istiâre gibi edebi sanatlar ve tasvirlerle somutlaştırılmış resim tabloları halinde gözler önüne serilerek tesirin tonu edebiyat ve sanat boyutuyla da desteklenmiştir.⁶⁷

İnsan fitrat itibariyle kıssa dinlemeyi ve anlatmayı sever. Kıssada ruhlara hitap eden bir etki gücüne sahiptir. Kıssaların bu insanı sarıp sarmalayan etkisi, insanlık tarihi kadar eskilere dayanmaktadır. Bunları okuyan ya da dinleyen, şuurlu veya şuursuz, kendisini olayların içinde bulur, kıssanın kahramanı ile arasında mukayeseler yapar.⁶⁸

Nitekim ilahî eğitimde rehber kitabımız Kur'an-ı Kerim'in neredeyse dörtte biri kıssalardan oluşur. Bunların çoğu, eski peygamberlerin hikâyeleriyle ilgilidir. Bu hikâyelerin öncelikli gayesi, bize tarih dersi vermek değildir. Kıssalar manevi ve ahlakî bir terbiyeyi amaçlamaktadır.⁶⁹

Kıssa anlatma geleneği İslam öncesi dönemlerden itibaren toplumlarda yaygın olarak görülmektedir. Cahiliyye Arap toplumunda iyi ahlak ve davranışlar telkin eden, kötülüklerden korunmayı öğreten, hoş vakit geçirmeyi sağlayan veya Arap kabilelerinin savaş ve kahramanlıklarını konu alan kıssaları anlatmak bir meslek olmuştur.⁷⁰ İslamiyet öncesi Türk topluluklarına baktığımızda orada da çok yoğun bir sözlü

---

⁶² Bakara S. 2/17.

⁶³ Bakara S. 2/19.

⁶⁴ Nur S. 24/39.

⁶⁵ Şengül, s. 499.

⁶⁶ Bkz. Bakara S. 2/66, Âraf S. 7/74.

⁶⁷ Şengül, s. 499.

⁶⁸ Cirit, s. 85.

⁶⁹ İbrahim Canan, **Peygamberimizin Tebliğ Metodları 2**, 1. Basım: Nesil Yayınları, İstanbul, 2002, s.109.

⁷⁰ Cirit, s. 68.

edebiyat kültürü hâkimdir. Ozanların ya da şamanların dilinden belli ritüellere bağlı olarak lirik hikâye veya destan anlatma geleneği toplum yapısında önemli bir yer tutar.⁷¹

İslamiyet ortaya çıktıktan sonra da bu toplumlarda kıssa anlatma geleneğinin devam ettiğini görmekteyiz. İslam’la tanışan Türk dünyasında anlatılan kıssalar da İslamî bir karaktere bürünmüş olarak toplumların eğitim hayatında yerini almıştır. Bunlar arasında ilk akla gelen, Yusuf Has Hacip tarafından toplumda yerleşmesi gerekli değerlerin hikâye edilerek anlatıldığı “*Kutadgu Bilig*” isimli meşhur eserdir. Fars kültüründen doğmuş, Türkçe’de “*Kelile ve Dimne*” olarak meşhur olan hikâyeler İslam toplumlarının eğitim dünyasında önemli bir yer tutar.⁷² Mevlâna’nın “*Mesnevi*” si de, bugün ifade ettiğimiz şekliyle “değerler eğitimi”ni kıssalar anlatarak gerçekleştirmektedir.

Kıssaların Hz. Peygamberimiz döneminde özellikle sabah namazlarından sonra, mescitteki sohbetlerde yer aldığı, sahabelerin de bunları dinlemeye istekli oldukları anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber’in de Kur’an kıssalarında gözetilen hedeflere paralel olarak, zaman zaman müminlerin ibret ve öğüt almaları için veya bir takım soyut konuların daha iyi anlaşılmasını sağlamak için, tarihî ve temsilî mahiyette kıssalara yer verdiği görülmektedir.⁷³

Hz. Peygamber’in naklettiği kıssaların en belirgin özelliklerinden birisi eğitici olmasıdır. Zira Rasulullah (s.a.v.) ilk dönem İslam toplumunun oluşmasında, itikadî, amelî ve ahlâkî hakikatlerin inananların gönüllerine ve zihinlerine yerleşmesinde, kötü duyguların sökülüp atılmasında kıssa ile eğitime büyük önem vermiştir.⁷⁴ Kur’an’ın, Peygamber Efendimizin ve bu kaynaklardan beslenerek şekillenen medeniyetlerin halkı eğitmek için kıssalar kullanmasında elbette sebepler vardır. Eğitimde kıssaları kullanmanın faydalarını şu şekilde ifade edebiliriz:⁷⁵

- 1- Kıssalar, nazarî olarak anlatılanların pratik hayatta uygulanışını gözler önüne sermektedir. Eğitimde en etkin yollardan biri eğitilene model göstermektir. Kur’an kıssalarında şahıslar genellikle peygamberlerden seçilmiştir. İyiler için

⁷¹ Yonar, s. 115.

⁷² Bkz. Semra Bakan, *Kelile ve Dimne’de Yer Alan Masalların Dinî ve Ahlakî Eğitime Katkısı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, SBE, 2006.)

⁷³ Cirit, s. 75.

⁷⁴ Cirit, s. 83.

⁷⁵ Cirit, s. 87.

en iyi model şüphesiz peygamberlerdir.⁷⁶ Her kıssada öne çıkarılan ahlakî değerlerle insanların zihninde o değer adeta kişiliğe büründürülmektedir. Mesela “Cömertlik” denildiğinde Hz. İbrahim’in sofrası,⁷⁷ “sabır” denildiğinde Hz. Eyyub⁷⁸, “ıffet” denildiğinde ise Hz. Yusuf’un kıssası akla gelir.⁷⁹ Böylece bu değerlere bir model gösterilmiş olur.

- 2- Kıssalarda sadece iyiler değil, kötü şahsiyetler de gündeme getirilmekte, onların da hayat felsefeleri, psikolojik yapıları anlatılmaktadır. Böylece insanı ve insan karakterini tanımamız kolaylaştırılmaktadır. Aynı zamanda uğradıkları akibet de bildirilerek onların düştükleri hatalara düşmekten insanlar men edilmektedir. Firavun, Karun ve İblîs bu karakterler için örnek verilebilir.⁸⁰
- 3- Kıssalar insanı olaylar ve neticeleri hakkında tefekküre de sevk eder. Böylece kişinin hadiselerine bakışı şekillenir. Nitekim Kur’an-ı Kerim her kıssayı anlatırken iyiyi kötüden ayırt etmede insanlara bir yöntem de öğretmektedir. Böylece kişide hidayeti arama ve sapıklıktan uzak durma fikrini oluşturur.⁸¹
- 4- Kıssa, okuyucuyu, öğrenciyi konuya bağlar ve hiç bıkkınlık, gevşeklik göstermeden dikkatini, ilgisini uyanık tutar. Kıssalarda merak unsuru dinleyene her an “ne olacak” sorusunu sordurur. Böylece anlatılanlar zihinlerde kolayca yer edinir.⁸²
- 5- Kıssalar aynı zamanda heyecan unsurunu içerdiklerinden duyguları da harekete geçirirler. Korku, ümit, sevinç, keder, sevgi gibi pek çok duygu böylece açığa çıkar. Kıssalar duygu eğitimi için de birer araçtırlar.⁸³

Kur’an kıssalarının anlatımında kullanılan bazı yöntemler, halk anlatılarına sirayet etmiş, onlarda belirmiştir. Vahiy kültürüyle şekillenmiş medeniyetimizde

---

⁷⁶ Cirit, s. 87.

⁷⁷ Zariyat S. 51/26-27.

⁷⁸ Sâd S. 38/44.

⁷⁹ Yusuf S. 12/33.

⁸⁰ Bkz. Ankebut S. 29/39, Araf S. 7/103;130, Kasas 28/76.

⁸¹ Faruk Bayraktar, **İslam Eğitiminde Öğrenci Öğretmen Münasebetleri**, 7. Baskı:İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008, s. 50.

⁸² Bayraktar, s. 50.

⁸³ Yaşar Fersahoğlu, “Din Eğitimi ve Öğretiminde Bir İletişim Yöntemi Olarak Hikâye”, **Ekev Akademi Dergisi**, Sayı:16, (2003), s. 120-130.

insanların dilindeki masallar da peygamber kıssalarından etkilenmiş, onlara benzemiştir. Kur'an kıssalarının bazı özellikleri masallarda da görülmektedir.

Kur'an kıssalarında esas amaç tarihi bilgi vermek olmadığından olayın bizzat kendisine önem atfedilmiş, bu sebeple ibret gayesine hizmet etmeyen, irşat görevini gölgede bırakacak şahıslar, zaman, mekân, olayların kronolojik sıralaması gibi hususlar önemsenmemiştir. Bundan dolayı Kur'an kıssalarının anlatımında üç temel özellik göze çarpar: Tekrar, olayların sadece maksada(dinî mesaj, ibret) yetecek kadarının anlatılması, kıssaların arasında ibret alınacak noktaların belirtilmesi.⁸⁴ Masallarda da benzer bir özellik görülmektedir. Mekân ve zaman belirsizdir. Olaylar tekrar eden bir biçimde masalların içinde zikredilir.

Masallarda da Kur'an kıssalarında olduğu gibi iyilikle kötülüğün savaşı vardır. Neticede hep iyiler kazanır, kötüler ise hazin âkıbete uğrar. Okuyucuya ya da dinleyiciye iyiler için örneklik oluşturur.⁸⁵ Masallar da Kur'an kıssalarında olduğu gibi soyut olan değerleri somutlaştırarak, hatta bir kişinin şahsında resmederek insanlara anlatır. Böylece zihinlerde yer etmesi gereken değerler, masalların canlı işleyişiyle zihinlere kazınır.

Yine masallarda olağanüstü olarak adlandırılan unsurlar, görmediğimiz varlıklara iman etmemize yardımcı olurlar. Sadece gördüğü şeyleri hayal edebilen bir kimsenin “gaybî” varlıklara iman etmesi zordur. Masallar hayal ve düşünce âleminigüçlendirerek görmediğimiz varlıklara iman etmemizi kolaylaştırır.⁸⁶ Mesela insanların varlığını anlamakta zorlandıkları fakat Kuran'da bir varlık alanı olarak karşımıza çıkan “cin”ler, masallarda hiç yadırganmadan kabul edilmektedir.⁸⁷

Kur'an'da bize Hak olarak bildirilen bazı kıssalar mucizelerle doludur. Masal dinlemeyen bir kimse, bu mucizeleri anlamakta da zorlanacaktır. Hz. Musa'nın asasının yılanı dönüşmesi⁸⁸, denizin ortadan ikiye ayrılması⁸⁹, Peygamber Efendimizin bir

---

⁸⁴ Şengül, s. 500.

⁸⁵ Eğitimde Masal ve Kıssanın Yeri.(t.y.)<http://www.egitim.gen.tr/site/arsiv/55-21/353-egitimde.html> (15.05.2013)

⁸⁶ Aliye Yılmaz, “Çocuk Eğitiminde Masalın Yeri”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 25, (Mayıs 2012), s. 229-306.

⁸⁷ Enam S. 6/128-130, Araf S.7/ 38, Neml S. 27/39.

⁸⁸ Araf S. 7/107-117, Taha S. 20/69, Neml S. 27/10, Kasas S. 28/31.

⁸⁹ Şuara S. 26/63.

gecede Mescid-i Aksa'ya gidip dönmesi⁹⁰ gibi olaylar günlük hayatta karşılaştığımız türden olaylar değildir. Tüm bu olaylar hak olarak Kur'an'da bize bildirilmiş, üzerine düşünmemiz istenmiştir. Anlatılan olayların içeriği açısından bu anlamda da benzerlikler vardır. Olağanüstü olarak görülen şeylerle mucizeler arasında bir benzerlik kurulabilir. Masallardaki olağanüstülükler hayal ürünü, mucizeler ise gerçeklerdir. Bu noktada ayrılışlar da etkileycilikleri açısından benzetilebilir. Masalların bu yönü Kur'an'da da kullanılan bir eğitim yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kur'an kıssalarının ortaya koyduğu en önemli şeylerden birisi insanın yaratılış gayesi ve evrendeki konumudur. İnsanın halife olarak dünyaya gönderilmiş olması, şeytanın onu kandırmaya çalışması, insanın yaşadıklarının birer imtihan oluşu gibi hususlar masalların da konuları içinde yer alır.⁹¹ Masallara baktığımızda işlediği sosyal hayata dair değerlerle birlikte büyük çerçevede insanın bu dünyada edindiği yeri, yapmakta olduğu "dünya yolculuğunu" işler. Masalların başında tekerlemelerde kullanılan "Bir varmış, bir yokmuş..." kalıbı da dünya hayatının geçiciliğini, nice insanların bu dünyaya gelip, sonra da gittiğini ifade eden veciz bir söz kalıbıdır.

2.5.2. Masalların Hedef Kitlesi

Eğitim geleneğimiz içinde masalın nasıl bir yer edindiğini anlamamız için masalın geçmişteki anlatım geleneğini hatırlamamız gerekecektir. Masallar geçmişte çocuklar için değil büyükler için vardı. Geçmiş yüzyıllarda masallar evlerde, konaklarda, hanlarda, kahvehanelerde, uzun yolculuklarda başlıca anlatı aracı idiler. Zamanla sosyal yaşamın değişmesiyle çocuk edebiyatı ürünü olarak ele alınır oldular.⁹²

Geçmişte meddahların edindiği yer yine masala olan ilginin bir tezahürüdür. "Kıssahân" veya "meddah"lar konularını hikâye kitaplarından, "Bin Bir Gece" den veya diğer sözlü halk masallarından alırlardı.⁹³

Günümüzde halen masal anlatıcılığı bir gelenek olarak toplumumuzun bazı kesimlerinde devam ettirilmektedir. Yetişkinlerin bu masal anlatıcıları etrafında

---

⁹⁰İsra S. 17/1.

⁹¹Bakara S. 2/30-37.

⁹²Hasan Latif Sarıyüce, M. Ruhi Şirin (Haz.), Masal ve Çocuk Edebiyatındaki Yeri, **Çocuk Edebiyatı Yılı** içinde, (168- 175), İstanbul: Gökyüzü Yayınları, 1989, s. 172.

⁹³Boratav, 100 Soruda Halk Edebiyatı, s. 74.

toplandığı ve masalları dinlediği bilinmektedir. Bu gelenek Anadolu'nun bazı yerlerinde halen devam etmektedir.⁹⁴

Kuruluşlarından beri topluluklara hükmetmiş olan masal, bugün dahi çocukları olduğu kadar büyükleri de etkilemektedir. Çağdaş hikâye, roman ve piyeslerde masalsi olaylara sık sık rastlanılmaktadır. Konusu doğrudan doğruya masal olan filmler de az değildir.⁹⁵ Mesela Keloğlan Masallarının Türk sinemasına yansımış örnekleri, Alaaddin'in Sihirli Lambası ismiyle tanınan Bin Bir Gece Masalının ise çizgi filmleri mevcuttur.

Genellikle insanların masala bakışı oldukça dar açılı ve eksiktir. Çünkü masallar yalnızca çocuklara yönelik, onların hoşça vakit geçirmelerini sağlayan, olağanüstü hayali olaylarla örülmüş, sözlü halk edebiyatı ürünleri olarak kabul görürler. Oysaki masalların, çocuk-yetişkin ayrımı yapmadan, tüm bir halk eğitiminde önemli bir işleve sahip olduğu anlaşılmaktadır.⁹⁶

2.5.3. Masal ve Eğitim

Masal, geçmişin bilinmeyen zamanlarından bu günlere uzanmış bir kaynaktır. Her dönemim izlerini, birikimini, tecrübesini taşıyarak, derinleşerek bu günlere kadar ulaşmıştır. Kültürümüzde ne varsa onu olduğu gibi yansıtır. Kavramların içinde saklı zihin haritalarıyla, olaylara yapışmış değer yargılarıyla bütünleşmişlerdir. Bu sebeple masallar pek çok ilim erbabının faydalanması için derin birer hazinedir. Toplumunun kültürünü araştıran sosyologlar, dil ile ilgili mevzuları araştıran dil bilimciler hatta tarihî verilere ulaşmak isteyenler dahi masalların içinden sayısız ipucu bulurlar.⁹⁷

Masalların anlatılma amaçları arasında hoş vakit geçirme, eğlenme vb. gibi pek çok gaye vardır. Fakat masal anlatmanın esas sebebi olarak “kıssadan hisse çıkarma” gösterilebilir. Cemil Meriç bu konuda şöyle söyler: “Avrupa'da masal için

---

⁹⁴ Bkz. Satı Kumartaşlıoğlu, Balıkesir Masal Anlatıcılarının Dil ve Üslubu, Balıkesir Üniv. **SBE Dergisi**, (2009), s.s. 441-449 ve Mustafa Arslan, Denizli Yöresinde Masal Anlatma Geleneği, **Milli Folklor**, Sayı:86, (2010). s.s. 50-57.

⁹⁵ Enver Naci Gökşen, **Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız**, 2. Basım, Ankara: Hikmet Yayınları, 1972, s. 60.

⁹⁶ Yavuz, s.5.

⁹⁷ Tezel, s. 17.

önemli olan hikâyenin kendisidir. Oysa doğu kültüründe masaldan çıkarılacak ders esastır.”⁹⁸

Bir ülkenin masallarında o ülke insanının psikolojik, sosyolojik, ekonomik, etik göstergeleri, değerleri, kısaca hayat serüveni gizlidir. Tüm bunların üstünde de okuma oranı düşük bir toplumda masallar başlı başına bir halk eğitim aracıdır.⁹⁹

Masal eski kültürde hayatı tanzim eden bir fonksiyona sahipti. Masallarda özellikle yönetici sınıfa “kıssadan hisse” yoluyla önemli dersler verilmekteydi. Eski dünyadaki padişah, vezir, kadı ve diğer yöneticilerde bulunması beklenen özelliklerin pek çoğu masallarda îmâ yoluyla yer almaktadır. Bu suretle, adâlet, merhamet, sadâkat, cömertlik, ihânet gibi doğrudan doğruya insan karakterini yansıtan hususlar masallarda çok fazla işlenmiştir.¹⁰⁰

İnsanoğlu kendi yaşam gerçeğini, çözüm önerilerini, beklentilerini masal olaylarına ve masal kahramanlarına yükleyerek anlatmış ve yüzyıllar boyu, bu yolla gelecek kuşakları uyarmaya, eğitmeye, yaşamın zorluklarına karşı onları donanımlı kılmaya çalışmıştır. Çünkü masal kahramanlarının karşılaştıkları sorunların hemen hepsiyle, yaşamın gerçekleri arasında bir paralellik kurulabilir ve o masallardan, ait oldukları toplumun yaşam gerçeğine ulaşılabilir. Çünkü o toplumu eğiten temel öğelerden biri de masallardır.¹⁰¹

Masalların kendini gerçekleştirme, sosyalleşme, dil gelişimi, içinden çıktığı toplumla ve onun değer yargılarıyla bütünleşme, hayata olumlu bir gözle bakma, çevreye ve başkalarına karşı duyarlı olabilme, iyi-kötü, hak hukuk olgularını anlamlandırma ve şekillendirme, düşünme, yalan, mertlik, dürüstlük, hayal dünyasını geliştirebilme gibi konularda, kişinin duyuşsal, bilişsel, zihinsel ve psiko-sosyal gelişimine katkı sağladığı söylenilebilir.¹⁰²

Masallar geçmişte çocuklara anlatılmak için oluşmadığı halde son yüzyılda eğilim çocuklara okunması üzerine olmuştur. Masalların çocukların zihin ve duygu

---

⁹⁸ Bilkan, s. 9.

⁹⁹ Yavuz, s. 7.

¹⁰⁰ Bilkan, s. 33.

¹⁰¹ Yavuz, s. 4.

¹⁰² Cengiz Gökşen, “Masalların Eğitim Yönünden Değerlendirilmesi”, **Eğitim Dergisi**, Sayı.22, Mart 2009, s. 3.

dünyaları ele alınarak çocuk eğitiminde yer almasının doğru olup olmadığı zaman zaman tartışılmış, hatta Rousseau gibi bazı düşünürler tarafından zararlı görülmüştür.¹⁰³ Onların iddiasına göre masallar, çocukları hayatın gerçeklerinden uzaklaştırır, yanlış inançlara sürükler, doğru ve mantıklı düşünme alışkanlığının gelişmesini engeller. Rousseau bu konuda çok aşırı bir tutum içinde olmuş, hatta yetiştirdiği ideal çocuk Emile'in masal okumasını yasaklamıştır.¹⁰⁴

Eğitim tarihinde masal okuma ve dinlemenin eğitimdeki önemi M.Ö. 1400 yılından itibaren tartışılmış,¹⁰⁵ tarihi devirler içerisinde medeniyetlere, milletlere, yöneticilere ve milletlerin eğitim alanında çalışan eğitimcilerine göre değişiklik göstermişse de, genellikle sağlam bir temele dayandırılarak masala karşı çıkıldığına dair kabul gören görüşlere rastlanılmamaktadır.¹⁰⁶

2.6. DEĞERLER VE EĞİTİMİ

2.6.1. Değer Kavramı

Türk Dil Kurumu sözlüğü “değer” kavramını “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü”, “kıymet”, “üstün nitelik, meziyet”, “yararlı nitelikleri olan kimse”, “kişinin isteyen, gereksinim duyan bir birey olarak nesne ile bağlantısında beliren şey”, “bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğeler bütünü” olarak muhtelif şekillerde tanımlamaktadır.

Değer, nesnelere ve olayların bir toplum, bir sınıf ya da bir insan yönünden taşıdığı önemi belirleyen nitelik ya da önemli görülen nesne ya da olay,¹⁰⁷ bir şeyin tam karşılığı, bir şeyin sahip olduğu yüksek vasıf, ehliyet ve kabiliyet, kadir, itibar,¹⁰⁸ arzu edilen, ihtiyaç duyulan, ilgi duyulan şey, olarak da tanımlanmaktadır. Değer kavramı, “olması gerekeni” ifade eder, bilimin ve bilginin doğrudan konusu olan “olmuş olan”dan farklıdır. Dolayısıyla değer kavramı teoriden çok ameli/pratik bir karakter

---

¹⁰³ Bilkan s. 31.

¹⁰⁴ Kantarcıoğlu, s. 21.

¹⁰⁵ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Kantarcıoğlu s. 23.

¹⁰⁶ Kantarcıoğlu s. 25.

¹⁰⁷ Türkçe Sözlük, **Değer**, İstanbul : Can Yayınları, 2008, s. 352.

¹⁰⁸ Doğan Büyük Türkçe Sözlük, **Değer**, İstanbul: Pınar Yayınları, 2005, s.286.

taşıır. Yani eyleme ve ideale yöneliktir. Bundan dolayı değerler insanın varlık şartlarıdır demek yanlış olmaz.¹⁰⁹

Sosyal bilimlerin özelliği gereği üzerinde görüş birliğine varılmış, herkesçe kabul edilen ortak bir değer tanımından söz etmek oldukça güçtür. Bilim alanlarının bakış açılarındaki farklılıklar, değer kavramının farklı açılardan tanımlanmasına yol açmıştır. Örneğin antropolojide; değerin yaşam tarzları ve kültürel modellerle olan ilişkisine; sosyolojide, değerlerin ideoloji ve geleneklerle ilişkisine; psikolojide, değerin kişisel davranışlar ve güdülerle ilişkisine odaklanılmıştır. Felsefede değer; birey ya da toplum için nelerin istenen amaç ve nelerin bu amaçlara ulaştıran araç olduğunu tanımlayan soyut bir kavram olarak görölmektedir. Eğitimsel açıdan bakıldığında bir toplumun eğitim sistemi ya da eğitim kurumları, o toplumun sahip olduğu değerleri yansıtan önemli bir araç olarak nitelendirilebilir. Ancak bir kurum olarak eğitim toplumun sahip olduğu değerleri yaratmaktan çok yansıtır. Çünkü eğitim değerlere ilişkin inançların ifade biçimidir. Değerler bireyin yaşamındaki farklı etmenlere yüklediği önem, neyin uğrunda mücadele etmeye değecek kadar önemli olduğu konusunda benliğimize yerleşmiş ve süreklilik gösteren bir görüş olarak da tanımlanmaktadır.¹¹⁰

Erol Güngör değer, “bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç”, “bir kimsenin çeşitli insanları, insanlara ait nitelikleri, istek ve niyetleri, davranışları değerlendirirken başvurduğu bir kriter”¹¹¹, Rokeach ise “özel bir davranış tarzını veya karşı bir duruma karşılık kişisel veya sosyal tercihlerin durumunu gösteren inanç”¹¹² olarak tanımlamışlardır.

Bu tanımlamalardan hareketle değerlerin, kişinin hayat, olaylar, insanlar ve eşya karşısındaki tutumunu belirleyen bir ölçü, ontolojik planda kendini ve evreni tanımlamada belirleyici bir unsur olarak rol aldığı görölmektedir. Değerler, insanın

---

¹⁰⁹ Süleyman Hayri Bolay, “Aşkın Değerler Buhranı”, Recep Kaymakcan ve Diğerleri (Ed.), **Değerler ve Eğitimi** içinde (55-69), İstanbul : Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, 2007. s.60.

¹¹⁰ Burhanettin Dönmez, Melike Cömert, “İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Değer Sistemleri”, **Değerler Eğitimi Dergisi**, Sayı: 14, (2007), s. 30.

¹¹¹ Erol Güngör, **Değerler Psikolojisi**, 1. Basım, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1998, s. 27-28.

¹¹² Esmâ Arslan Parlak, “Ortaöğretim DKAB Ders Müfredatında Ahlak ve Değerler Eğitimi”, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, 2011), s. 48.

varlık şartlarıdır. Kişi değerlerini varlıklarla kurduğu ilişkiler neticesinde meydana getirir.¹¹³

Değerler, dışarıdan gözlenemez, ancak kişilerin çeşitli durumlar karşısında gösterdikleri davranışlar yoluyla anlaşılabilir. Dolayısıyla değerlerin, kişilerin davranışsal tepkilerinde önemli bir etkisi olduğu söylenebilir. Değerler, kişilerin neyin doğru, neyin yanlış ve neyin iyi neyin kötü olduğu konusundaki tercihlerini yansıtır, alternatifler arasından seçim yapmalarını sağlar. Değerler, insan ilişkilerini anlamada önemlidir. Çünkü değerler, kişilerin davranış ve kararlarına rehberlik eder, davranışı sınırlandırır, kişilerin karşılaştıkları durumlar karşısında nasıl tepki vereceklerini kestirmeye yardım eder. Değerler, öznel ve kişisel olup, sözler ve hareketler yoluyla gösterilir. Söylenenler ya da yapılan eylemler insanların değerlerini de ifade eder. Bir insanın sahip olduğu değerler, kısmen istikrarlı ve sabittir. Bireyin sahip olduğu değerler, büyük olasılıkla geçmiş ve gelecekteki değerleriyle benzer olacaktır. Bireyin kendi değer yargılarını sorgulama süreci, şüphesiz bir değişime yol açabilir. Birey, belirli yargılarının artık kabul edilmez olduğuna karar verebilir. Ancak genellikle değerler sorguladığında sadece insanın sahip olduğu değerler pekişir. Bireyler, belirli değerlere verdikleri önem veya öncelik bakımından farklılık gösterir ve bireyin değer öncelikleri, büyük ölçüde içinde yaşadığı kültürün ya da sosyal sistemin ürünü olarak kabul edilir.¹¹⁴ İnsanın toplumsal bir varlık olduğu bilinmektedir. İnsanın başkalarıyla münasebet içine girmesiyle dışa açılma başlar. Bu dışa açılma aynı zamanda değer yaratmanın da başlangıcıdır. Çünkü bu aktivitenin esas gayesi değerdir. İnsanın bilgisi, zihni, şuuru, ruhu daima gelişmek, genişlemek derinleşmek ve büyümek ister. Yaşayış, tecrübe ve anlayış bakımından gelişmeyen bir kimse durağan, donuk ve darlaşmış insandır. Bundan dolayı hayatın esas gayesi aşkınlıktır. Aşkılık, hem kendisini aşma, hem de bir aşkın varlığa ulaşma anlamındadır. Ahlakta manen yükselebilmek için aşkınlığa yönelmek gerekir.¹¹⁵

Değerin değer olması ondaki istikrar ve devamlılıkla mümkündür. Zamanın ve mekanın etkilerinden, şüphe ve tereddütten, hayatın izafiliğinden kurtulmuş olması

---

¹¹³ Bolay, s. 60.

¹¹⁴ Selahattin Turan, Belgin Durceylan, <http://journal.manas.kg/index.php/sbd/article/viewFile/473/428>, (30 Nisan 2013)

¹¹⁵ Bolay, s. 64.

gerekir. Bunları sağlayacak kaynak ise inançtır. İnanç kaynakları farklı olabilir. Ama esas kaynak değişmez ise bu, zaman ve mekan üstü mutlak varlık olabilir.¹¹⁶

Süleyman Hayri Bolay, “Aşkın Değerler Buhranı” isimli bildirisinde, değerlerin felsefi arka planını, toplumdaki değerlerin hangi yollarla zayıflatılmaya çalışıldığını anlattıktan sonra, “değerlerin değişmez kaynağı nedir?” diye sorar ve arkasından şunları söyler: “Allah’a inanmayan kişilerin zaman ve mekân üstü değişmez değerleri olamaz. İnsan kanundan kaçıp kurtulabilir; ama kaçamayacağı tek varlık ancak Mutlak Varlık’tır. Günümüzde de farklı ve acı örnekleri sık sık görüldüğü gibi, insanları kayıt altına alıp onları müspet yönler yöneltmeye hukuk kuralları yetmemektedir. Yetseydi kanunlar değişmezdi. Bu sebeple bir kontrol lazımdır. Bu kontrolün yolu insanın içten samimi bir kontrolü yapabilmesidir. İç kontrol ancak Aşkın varlığına bağlanmakla ve kendi kendisine bu konuda emir verip o emri icra etmekle mümkündür.” Böylece değerlerin kaynağının Allahu Teâla, yani vahiy ve din olduğunu ifade eder.

2.6.2. Değerler Eğitiminin Önemi

İnsanoğlunun var oluş serüveni açıklanmaya çalışılırken dile gelen ilk cümleler gaye ve değeri ifade eden cümlelerdir. Mengüşoğlu, “insan”ı tanımlarken “değer” kavramını kullanır: “İnsan, bilen, yayıp-eden, *değerlerinin bilincinde olan*, tavır takıman, isteyen, ideleştiren, seven, tarihi olan, çalışan, eğiten, eğitilen, inanan, sanat ve tekniği yaratan, konuşan, düşünen, ilişkiler kuran biyo-psişik bir varlıktır.¹¹⁷ Bolay da değeri tanımlarken şu soruyu sorar: “Değerler tabiatta ve hayvanlarda var mıdır?” Bu soruya cevabı ise olumsuzdur. Değerler dünyasından hayvanlar ve diğer canlılar mahrumdur. Değeri bizzat koyan, benimseyen ve yaşatan sadece insandır.¹¹⁸ Bizatihi insan olmak değerleri gerekli kılar, denilebilir. Kişi kendini tanımlarken bir takım değerlere muhtaçtır. Ne olduğunu ve varlık gayesini açıklamak, yaşamsal faaliyetlerini sürdürmek için bir takım değer ölçülerine ihtiyaç duyar.

Eğitimin tanımı yapılırken de “değerler” kavramıyla karşılaşmaktayız. Eğitim, ahlakî hallerin uyandırılması, kültür ve medeniyetin aktarılması, davranışlarda olumlu

---

¹¹⁶ Bolay, s. 66.

¹¹⁷ Takiyettin Mengüşoğlu, **Felsefi Antropoloji**, 1. Basım, İstanbul: İstanbul Üniv. Edebiyat Fak., 1971, s.4.

¹¹⁸ Bolay, s. 60.

yönde değişiklik oluşturulması gibi ifadeler kullanılarak tanımlanmaktadır.¹¹⁹ Ahmet Cevizci de “Eğitim Sözlüğü”nde eğitimi şöyle tanımlar: “Toplumun genç bireylerini kendi yaşantılarına ve bu arada aktarılan değerlerle bilgilere dayalı olarak önceden belirlenen doğrultuda değiştirme ve dönüştürme faaliyetidir.” Hilmi Ziya Ülken ise “eğitim, ruhu ve karakteri yapıyor, ferde ve millete bütün değerleri kazandırıyor.” demektedir. Tüm bu tanımlarda, eğitimin özüne yapışmış olarak “değerler” görülmektedir. Dinîmizin eğitim anlayışına ışık tutan “emr-i bi’l-ma’ruf, nehy-i ani’l-münker”; “iyiliği tavsiye, kötülükten sakındırma” prensibi de¹²⁰ müminlere iyiliklerin aşılmasını, onların kötü hasletlerden men’ edilmesini buyurmakta, bu suretle değerlerin topluma kazandırılmasını gündeme getirmektedir.

Ülkemizde Milli Eğitim Temel Kanununda Türk Milli Eğitiminin genel amaçları açıklanırken, “*Türk Milletinin bütün fertlerini, Türk Milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek*” ifadeleri kullanılmaktadır. Yani değerler eğitimi ülkemizde Milli Eğitimin ana gayelerinden birini oluşturmaktadır. Bakanlık bu alanın önemine binaen 2010 yılında okullara gönderdiği genelgeyle de bu konuya yeniden dikkat çekmiş ve şu ifadelerle önemine vurgu yapmıştır:

“Günümüzde küreselleşme; siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda pek çok gelişmeye imkan sağlarken, bir taraftan da toplumsal yaşamı tehdit eden sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bireyi, aileyi, yaşadığımız toplumu ve dünyayı tehdit eden risk ve sorunların çözümünde, toplumsal yaşantımızın temel yapısını oluşturan millî, manevî, sosyal, ahlakî ve kültürel değerlerimizden olan yardımlaşma, dayanışma, hoşgörü, misafirperverlik, vatanseverlik, doğruluk, iyilik, temizlik, çalışkanlık, dürüstlük, sevgi, saygı, duyarlı olma, adil olma, paylaşımcı olma gibi kazanımlarımız en önemli referans kaynağımızdır.”

2.6.3. Değerler Eğitime Duyulan İhtiyaç

Hızlı teknolojik gelişmeler, yeni sosyal alanlar, farklı iletişim biçimleri, özellikle gençliği çok kolay etkisi altına almakta ve hızla değişen bu iletişim ağı ailelerle yeni

¹¹⁹ Halis Ayhan, **Eğitim Bilimine Giriş**, 2. Basım, İstanbul: Şule Yayınları, 1997, s.17.

¹²⁰ Al-i İmran S., 3/110.

neslin arasına mesafeler koymaktadır. Bu mesafeler değerlerin aktarımında aksaklıkların ve boşlukların oluşmasına sebep olmakta ve küreselleşme, modern toplumun geleneksel toplumdan pek farklı olmayan değer ilişkilerine yeni boyutlar getirmektedir. Yani toplumların itaat kültürü, namus ve ahlak anlayışı, komşuluk ilişkileri, güven ve himaye kültürü, sadakat ve ihanet, gizlilik ve mahremiyet, sevgi ve hoşgörü, saygı ve korku, özgürlük ve teslimiyet gibi toplumsal değerler, küresel değerlerin etkisi altında ya çözülmekte ya da yeni anlamlarla tekrar yorumlanmaktadır.¹²¹

Modernlikten evvel, toplumlarda, genel olarak mertebeli bir evren tasavvuru vardı. Buna paralel görülen değerler ve niteliklerle ilgili ölçüler de öyle görülürdü. İyi, güzel, doğru, ahlaklı, daima üstün tutulur; kötü, çirkin, yanlış, ahlaksız daima aşağı ve kötü görülürdü. Aydınlanma ve getirdiği düşünce yapısı bu değerleri bir tarafa attı ve ahlak ile dinî, siyasetten, ekonomiden, sanattan ayırdı.¹²²

Modern fikir yapısı değerlerin anlamını değiştirdi, insanların zihnindeki bilgi kaynağı ve inanca dair fikirleri etkisi altına aldı. Modern eğitimin, mekanist ve pozitivist dünya görüşü ve bilim anlayışı, sadece nesnelere niceliksel olarak tanımlamaya odaklandı. Hâlbuki nicelik yönünden bakılarak, keyfiyet ve mahiyet alanında tanımlamalar yapılamaz. “Anlam”, “değer”, “gâye”, “hakikat”, “güzel” ve “iyi” gibi hayatı derinden etkileyen ve mümkün kılan gerçeklikleri işleyemez.¹²³

Modernizm ve pozitivistimin getirdiği seküler anlayış, bilginin kaynağını duyu organlarına indirgeyerek dinî, inancı ve vicdanî tavrı böylece yok saymış ya da köşeye itmiştir. Ahlakın ve değerlerin dayandırıldığı, hayatın gayesini oluşturan manevi alan adeta silinmiştir. Ancak insanlar bunun sonucu olarak dinden ve dinî uygulamalardan uzaklaşırken, diğer taraftan da yeni dindarlık olarak adlandırılan, bir takım mitolojik unsurlara ve olağanüstü olaylara yönelmeye başlamıştır.¹²⁴ Post-modernizmin etkisi olarak değerlendirilen bu tavır dinî hurafe sayıp, bir taraftan da gerçekle hayalin

---

¹²¹ İsmail Doğan, “Türk Eğitim Sisteminde Değer Sorunu”, Recep Kaymakcan ve Diğerleri (Ed.) **Değerler ve Eğitimi** içinde (615-631), İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, 2007. s. 615.

¹²² Bolay, s. 57.

¹²³ Seyfi Kenan, “Modern Eğitimin Oluşum Sürecinde Değerler Nasıl Zayıfladı”, **Değerler ve Eğitimi** içinde, (275-285) İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, 2007. s. 283.

¹²⁴ Mustafa Köylü, “Küresel Bağlamda Değerler Eğitimine Duyulan İhtiyaç”, **Değerler ve Eğitimi** içinde, (287-381) İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, 2007. s. 290.

karmakarışık olduğu mitolojik hikâyelerle, açılmış olan bu manevi boşluğu doldurmaya çalışmaktadır.

Köylü, dünyamızda yaşanan düşünce dalgalanmalarıyla ahlakî değerlerin olumsuz etkilendiğini ifade etmektedir. Bunların neticesinde, yarım asır önce gayri meşru sayılan davranışların meşru ve normal olarak anlaşılmaya başladığını söyler. Ancak sonuçta daha mutlu, daha özgür, barış ve huzur dolu bir yaşam beklenirken, tam aksi olmuş, insanlık küresel bağlamda bir kaos içine girmiştir. Tebliğinde bunların neticesinde yaşanan ahlakî sorunları ele almakta ve bu sorunları şöyle sıralamaktadır:¹²⁵

- 1- Bireysel Nitelikli Ahlakî Sorunlar: Köylü, burada aile yapısının temelini etkileyen cinsellik algısı, iffet, evlilik öncesi cinsel deneyim, cinsel kimlik algısı gibi konularda değişen değer yargılarını ortaya koymaktadır. Aile, toplumun temelidir. Geleneklerin ve değerlerin yaşatıldığı yerdir. Aile kurum olarak yıpratıldığı takdirde toplumsal çözülme de başlar. Bolay da değer buhranının kaynağında aile ve cinsellikle ilgili değerlerin yıpranmasını görmektedir.¹²⁶Ruhi bunalım neticesinde intihar vakalarındaki artış, alkol ve uyuşturucu kullanımı, dışlanmışlık ve yalnızlık, değerlerin kaybindan ileri gelen bireysel sorunlar arasında ortaya konulmaktadır.
- 2- Sosyal Nitelikli Ahlakî Sorunlar: Burada da yine geleneksel aile yapısının yok oluşu anlatılmakta, bunun olumsuz neticelerinden bahsetmektedir. Bunun yanında “yabancılaşma”, kimlik sorunları, toplumsal uyumsuzluk da değer buhranının ortaya çıkardığı neticelerden olarak görülmektedir.
- 3- Küresel Nitelikli Ahlakî Sorunlar: Ekolojik denge ve çevre kirliliği; savaş, çatışma ve şiddet; sosyo-ekonomik adaletsizlik küresel nitelikli Ahlakî sorunlar olarak ortaya koyulmaktadır.

Değerler eğitimi yaşanan bu ahlaki sıkıntıları ele almakta ve bu sıkıntıların giderilmesi için metotlar ortaya koymaktadır.

---

¹²⁵ Köylü, s. 290-310.

¹²⁶ Bolay, s. 58.

2.6.4. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerler üzerinde yapılan çalışmalara bakıldığında değerlerin belli sınıflandırmalara tâbi tutulduğu görülmektedir. Burada Güngör'ün çalışmasındaki tasnife yer verilecektir. Ona göre İnsan hayatının belli başlı varlık sahalarından yola çıkarak değerleri şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

- a. Estetik değerler
- b. Teorik değerler
- c. İktisadi değerler
- d. Siyasi değerler
- e. Sosyal değerler
- f. Dini değerler
- g. Ahlakî değerler.¹²⁷

Bu sınıflandırmaya göre her şeyin ölçülü ve ahenkli olması, güzel bir dünya isteği estetik değerler olarak kabul edilirken, bütün gerçeklerin bilinmesi ve cahillikten arınmışlık gibi değerler ise teorik değer kapsamına girmektedir. Yine aynı şekilde ekonomik bağımsızlık ve konforlu bir hayat isteği iktisadi değerlere; eşitliğin sağlanması ve hürriyet için mücadele siyasi değerlere; gerçek dostluk ve insanlara yardım sosyal değerlere; ahireti kazanmak ve günahlardan arınmak dini değerlere; yalan söylememek ve vicdanlı olmak da ahlakî değerlere girmektedir.

Estetik, teorik, iktisadî, siyasî, sosyal ve dinî değerler insan hayatının bellibaşlı varlık sahalarıdır. Herkes kendi hayatında bunlara şu veya bu derecede bir kıymet verir veya bunlar karşısında belli bir tutum sergiler. Değerler bir bakıma hayatımızın gayeleridir; hatta sadece kendi hayatımızın değil, başkalarının hayatı için de gaye olmasını istediğimiz şeylerdir.¹²⁸

2.6.5. Masal ve Değerler Eğitimi

Genel olarak edebiyat ürünlerinden değerler eğitiminde faydalanmak, etkili bir yol olarak görülmektedir. Zira masalın da dâhil olduğu edebiyat sahasının temsil ettiği bilgi kategorisi yapı itibarıyla değerlere daha yakındır. Değerler ve maneviyat alanı, sadece aklî olarak gerekçelendirilecek bir mantıkî çıkarımlar alanı değil, kalbî, vicdanî,

¹²⁷ Erol Güngör, *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2000, s. 84.

¹²⁸ Güngör, *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*, s. 84.

iradî boyutları olan bir alandır. Edebî eserler, hüznün ya da sevincin, vecdin, coşkunun verdiği ilhamın eseri oldukları için, değerler ve maneviyat alanına daha yakındır.¹²⁹

Edebi ürünler, hayattan bir parçayı taşırlar. Hayattan bir kesit sunma yoluyla, değerleri bağlamı içerisinde ele almaya da imkan verirler. Onları tanımlarını bildiğimiz kavramlar olmaktan çıkarıp, hayatın içerisinde anlam kazandırırır.¹³⁰

Edebiyat ürünleri, sahip oldukları sanatsal boyutu ile de bizzat değer yüklüdürler. Edebiyat, estetik değerlerin oluşmasında böylece rol oynar. Edebiyat kelimesinin kökünün “edep” kelimesi olması, sanatlı sözün edep yönündeki tesirine de işaret etmektedir.¹³¹

Yazılı veya sözlü olsun edebi eserler, ortaya konuldukları dönemin anlayışını kaydetmekle birlikte, kendinden önceki dönemi de kendisinden sonraya taşırlar.¹³² Ziya Gökalp de, sözlü edebiyatımızın ürünlerinden olan halk masallarının bir milletin en zengin hazinelerinden biri olduğunu ifade eder. “Bir milletin eski seciyesi, eski mefkûreleri masallarında mahfuzdur.” diyerek masalların kültür aktarımındaki rolünü bize hatırlatmaktadır. Ayrıca esas evrensel niteliğe sahip edebi eserlerin de masallar olduğunu dile getirerek, halka ait zevkin devamlı kanunlarını, onun ruhunun geniş sahasını tanımak istersek masalın hep taze kalacak bir rehber olduğunu söyler.¹³³ Buradan hareketle diyebiliriz ki hem kendi kültürümüzün taşıdığı değerler, hem de evrensel değerler masallarda saklıdır.

Masallar öncelikle dinleyeni ya da okuyanı başka bir âleme, başka bir atmosfere çekerek, kişinin olaylara farklı bakmasını sağlarlar. Masalların esas tesirlerinden biri, olaylar yaşanırken anlatıcının ve kahramanlarının; hayatı, olayları ve eşyayı yorumlama biçimidir. Okuyucu onlarla ve onların gözünden bakmayı öğrenir. Böylece masal,

---

¹²⁹ Şeyma Arslan, Değerler Eğitiminde Bir Yöntem Önerisi: Edebiyat Metinlerinden Yararlanma, **Değerler Eğitimi Uluslararası Konferans Bildirileri**, İstanbul: İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü, 9 Mayıs. 2010, s. 47-55.

¹³⁰ Arslan, s. 48.

¹³¹ Arslan, s. 49.

¹³² Arslan, s. 51.

¹³³ Tahir Alangu, **Türkiye Folklorü El Kitabı**, 1. Basım, İstanbul: Adam Yayınları, 1983, s. 252.

“bakış açısı” oluşturma gibi önemli bir işlev üstlenmiş olur. Bu bakış açısı bizi hem geçmişin perspektifine, hem de evrensel bir görüşe taşır.¹³⁴

Masal kişinin his ve hayal dünyasını güçlendirir.¹³⁵ Bu da özellikle çocukta soyut düşünme kabiliyetini geliştirir. Pozitif mantığın hep görünen ve duyumsanan dünyası, insanın zihninde mümkün olan şeyleri azaltmakta ve hayal gücünü sınırlamaktadır. Oysa masalarda “olmaz” yoktur. Her şey mümkündür. Sınırsız varlık alanı, düşünme imkanı vardır. Tüm bunlar hayal gücünün sınırlarını ortadan kaldırır ve soyut düşüncenin önünü açar. Nitekim çocuklarda zirveye çıkan bu talep, yetişkinlerde de farklı biçimlerde tezâhür etmektedir. Geçmişte masalların, destanların, menkıbelerin gördüğü bu işlevi, bugün roman ve sinema doldurmaya çalışmaktadır.¹³⁶

Masalların yerine getirdiği bu işlev, dinî eğitimde temel olan “iman eğitimi” açısından da önemlidir. Nitekim “gayb” bu dünyada duyularla algılayamadığımız şeylere inanmaktır. Ahiret, vahiy, melek gibi kavramlar, hayal dünyası gelişmemiş bir zihin için anlaşılması daha zor kavramlardır. Tüm bunların ve en çok da Allah’ın varlığını anlamak için soyut düşüncenin gelişmiş olması gerekmektedir.

İnsanoğlu kendi yaşam gerçeğini, çözüm önerilerini, beklentilerini masal olaylarına ve masal kahramanlarına yükleyerek anlatmıştır. Bu yolla gelecek kuşakları uyarmayı, eğitmeyi, yaşamın zorluklarına karşı hazırlamayı amaçlamıştır. Bu sebeple masalarda kahraman hep iyidir ve kazanır. Bu aynı zamanda psikolojik bir rahatlama sağlar.¹³⁷ Okuyucu bir masalı okurken kahramanla özdeşlik kurar ve bu suretle de onunla beraber zorlukların üstesinden gelir. Böylece kendine güveni, başarabileceğine inancı artar.¹³⁸ Kahramanlığı, bir fikir için verilen mücadele ve fedakârlığı öğrenir. Yani hayatı keşfederek kazanmayı kaybetmeyi adeta tecrübe eder.¹³⁹

Hemen her masalda iyilikle kötülük karşı karşıyadır. Adalet-zulüm, doğruluk-haksızlık, alçakgönüllülük-kibir gibi değerler hep mücadele içindedir. Hiç bir masal yoktur ki, iyi olanın zaferiyle bitmiş olmasın ve kötüler kınanmasın. Kendini

---

¹³⁴ Necmettin Türinay, M. Ruhi Şirin (Haz.) “Masal ve Çocuk Edebiyatındaki Yeri”, **Çocuk Edebiyatı Yılı** içinde, (157-167), İstanbul: Gökyüzü Yayınları, 1989, s. 158.

¹³⁵ Bilkan s. 32.

¹³⁶ Türinay, s. 162.

¹³⁷ Yavuz s. 7.

¹³⁸ Bilkan, s. 32.

¹³⁹ Kantarcıoğlu, s. 13.

kahramanla özdeşleştiren dinleyici ya da okuyucu iyilik için mücadele etmekte ve artık onun zaferinde bir pay sahibi olmaktadır.¹⁴⁰ Bu onu günlük yaşantısında da iyilerden olmaya sevk eder.

Masallardaki kültürel motifler de kişinin eğitiminde önemli yer tutar. Toplumda yaşanan adet, gelenek ve değerlerin masallara direk yansıdığını, hatta bazen en çok vurgulanan unsur olduğu görülür. Masallarda kast edilen kıssadan hisse genellikle ahlâka ve değerlere ait dersler ve mesajlardır. Bu anlayışı en iyi yansıtan eserlerden biri olan “Kelile ve Dimne”deki şu sözler bize bunu açıklar mahiyettedir:

“Size bu örneği vermekten maksat, ana aslan gibi bir cahilin de başına gelen felaketten ibret alarak, başkalarına zarar vermekten çekinebileceğini göstermektir. İnsan ise başkalarına zarar vermekten büsbütün çekinmelidir. Derler ki: Kendi nefsin için dilemediğin bir şeyi başkalarına yapmaktan sakın! Adalet budur. Adalet, Allah’ı da, insanları da hoşnut eder.”¹⁴¹

Bu cümlelerde tam manasıyla bu hikâyenin amacının insanlara ders verilmesi olduğu zikredilmektedir. Kuru bir nasihat, düz bir anlatım yerine masalla verilmiş bir dersin çok daha cazip ve tesirli olacağı da şüphesizdir. Masallarda dinî ve millî konular, kuru bir nasihat şeklinde değil, renkli ve zengin bir üslup içerisinde masallarda telkin edilmektedir.¹⁴²

2.7. BILLUR KÖŞK MASALLARI

“Billur Köşk Masalları” ilk olarak ne zaman ve kim tarafından derlendiği belli olmayan bir masal derlemesidir.¹⁴³ Osmanlı İmparatorluğu zamanında doğrudan doğruya halk ağzından derlenerek hazırlanan bu kitap Anadolu’nun ilk masal derlemesi olarak kabul edilir¹⁴⁴. Bu derlemeden ilk bahseden doğru bilimlari uzmanı olan Georg Jacop’tur. 1889’da eline geçen ve üzerinde baskı tarihi olmayan bir “Billur Köşk” kitabından söz etmektedir. Daha sonra Macar bilgini İ. Kunoş’un da üzerinde durduğu

---

¹⁴⁰ Gökşen s. 62.

¹⁴¹ Beydaba, **Kelile ve Dimne**, Ömer Rıza Doğrul (çev.), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985, s. 25.

¹⁴² Bilkan, s. 32.

¹⁴³ Alangu, *Billur Köşk Masalları*, s. 330.

¹⁴⁴ Umay Günay, **Elazığ Masalları**, 1. Basım, Erzurum: Atatürk Üniversitesi. Edebiyat Fak., 1975, s. 13.

bu külliyyatın görülebilen en eski baskılarını inceleyen uzmanlar, kağıt ve baskı tiplerine göre 1873 yılına kadar gidebildiklerini ifade ederler.¹⁴⁵

Alangu bu eserin bir zamanlar Beyazıt ve Çemberlitaş çevresinde çokça rastlanılan ve aranılan bir eser olduğunu kitabı tanıttığı bölümde ifade etmekte, buradan Anadolu'ya giden kitapçıların elinden düşmediğini söylemektedir.¹⁴⁶ Bugün de sahaflarda eski baskıları yazarlarca aranılan bir eser olma özelliğini halen sürdürmektedir.¹⁴⁷

Eser pek çok farklı yazar tarafından tekraren kaleme alınmış, yeniden yazılmış ve basılmıştır. Araştırmacı Koz, bulabildiği Billur Köşk kitaplarını sıralarken tarihsiz baskıların ardından, 1909 tarihli yazarı bilinmeyen bir kitabı saymaktadır. Yani tarihi kayıtlı olan ilk Billur Köşk kitabı bu tarihte yayımlanmıştır, denilebilir. Bundan sonra Server Bedii takma ismiyle Peyami Safa'nın 1925 senesinde yazdığı "*Resimli Billur Köşk Hikâyesi*" gelmektedir. Bu kitabın en son 1959'da olmak üzere daha sonraki yıllarda yayınlanmış dört baskısı daha bulunmaktadır. 1937 senesinde Selami Münir Yurdatap da eseri yeniden yazmış ve bu eser dört baskı yapmıştır.¹⁴⁸ Araştırmamıza kaynak olan Billur Köşk masallarını ise Tahir Alangu 1961 senesinde ilk olarak yayınlamıştır. Tahir Alangu'nun kaleme aldığı kitap daha sonra beş baskı daha yapmıştır.¹⁴⁹

Billur Köşk masalları Milli Eğitim Bakanlığınca duyurulan ilköğretime tavsiye edilen 100 Temel Eser içerisinde bulunmaktadır. Kitap, bu tavsiyeden sonra farklı yazarlar tarafından da yeniden yazılmış ve yayımlanmıştır.

Alangu tarafından kaleme alınan "Billur Köşk Masalları" ilk olarak 1961 senesinde İstanbul'da Remzi Kitabevi tarafından yayımlanmıştır. Daha sonra farklı yayınevleri tarafından üç defa daha yayınlanan çalışma Yapı Kredi Yayınları tarafından

---

¹⁴⁵ Şükrü Elçin, **Halk Edebiyatı Araştırmaları 2**, 1. Basım, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1988, s. 208.

¹⁴⁶ Alangu, *Billur Köşk Masalları*, s. 329.

¹⁴⁷ Yusuf Çağlar, "Billur Köşk Hikâyesi", Aksiyon, 2008, www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-15556-34-billur-kosk-hik%C3%A2yesi.html (25.03.2013)

¹⁴⁸ Sabri Koz, "Billur Köşk Masalları", **Cumhuriyet Kitap**. 24 Ağustos 1990.

¹⁴⁹ Kitabın basıldığı yayınevi ve basım tarihleri şu şekildedir: Remzi Kitabevi; 1961, Afa Yayınları; 1990, Dünya Kitapları; 2005 ve 2006, Yapı Kredi Yayınları; 2010, 2011, 2012 ve 2013.

yeniden düzenlenerek basılmıştır.¹⁵⁰ Burada sekiz baskı yapan kitabı Mustafa Delioğlu resimlendirmiştir.

İncelemeye konu olan son baskı ile 1961 senesinde yayınlanan ilk baskı arasında şekil yönünden farklar görülse de masalların metni üzerinde bariz farklar tespit edilmemiştir.

348 sayfadan oluşan Billur Köşk Masalları on dört masaldan oluşmaktadır. Bu masallardan on üçü diğer Billur Köşk Kitaplarında yer alan masalların aynısıdır. Sonuncu masal olan “Mercan Kız” masalı ise Alangu tarafından eklenmiştir. Yazar, derlemede yer alan “Kahveci Güzeli” isimli masaldaki müstehcen yapı ve anlatımlar sebebiyle bu masalı kitabına almadığını, bunun yerine kendi derlemelerinden olan bu masalı eklediğini ifade etmektedir.¹⁵¹

Eser, bu on dört masalın yanında, kitabı tanıtan “Bu Kitap İçin” başlıklı bir bölümü ve kitabın sonunda yer alan ve masallarda geçen bazı kelimeleri açıklayan sözlüğü de içermektedir.

Üslup özellikleri bakımından, yayınlanan diğer Billur Köşk kitaplarından farklı unsurlar içeren bu çalışma, anlatım kalıpları, atasözü ve deyimleri, tekerlemeleri ile Anadolu masallarının genel yapısını yansıtan bir masal kitabıdır.

Eserin ihtiva ettiği on üç masal, asıl masal diye ifade edilen gerçekçi masal veya olağanüstü masallardandır. Kitabın dokuzuncu masalı olan “Hırsız İle Yankesici” masalı ise güldürücü masal olarak kabul edilebilir.

Masallar belirsiz zamanlarda geçmektedir. Mekan ise bazı masallarda belirsiz olmakla beraber, İstanbul ve Yemen gibi gerçekte var olan yerler veya Kaf Dağı gibi masal yerleri de mekan adı olarak kullanılmaktadır.

Masal kahramanları genellikle gerçek kişilerdir. Bunlar padişah, padişahın kızı veya oğlu, vezir, vezirin kızı veya oğlu, sıradan insanlar, hoca ve bilgin kişiler ya da duacı bir dede olarak karşımıza çıkar. Bunun yanında olağan üstü karakterlere de

---

¹⁵⁰ Bu eser M. Sabri Koz tarafından düzenlenmiş ve 2010 yılında İstanbul’da ilk kez basılmıştır.

¹⁵¹ Alangu, *Billur Köşk Masalları*, s. 332.

masallarda rastlanılmaktadır. Devler, cinler, olağan üstü özelliklere sahip kuşlar bunlardandır.

Masalların konusunu ise genellikle sevgiliye veya aileye kavuşma ve haksızlık karşısında verilen mücadeleler oluşturmaktadır. Masalların hemen hepsinde yer alan imtihandan geçme motifi ortak unsur olarak gösterilebilir. Bunun yanında bekleyiş veya zaman doldurma, olağanüstü doğum, kılık değiştirme bu masalarda çok sık rastlanan diğer motiflerdir.

2.7.1. Tahir Alangu'nun Hayatı ve Eserleri

Tahir Alangu, 1915 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1938 yılında Kabataş Lisesi'nden mezun olduktan sonra Yüksek Öğretmen Okulunun Edebiyat Öğretmenliği bölümünü bitirerek Köy enstitüleri ve liselerde edebiyat öğretmenliği yapmıştır. Resmi görevlerinin dışında Gazetecilik Yüksek Okulunda dil ve edebiyat meseleleri, tiyatro tarihi gibi dersler veren yazar, Robert College Yüksek okulunda ve sonra Boğaziçi Üniversitesinde folklor öğretmenliği yapmıştır. Ayrıca 1940'larda Türk Alman Dostluk Cemiyetinin kuruluşunda da rol almıştır.¹⁵²

Öğrencilik yıllarında “Yurt”, “Tarihten Sesler”, “Yeni Türk”, “Değirmen”, “Gündüz”, “Yeni Yurt”, “Yenilik”, “Yeditepe” dergilerinde yazıları çıkmıştır. Ayrıca “Vatan” gazetesinde, “Dost” ve “Kim” dergilerinde, Cumhuriyet gazetesinde ve “May” dergilerinde inceleme ve araştırmaları yayınlanmıştır. Pek çok kitaba da imza atan yazar, 1973 yılında hayata veda etmiştir.¹⁵³

Alangu, yaptığı çalışmalarla folklor ve edebiyat dünyasında önemli bir yere sahiptir. Henüz öğrenciyken inceleme ve eleştiri yazıları yayınlamaya başlamış, sonraki yıllarda hem eğitimi hem de Anadolu'da gezdiği yerlerde topladığı birikimini harmanlayarak folklor alanında başvurulan ilim adamlarından olmuştur.¹⁵⁴

“Dinamik folklor anlayışı” olarak ifade ettiği düşüncesi, yalnız teorik planda kalmamış, uygulamaya inmiş, sanat görüşleriyle birleşmiştir. Geleneksel kültür

---

¹⁵² Başak Alangu, Tahir Alangu, **Türkiye Folklorü El Kitabı** İçinde, (12-16), 1. Basım, İstanbul: Adam Yayınları, 1983, s. 13.

¹⁵³ Başak Alangu, s. 14.

¹⁵⁴ Mahir Şaul, Tahir Alangu, **Türkiye Folklorü El Kitabı** İçinde, (17-23), 1. Basım, İstanbul: Adam Yayınları, 1983, s. 18.

kalıplarının güncel edebiyat ve bilimsel çalışmaların içerisinde yer almasını ilmi bir ideal olarak ortaya koymaya çalışmıştır.¹⁵⁵

Alangu'nun Halk Edebiyatı alanında en fazla yayımlanan çalışmaları masallar üzerine olmuştur. Bu çalışmaları yayına hazırladığı masallardan ve teorik planda hazırladığı eserlerden oluşur. "Türkiye Folklorü El Kitabı" bu alanda hazırlanmış ve vefatından sonra yayınlanmış olan teorik içerikli çalışmalara örnek gösterilebilir. "Billur Köşk Masalları", "Keloğlan Masalları" ise doğrudan masalların okunduğu edebî eserlerdir.¹⁵⁶

Alangu'nun eserleri aşağıda sıralanmış olup, verilen tarihler ilk basım tarihleridir.

- 1- Kalevala (Fin Destanı üzerine inceleme ve özet, 1945)
- 2- Çalgılı Kahvelerdeki Külhanbeyi Edebiyatı ve Numuneleri (1943, İstanbul Yazıları Nu:10, Çıkaranlar: Robert Anhegger, Walter Ruben, Andreas Tietze, 60 s.)
- 3- Sait Faik İçin (Anma kitabı, 1956, Yeditepe Yayınları)
- 4- Servet-i Fünun Edebiyatı Antolojisi (1958, Varlık Yayınevi)
- 5- Mevlût (İzahlı Tam Metin, 1958, Yeditepe Yayınları)
- 6- Ataç'a Saygı (Anma kitabı, 1959, Varlık Yayınevi)
- 7- Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman (1959, İstanbul Matbaası)
- 8- Billur Köşk Masalları, (Remzi Kitabevi, 1961)
- 9- Ömer Seyfettin Külliyyatı (1962, Rafet Zaimler Yayınevi)
- 10- Çocuk Kitapları Üstüne (1965, Doğan Kardeş Matbaacılık)
- 11- Keloğlan Masalları (1967, Keloğlan Yayınları)
- 12- Ömer Seyfettin (Biyografi, 1968, May Yayınları)
- 13- Ömer Seyfettin, En Güzel Hikâyeler (1970, Sander Yayınları)
- 14- Dünyadan ve Bizden Çingene Hikâyeleri (1972, Nil Yayınları)
- 15- 100 Ünlü Türk Eseri (1974, Milliyet Yayınları)
- 16- Türkiye Folklorü El Kitabı (1983, Adam Yayınları.)¹⁵⁷

Alangu'nun çevirdiği eserler ise şunlardır:

¹⁵⁵ Alangu, *Türkiye Folklorü El Kitabı*, s. 21.

¹⁵⁶ Alangu, *Türkiye Folklorü El Kitabı*, s. 21.

¹⁵⁷ Yazarın folklorle ilgili yazılarının toplandığı bu eser vefatından on yıl sonra yayınlanmıştır.

- 1- Halime (Grace Rasp Nuri, 1960, Doğan Kardeş Yayınları)
- 2- Gün Batarken (İvo Andriç, 1963, Altın Kitaplar Yayınevi)
- 3- Kovulmuşlar (Samuel Josef Agnon, 1966, Nobel Yayınları)
- 4- Sınırdaki Çiftlik (Jordan Jovkov, 1966, Nil Yayınları)
- 5- Bir Gecelik Misafir (Samuel Josef Agnon, 1967, Nobel Yayınları)
- 6- Siste Bir Ses (J. Peter Jacopsen, 1967, Yankı Yayınları)
- 7- Guatemala Efsaneleri (Miguel Angel Asturias, 1967, Cem Yayınları)
- 8- Kopar Zincirlerini Glsarı (Cengiz Aytmatov, 1969, May Yayınları)¹⁵⁸

---

¹⁵⁸ Alangu, *Türkiye Folklorü El Kitabı*, s. 16.

3. MASALLARIN DİNİ VE AHLAKİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. BİLLUR KÖŞK VE ELMAS GEMİ

Bu masal kitapta yer alan ilk masal olup, meşhur derlemeye adını vermiştir. Masal, padişahın dualarla doğan biricik kızının korunduğu mağaradan çıkıp denizin ortasına “billur köşk” yaptırmasını, bu köşkü görmeye gelen Yemen padişahının oğluyla birbirlerine aşık olmalarını ve şehzadenin kibri karşısında hanım sultanın oynadığı oyunu konu almaktadır. Masalın ana teması olarak kibrin kötülüğü, maşukun aşığına kavuşmak için benlik duygusundan vazgeçmesi gerektiğinin vurgulandığı söylenebilir.

3.1.1. Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Billur Köşk ve Elmas Gemi masalında yer alan dinî değer ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo-1

Billur Köşk Ve Elmas Gemi Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Allah	5	25	0,6
2	Dua	4	20	0,5
3	Kur'an-ı Kerim	2	10	0,2
4	Kader İnancı	1	5	0,1
5	Sevap/Günah	1	5	0,1
	Toplam	13	65	1,6

Yukarıda görüldüğü üzere bu masalda 5 farklı dinî değer toplam 13 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Dinî değerlerimizle ilgili olumsuz ifadeler ise rastlanmamaktadır. Bu masalın yer aldığı 20 sayfada 13 dinî değer yer almakta, bu sayı ise sayfa sayısının %65'ine tekabül etmekte olup toplam değerlerin sayfa sayısına oranı böylece tespit edilmiştir. Ayrıca tüm kitapta geçen toplam değer sayısının %1,6'sını, bu masalda geçen dinî değerler oluşturmaktadır.

Billur Köşk ve Elmas Gemi masalında en çok ifade edilen değer Allah kavramıdır. Dua içeren ifadeler ise bunu takip etmektedir. Bu masal “Kur'an-ı Kerim”in geçtiği üç masaldan biridir ve bunlar arasında da Kur'an-ı Kerim en fazla bu masalda yer almaktadır.

Masalların çoğunluğunda olduğu gibi bu ilk masalda da en çok işlenen dinî değer “Allah”tır. Araştırmamıza konu olan bu masal derlemesinde, yazar Tahir Alangu, “Allah” lafzı yerine genellikle “Tanrı” kelimesi kullanmıştır. “Billur Köşk Masalları”nın başka yazarlarca kaleme alınmış biçimleri incelendiğinde, Alangu’nun kitabında “Tanrı” kelimesiyle yazılan anlatımların, “Allah” kelimesi kullanılarak yazıldığı görülür. Buna göre masallardaki “Tanrı” kelimesinin yazarın kendi tercihi olduğu, kaynağında “Allah” kelimesi kullanılarak anlatıldığı anlaşılmaktadır. Yani masalarda “tanrı”, “Allah” kelimesini karşılayacak şekilde kullanılmıştır. Bu sebeple çalışmada “Tanrı” lafzı “Allah”la eş değer anlamda değerlendirildi.

“Allah” kavramı ilk masalda 5 defa geçmektedir. Bütün masalarda olduğu gibi bu masal da şu tekerlemeyle başlamaktadır: *“Bir varmış, bir yokmuş. Tanrı’nın kulu çokmuş. Çok demesi, yok demesi günahmış.”* Burada geçen *“Tanrı’nın kulu çokmuş”* ifadesiyle, her masala Allah’ın adı anılarak başlanılmaktadır. Ayrıca “kul” kavramının burada zikredilmesiyle de insanın Allah karşısındaki konumuna bir atıf yapılmaktadır.¹⁵⁹ Bundan başka Allah inancı bir kez dua içerisinde görülmekte; *“Tanrı kem gözlerden saklasın”*¹⁶⁰ denilmektedir. Burada insanı koruyan bir Allah inancı görülmektedir.

Allah kaderi yazan olarak anılarak *“Tanrı alnıma ne yazdıysa o olur”*¹⁶¹ denilmektedir. Burada aynı zamanda teslimiyetçi bir kader inancının da olduğunu görmekteyiz. Geleceğe dair bir cümle kurulurken de *“inşallah”* denilmektedir.¹⁶² Bu ifadeler olaylar üzerinde hakim kabul edilen, kendisine sığınılan, kaderi yazan bir Allah inancının bu masalda işlendiğini göstermektedir.

Bunların dışında bir defa söz içerisinde, şaşkınlık belirtmek için ünlem olarak *“Aman Allah’ım!”* denilmektedir.¹⁶³ Burada dikkat çeken husus yazarın, daha anlam yüklü olarak görülen yukarıdaki ifadelerde “Tanrı” kelimesini seçerken, burada lafız olarak “Allah” kelimesini kullanmış olmasıdır.

---

¹⁵⁹Alangu, *Billur Köşk Masalları*, s. 9.

¹⁶⁰Alangu, s. 16.

¹⁶¹Alangu, s. 28.

¹⁶²Alangu, s. 15.

¹⁶³Alangu, s. 24.

Allah'a iman konusu, masalda ön plana çıkarılmış bir konu olmamakla beraber olayların akışında, kahramanların hayat anlayışında yerleşik ve etkin bir konuma sahip olarak görünmektedir.

Billur Köşk ve Elmas Gemi masalında Kur'anı Kerim sayı olarak 2 kez geçmektedir. Nicelik değer olarak bakıldığında az gibi görünmesine rağmen, hikâyede düğümü çözen bir konumdadır. Kibrinden dolayı kaçıp giden şehzadeye ders vermek isteyen kız, şehzadeye yüzünü göstermemektedir. Aracı olan valide hanım, kızıdan yüzünü göstermesi için ricada bulunur. Üç kez kapısını çalar. İlk ikisinde pahalı eşyaları hediye olarak yanına alarak gider ve kız kapıya çıkmaz, odasına getirildiğinde surat asar ve dileğini söylemesine müsaade etmez. Hediyeyi de kendisine kabul etmez. Üçüncüde el yazması Kur'an ile yola çıkan valideyi kız kapıda karşılar, hürmet gösterir. Güler yüzle ağrlar. Kur'an hediye edilince dilek dinlenilir ve çözüm için çareler düşünülür.¹⁶⁴Burada Kur'an-ı Kerim için şu cümleler yer almaktadır: “...(valide) koynundaki Kur'an'ı çıkarıp başına koyduktan sonra kızın eline verir. Kız da hemen yerinden kalkar, onu saygı ile alır, öpüp başına koyduktan sonra kaldırıp yüksek bir rafa koyar.”¹⁶⁵Bu bölümde Kur'an'a gösterilen saygı ve kıymet hem açık cümlelerle, hem de olayın içinde edildiği tesir gücü ile ortaya koyulmaktadır. Aynı zamanda onu taşıyan, getiren de Kur'an sayesinde kıymetli olmaktadır ve dileğine bu vesileyle cevap verilmektedir. Bu olayda dünyalığın kıymetsizliği, pahalı eşyaya önem verilmeyişi de dikkat çeken bir mesajdır.

Bütün masalarda karşımıza çıkmakta olan “dua” kavramı ve dua içeren sözler bu masalda da 4 defa yer almaktadır. Bunun üçü babasından izin isteyen kız veya şehzadeye babasının “hayır dualarla” izin vermesi şeklinde geçmektedir.¹⁶⁶Yola çıkmadan önce babanın duasını almak önemli olarak gösterilmektedir. Bir defa da “Tanrı kem gözlerden korusun!” denilerek nazar değmemesi için dua edilmektedir.

Masalda dinî değerler olumlu olarak zikredilmektedir. Dinî değerlerle ilgili her hangi bir olumsuz mesaj görülmemiştir. Bununla beraber dinî değerler hususi olarak ön plana çıkarılmaya çalışılmamış, olayların tabii akışı içerisinde hayatın bir parçası, yerleşik bir inanç yapısı olarak sunulmuştur.

---

¹⁶⁴Alangu, s. 22-25.

¹⁶⁵Alangu, s. 25.

¹⁶⁶Alangu, s. 13,15,29.

3.1.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Billur Köşk ve Elmas Gemi masalında yer alan ahlakî değerler ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo-2

Billur Köşk Ve Elmas Gemi Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı (%)
1	Cömertlik	9	45	1,1
2	Büyüğe saygı	7	35	0,9
3	İlim	5	25	0,6
4	Görgü/Edep	4	20	0,5
5	Alçakgönüllülük	3	15	0,4
6	Şefkat/Merhamet	3	15	0,4
7	Kanaatkar olma	1	5	0,1
8	Misafirperverlik	1	5	0,1
9	Çalışkanlık	1	5	0,1
	Toplam	33	165	4

Tablo -3

Billur Köşk Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler

		Sayısı	Değerin sayfa sayısına oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Gıybet	3	15	0,4
2	Kibir	3	15	0,4
3	Hırs	1	5	0,1
	Toplam	7	35	0,9

Yukarıdaki tablolarda görüldüğü üzere bu masalda 9 farklı ahlakî değer toplam 33 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Bunun yanında olumsuz örnek oluşturacak 3 davranış toplam 7 yerde yer almaktadır. Masalda yer alan ahlakî değerlerin sayfa sayısına oranı %165 iken, ahlakî değerlere aykırı ifadelerin sayfa sayısına oranı ise %35'tir. Bu masalda yer alan ahlakî değerler toplam değer sayısının %4'ünü oluşturmaktadır. Olumsuz ifadelerin bu toplamdaki payı ise %0,9'dur.

Billur Köşk masalında toplam 34 olumlu, 7 olumsuz ahlakî değer ve ifadenin yer aldığını belirtilmişti. Bunlar arasında ilk dikkati çeken, giriş tekerlemesinde yer alan ifadelerdir.

Her masal, aynı tekerleme ile başlamakta ve tekerlemede şu ifadeler tekrar edilmektedir: “Çok demesi, yok demesi günahmış.”¹⁶⁷ Burada bir kimsenin malının çokluğundan övünmesi, yokluğundan hayıflanması günah kabul edilmiştir. “Yok demesi günah” cümlesi, elindekinin kıymetini bilmeyi, yani kanaatkar olmayı ifade eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. “Çok demesi günah” diyerek övünmenin kötülüğü yani alçakgönüllülük ve tevazu anlatılmaktadır. Her masalda bu tekerlemeyle yer alan “alçak gönüllülük ve tevazu” bu masalda daha önemli bir yere sahiptir. Çünkü masalın konusu bu tema üzerinden gelişmektedir.

Sayıca bakıldığında 3 defa değere uygun olumlu mesaj verilmiş, 3 defa da alçak gönüllüğün zıddı olan “kibir”e örnek olacak davranışlar anlatılmıştır. Buradaki davranışlar masalın “iyi” karakterleri tarafından gösterildiği ve ‘cezalandırılmayan olumsuz davranışlar’ olduğu için ahlakî değerlere aykırı ifadeler tablosunda değerlendirilmiştir.

Tüm bunların yanında hikâye, şehzadenin kibre kapılıp sevgiliyi terk etmesini, sonra bu yaptığından pişman olarak sevgiliye kavuşmak için uğraşmasını anlatmaktadır. Bu anlamda değerlendirilecek olursa sayısal olarak eşit gibi görünmekle beraber, “alçak gönüllülükle” ilgili olumlu mesaj daha çok ön plana çıkmaktadır.

Masalda ikram ve cömertlik öne çıkan ahlakî değerler arasındadır. Bir bütün olarak ele alınacak olursa misafirin ağırlanması, buradaki adap ve görgü, en çok da yedirip içirme ve ikram yoğun bir şekilde işlenmekte, önemi ortaya koyulmaktadır. Masaldan aktarılabilecek olan şu bölüm, masalın farklı yerlerinde benzer şekillerde tekrar edilmektedir:

“...Bütün tayfa iki geçeli sıra olup küpeşteden kamaraya dizilir, iskelede bekleyip onu kamaraya alır, doğru kaptanın kamarasına getirirler. Hanım sultan kaptan kılığında, arkasında da yardımcısı, kapıda karşılayıp yer gösterirler. Şerbetler,

---

¹⁶⁷Alangu, s. 9.

şekerler, oralarda bilinmeyen yemişler ikram edilip hal hatır sorarlar... İzin isteyip kalkar”¹⁶⁸

Yukarıdaki bölüm hem ikramı, hem de misafir karşılama usulünün kültürümüzdeki önemini anlatmakta, her bir merhaleyi teker teker tarif etmektedir. Cömertlik, bu bölümde olduğu gibi genellikle misafire verilen ikram olarak görülmektedir. Bunun dışında bir yerde masalın kahramanı cömertliğinden dolayı övülmektedir.¹⁶⁹

“Büyüğe saygı”yı ifade eden söz ve davranışlar da masalda sıklıkla işlenmektedir. Bu masalda saygıya mazhar olan “büyük”, baba¹⁷⁰veya annedir.¹⁷¹ Büyüğe saygının göstergesi olarak “el öpme”, “izin isteyip diz çökme” verilmektedir. Anna-babaya itaat de saygıyla beraber işlenen önemli bir mevzudur. Buna mukabil olarak da “şefkat”in masalda anne-babadan çocuğa yönelik olduğu izlenmektedir.¹⁷² Bu masalda ebeveyn çocuk ilişkisinde “merhamet” ve “saygı” değerleri belirgin bir biçimde izlenmektedir.

Billur Köşk ve Elmas Gemi isimli masal, ilmin, okuma yazmanın, bilgi edinmenin en çok işlendiği masallar arasında yer almaktadır. Masalın giriş bölümünde ilim önemli bir yere sahiptir. Nitekim ölmesinden korkulan kız bebekken bir mağaraya kapatılmış ve burada korumaya alınmıştır. Bu da bilginlere hocalara danışılarak yapılmıştır. Burada hocalar duyulan güven, ilme verilen öneme de işaret etmektedir.

Kızın kapatıldığı yer yalnız bir mağara değildir. Aynı zamanda kızın ilk mektebidir. Hocalar gelir ve kız burada okuma yazmayı öğrenir. Ona gerekli bilgileri öğretmesi için her gün hocalar gönderilir. On beş yaşına gelip akli erince bu bilgiler(nakli bilgiler) yetmez olur ve dışarıyı merak eder. Bir aralık dışarıya bakınca da yerinde duramaz ve artık mağaradan çıkmak ister. Gerçek dünyayı yavaş yavaş keşfetmeye başlar.¹⁷³ Masalda tüm bunların, ilmî gelişimin birer tezahürü olarak sıralanmakta olduğu görülmektedir.

---

¹⁶⁸Alangu, s. 17.

¹⁶⁹Alangu, s. 17.

¹⁷⁰Alangu,s. 12,13,15,29.

¹⁷¹Alangu, s. 20, 23, 25.

¹⁷² Alangu, s. 22, 23.

¹⁷³Alangu, s. 9-11.

Bunlardan başka iki olumsuz özellik masalda yer almakta, bunlar meşru bir iş gibi gösterilmektedir. Bu davranışların kınanması ve cezalandırılması da söz konusu değildir. Biri “hırs”tır. Aşırı hırslı davranma biçimi masalın kahramanı olan kız tarafından gösterilmektedir. Ancak bu davranış normal olarak da görülmemekte ve babası tarafından yatıştırıldığı ifade edilmektedir: *“Biricik kızını okşamış, yatıştırmış; ama, onun bu hırsını, bu dileklerinin nedenini hiç anlayamamış.”*¹⁷⁴ Diğer olumsuz olarak karşılaştığımız şey ise gıybet yapılmasıdır. Bu davranış “kötü” karakter tarafından yapılmamıştır ve bu davranışı olumsuzlayan bir ifade de bulunmamaktadır. Yani meşru gösterilen bir davranış olarak görülmektedir. Ayrıca bu ifadeler hakaret içeren sözler de içermektedir. Alıntı yapılan şu bölümü buna örnek olarak gösterebiliriz:

*“Aman oğlum, sen gönlünü bir cellada kaptırmışsın ki, iki kaşının arası açılmaz, dudakları çekmece gibi kilitli, bir tafra, bir istiğna ki, sultan kızlarında bulunmaz. Debdebesi, saltanatı yerinde ama, görgüsü biraz kıtça. O yolsuza mücevherli nalını verdim, elini bile sürmedi, mutfaktaki Arap cariyesine yolladı...”*¹⁷⁵

Buna benzer dedikodu örnekleri, ilerleyen bölümlerde de yer almaktadır. Fakat bu bölümlerin şöyle bir özelliği de vardır: Yapılan iş gıybet olduğu için olumsuz bir örnektir. Fakat kötülemek için söylenen cümleler olumlu mesajlar vermektedir. Mesela “iki kaşının arası açılmaz” derken bu davranış kötülenmiş, zıddını kötülemek suretiyle güler yüzlülük övülmüştür. Yani bir değer dolaylı olarak burada işlendiğini görülmektedir. Böylece küçük yaştaki çocuklarda zihinsel karışıklığa neden olabilecek çelişkili ifadeler yer almaktadır.

Sonuç olarak “Billur Köşk ve Elmas Gemi” isimli bu masalın, genel itibarıyla dinî ve ahlakî değerleri olumlu olarak işleyen bir masal olduğu görülmektedir. Çocuklara, gençlere veya yetişkinlere değerler eğitimi açısından olumsuz bir tesirinin olmayacağı ön görülmektedir. Bunun aksine değerlerimizle örtüşen yapısı ile eğitim sürecinde öğretmen tarafından materyal olarak kullanılabilir. Aile içerisinde okunması için tavsiye edilebilir.

---

¹⁷⁴Alangu, s. 15.

¹⁷⁵Alangu, s. 23.

3.2. HELVACI GÜZELİ

Bu masal, babasının biricik kızının iffetli olmasına rağmen iftiraya uğraması sebebiyle evden kaçması, onu bulan şehzade ile evlenmesi, ikinci defa iftiraya uğraması üzerine kılık değiştirerek eski mahallesinde helvacılık yapması ve sonunda ona iftira atanları ortaya çıkararak mutlu olmasını konu almaktadır. Masalın ana teması olarak ‘doğruluk ve iffetin önemi, haksızlık ve iftiranın cezasız kalmayacağı’ vurgulanmaktadır.

3.2.1. Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Helvacı Güzeli masalında yer alan dinî değer ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo-4

Helvacı Güzeli Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Allah	12	60	1,5
2	Dua	7	35	0,9
3	Hacc	6	30	0,7
4	Kader İnancı	3	15	0,4
5	Namaz	2	10	0,2
6	Abdest	1	5	0,1
7	Dinî Bayramlar	1	5	0,1
8	Sevap/Günah	1	5	0,1
	Toplam	33	165	4

Yukarıda görüldüğü üzere bu masalda 8 farklı dinî değer toplam 33 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Bununla beraber “müezzin” kavramı masalın 4 yerinde olumsuz olarak işlenmiş fakat tabloda yansıtılmamıştır. Aşağıda konunun ayrıntısı incelenecektir. Dinî değerlerle ilgili bundan başka bir olumsuz yargı görülmemiştir.

Bu masalın yer aldığı 20 sayfada 33 dinî değer yer almakta, bu sayı ise sayfa sayısının %165’ine tekabül etmektedir. Böylece bu masaldaki toplam değerlerin sayfa

sayısına oranı tespit edilmiştir. Ayrıca tüm kitapta geçen toplam değer sayısının %4'ünü, bu masalda geçen dinî değerler oluşturmaktadır.

Dinî değerlerden, dinî pratiklerle ilgili olanlar bu masalda dikkat çekmektedir. Nitekim “abdest” 1 defa, “namaz” 1 defa, “dinî bayramlar” 1 defa, “hacc” 6 defa olmak üzere toplam 9 defa dinî pratikler işlenmektedir. Araştırmamızdaki diğer masallar içerisinde “Hacc”ın ve dinî pratiklerin en fazla işlendiği masal, bu masaldır.

Bu masalda en çok işlenen dinî değer olan “Allah” kavramı 12 yerde geçmektedir. Bunların ilki giriş tekerlemesinde yer alan “*Tanrı'nın kulu çokmuş*” sözünde geçmektedir.

Masalda şehzade, karısını vezire emanet ederken “*Tanrı emaneti*” olarak ona teslim eder.¹⁷⁶ Ardından vezir kıza zarar vermek isteyince “...hiç insan Tanrı emanetine böyle şeyler söyler, aklına kötülük getirir mi?”¹⁷⁷ diye sormaktadır. Bu cümlelerle emanet edilen şey, Allah'tan emanet verilmiş olarak görülmekte, bu hadisenin önemi Allah'a dayandırılarak ortaya koyulmuştur.

Bunlardan başka Allah kavramı dua cümlelerinin içinde geçmekte ve Allah'tan yardım¹⁷⁸, uzun ömür¹⁷⁹, korunma¹⁸⁰ istenmektedir. Bir yerde de Helvacı Güzeli kötü günlerden sonra, karşısına hesap soracağı günü çıkardığı için Allah'a şükretmektedir.¹⁸¹ Bunlarda Allah, dayanılan ve güvenilen; bunların neticesinde de güzel günler veren ve şükredilmesi gereken bir varlıktır.

Kahraman, kendisi tedbir aldıktan sonra “*Tanrı ne yazdıysa elbet o olur*” demektedir.¹⁸² Allah, burada kendisine teslim olunan, tevekkül edilen, kaderi yazan bir varlık olarak görülmektedir. Kader inancının da buradaki şekliyle, gaflete düşürmeyen; bilakis tedbir aldıktan sonra Allah'a dayanmayı, teslim olmayı gerekli kılan bir yapısı olduğu ortaya koyulmaktadır.

---

¹⁷⁶Alangu, s. 43.

¹⁷⁷Alangu, s. 44.

¹⁷⁸Alangu, s. 41.

¹⁷⁹Alangu, s. 43.

¹⁸⁰Alangu, s. 48.

¹⁸¹Alangu, s. 51.

¹⁸²Alangu, s. 45.

Bunlar dışında, kahraman ırz düşmanını döverken, olayın şiddetini anlatmak için “*Tanrı yarattı demez*” deyimini kullanmıştır.¹⁸³ Masalda ilk girilen bir yere verilen selam da “*Tanrı selamı*” olarak verilmektedir.¹⁸⁴

Bu masalda dua içeren ifadeler de önemli bir yere sahiptir. Bir kısmı yukarıda zikredildi. Bunlardan başka, bir işe başlarken büyüklerin duası alınmaktadır. Helvacı kız, çırak olduğu ustasının “hayır duasını” alarak işe başlamaktadır. Olayların gelişimi bu duaların karşılık bulan dualar olduğunu göstermektedir.¹⁸⁵

Masalın bir bölümünde de kahraman tarafından, kötü kimselere ve olaylara lanet edilmektedir.¹⁸⁶ Bu bedduaya örnek gösterilebilir. Bu olumlu bir davranış olarak görülmemektedir. Fakat kız kardeşine iftira atılmış, onu öldürmekle görevlendirilmiş ve babasına yalan söylemek zorunda olan bir kimse, tüm bu olayları aslında böyle kötülemektedir.

Hacc, masalın 6 yerinde “*Hicaz’a gitmek*” şeklinde ifade bulmaktadır. Kızın babası ve abisi onu evde yalnız bırakarak Hicaz’a gitmektedirler. Bu hadise ilk sayfalarda tekraren gündeme getirilmekte ve Hicaz yolculuğu anılmaktadır. Burada Hacc’ın ibadet yönü vurgulanmamış, yalnız uzun kalınacak bir yer olarak gösterilmiştir. Buraya gitmek için kızın evde yalnız bırakılması ve bu sebepten başına olaylar gelmesi ise dolaylı olarak “Hicaz”la ilgili menfi bir algı oluşturmaktadır. Bunun yanında Hacc’a gitmiş babanın kızını öldürmesi için abisini göndermesi, Hacc yapan bir kimse için olumsuz bir özelliktir.

Bununla beraber Hicaz zorluklara rağmen varılması gerekli bir yer olarak masalda görülmektedir. Günlük hayatın ve olayların içinde ibadetlere ait unsurların bulunması, bunların insan hayatındaki yerini ortaya koymaktadır. Nitekim abdest, namaz, teravih,¹⁸⁷ olayların içinde ve anlatım biçiminde etkin bir yere sahip olmasa da geçmektedir. Hayatın bir parçası olarak, zorlamadan ortaya çıkmakta, masal içinde yerlerini almaktadırlar.

---

¹⁸³Alangu, s. 37.

¹⁸⁴Alangu, s. 46.

¹⁸⁵Alangu, s. 48.

¹⁸⁶Alangu, s. 41.

¹⁸⁷Alangu, s. 45.

Dinî değerlerle ilgili bu olumlu ifadele karşın, masalın ilk kötü karakterinin “müezzin” olması dikkat çeken bir konudur. Mevcut vazifesi sebebiyle dinî bir kimliği sembolize eden bu karakter masalda son derece olumsuz bir karakteri temsil etmektedir.Önce babasının güvenip kızını emanet ettiği bir kimsedir. Fakat şehvetine olan düşkünlüğü onu emanete ihanet etmeye, hatta bunun için planlar yapmaya itmektedir. Ardından kızın uyanıklığı sayesinde istediğini elde edemeyince bu sefer kıza iftira atarak, kızın namussuzluk yaptığını söylemek için Hicaz’daki babasına mektup göndermektedir.Bu kötü adamın masalda adı yoktur ve “müezzin” diye anılmaktadır.Müezzinin yalancı, düzenbaz ve şehvetine düşkün bir kimse olarak tasvir edilmesi, din eğitimi nazarından bakılırsa sakıncalı bir durumdur.

3.2.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Helvacı Güzeli masalında yer alan dinî değerler ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo-5

Helvacı Güzeli Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Doğruluk	9	45	1,1
2	İffet/Namus	9	45	1,1
3	Büyüğe saygı	7	35	0,9
4	Cömertlik	4	20	0,5
5	Misafirperverlik	4	20	0,5
6	Şefkat/Merhamet	3	15	0,4
7	Tabiat Sevgisi	3	15	0,4
8	Temizlik	3	15	0,4
9	Kanaatkar olma	2	10	0,2
10	Adalet	2	10	0,3
11	İlim	2	10	0,2
12	Çalışkanlık	2	10	0,2
13	Alçakgönüllülük	1	5	0,1
	Toplam	51	255	6,2

Tablo -6

Helvacı Güzeli Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler

		Sayısı	Değerin sayfa sayısına oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Şiddet	4	20	0,5
2	Yalan	2	10	0,2
	Toplam	6	30	0,7

Yukarıdaki tablolarda görüldüğü üzere bu masalda 13 farklı ahlakî değer toplam 51 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Bunun yanında olumsuz örnek oluşturacak 2 davranış toplam 6 yerde yer almaktadır. Masalda yer alan ahlakî değerlerin sayfa sayısına oranı %255 iken, ahlakî değerlere aykırı ifadelerin sayfa sayısına oranı ise %30'dur.20 sayfadan oluşan bu masalda her sayfada ortalama 2'den fazla ahlakî değer geçmektedir.Bu masalda yer alan ahlakî değerler toplam değer sayısının %6,2'sini oluşturmaktadır. Olumsuz ifadelerin bu toplamdaki payı ise %0,7'dir.

Helvacı Güzeli'inde en çok işlenen değer 13 defa ile "doğruluk" olarak görülmektedir. Bunu 9 defa yer alan "iffet/namus" kavramları takip etmektedir. Aynı zamanda her iki kavram da tüm masallar içinde en çok bu masalda işlenmektedir."Adalet" kavramı ise sayıca az görünmekle beraber, diğer masallar arasında bu masalda ön plana çıkarak en fazla bu masalda yer almaktadır.Helvacı Güzeli, kitapta "Tabiat sevgisi"nin işlendiği tek masal olma özelliğine de sahip görülmektedir.Masalda en az geçen değer ise "alçakgönüllülük" olduğu görülmektedir.

Helvacı Güzeli'nde en çok üzerinde durulan ahlakî değerlerden birisi ihanetin ve yalanın kötülüğü olarak görülmektedir.Kötü karakterlerin yaptığı ve açıkça kötü gösterilen, sonunda da cezalandırılan davranışların, olumlu mesaj içerdikleri kanaatine varılmıştır. Nitekim yalanın kötü gösterilmesi, doğruluğun önemini anlatır.

Masalda kızı kandırıp evden çıkmaya ikna eden yaşlı bir kadın vardır. Bu kadın"bohçacıyım" diyerek kendini tanıtmış, kızı kandırmıştır. Burada kadının yalan söylemesi kötülenmekte ve kadının anlattıkları için "*acuze karının dolaplı sözleri*"

ifadesi kullanılmaktadır.¹⁸⁸Bunun ardından ise yine kötü gösterilen müezzinin emanete ihaneti ve iftira dolu mektubu gelir. Bu iki davranış da masal içinde kötülenmektedir. Hatta müezzinin emanete ihaneti hemen olay esnasında cezalandırılır. Kötülenmek içinse şu cümleler kızın ağzından verilmektedir:

“Bak, komşu kızı hamama kandırılıp getirilirse nasıl yıkanırımı, gör. Hele seni arz düşmanı!” diyerek pat küt öylesine döver ki, Tanrı yarattı demez. Müezzinin bağırtıları, böğürtüleri, can dayanmaz feryatları hamam kubbesini tırmalar. Sonunda dayanamaz düşer, bayılır.”¹⁸⁹

Masalın ilerleyen bölümünde ikinci kötü adam karşımıza çıkmaktadır. Bu adam vezirdir ve vezirin de bariz özelliği yalancılığı ve emanete ihanet etmesidir.¹⁹⁰ Yalan ve ihanet bu olayların içinde kötülenmiş, masalın sonunda da cezalandırılmıştır: *“...iki haini bir ağaçta sallandırıp, kocakarıyı da şehirden sürgün ederler.”*¹⁹¹

Bunların yanında yalan, iki yerde meşru bir iş gibi gösterilmektedir. Kızın kardeşi Hicaz’dan gelince babası gelmediği halde kızı kandırır ve yolda olduğunu söyler.¹⁹² Ardından yine aynı karakter babasına kız kardeşini öldürdüğüne dair yalan söylemektedir.¹⁹³ Bu örneklerde yalan meşru bir iş gibi gösterilmekte ve cezalandırılmamaktadır.

Helvacı Güzeli masalında öne çıkan değerlerden biri de iffet ve namustur. Kız dünya güzeldir. Babası bu sebeple *“El gün şöyle dursun, kendi gözünden bile sakınır; sokaklara çıkarmaz, kalabalık eğlentilere, gezinti yerlerine, düğün derneğe göndermezmiş.”*¹⁹⁴ Burada iffete biçilen anlam, kızın dışarı hiç çıkmaması olarak görülmektedir. Kızın da babasının sözünü dinleyip hiç dışarı çıkmaması bir yerde övülürken,¹⁹⁵ *“zavallı kız, görgüsüz büyüyüp evlerde kapalı kaldığından, her türlü düzene karşı hazırlıksızmış”*¹⁹⁶ denilerek başka bir yerde de yerilmektedir. Kadın

---

¹⁸⁸ Alangu, s. 33.

¹⁸⁹ Alangu, s. 37.

¹⁹⁰ Alangu, s. 44,46.

¹⁹¹ Alangu, s. 53.

¹⁹² Alangu, s. 39.

¹⁹³ Alangu, s. 41.

¹⁹⁴ Alangu, s. 31.

¹⁹⁵ Alangu, s. 32.

¹⁹⁶ Alangu, s. 33.

kimliğine dair değişen algı elbette bu çelişkilerde etkili olmuş olabilir. Fakat ahlakî bir değer olarak iffetin bu biçimde de olsa öne çıkarılması önemli görünmektedir.

Masalın devam eden bölümlerinde yine kız “*eteği temiz, iffeti kavi genç kız*” diye övülmekte,¹⁹⁷ iffetini korumak için saldıranlarla mücadele etmekte,¹⁹⁸ babası kızının yoldan çıktığı haberini alınca “*bu bana ar değil midir?*” diyerek utancını belirtmektedir.¹⁹⁹ Masalın sonunda kızın ırzına saldırmak isteyen müezzin ve vezirin topluluk tarafından kınanarak cezalandırılması da toplum tarafından namusa verilen önemi göstermektedir.²⁰⁰

Masalda öne çıkan ahlakî değerlerden biri de “*büyüğe saygı ve hürmet*”tir. Bu masalda da büyük olarak hürmete layık olarak görülen ilk kişi babadır. Babaya haksız da olsa karşı gelinmemekte²⁰¹, evlenmek için babanın izni alınmaktadır.²⁰² Babadan başka “koca”ya²⁰³ ve çırak olarak ustaya²⁰⁴ da hürmet gösterilmektedir.²⁰⁵ Sohbeta başlanırken de önce büyüğe söz hakkı verilmektedir.²⁰⁶

Helvacı Güzeli’nde “*misafirperverlik*” de önemli görülmüş, davet edilişinden ağırlamaya kadar usulüyle ilgili hususlar masalda yer almıştır.²⁰⁷ Her masalın başında yer alan tekerlemedeki “*çok demesi, yok demesi günah*” ifadesinde verilen kanaatkar olma mesajı bu masalda da yinelenirken, Helvacı Güzeli bu nasihatî davranış olarak da örneklemektedir. İş istediği helvacı dükkanında “*ben senden bir şeyler istemem. Boğaz tokluğuna bile çalışırım, Tanrı kısmetimize elbet bir şeyler verir, onunla kısmetleniriz*” diyerek aç gözlülük yapmamakta, eldekine kanaat göstermektedir.²⁰⁸

---

¹⁹⁷Alangu, s. 34.

¹⁹⁸Alangu, s. 37,45.

¹⁹⁹Alangu, s. 38.

²⁰⁰Alangu, s. 53.

²⁰¹Alangu, s. 39.

²⁰²Alangu, s. 41.

²⁰³Alangu, s. 43.

²⁰⁴Alangu, s. 48.

²⁰⁵Alangu, s. 43.

²⁰⁶Alangu, s. 51.

²⁰⁷Alangu, s. 50-51.

²⁰⁸Alangu, s. 48.

Temizlik konusu kızın mahareti anılırken gündeme gelmekte ve olumlu bir davranış olarak sunulmaktadır. Kız önce evini,²⁰⁹ sonra çırak olarak girdiği helvacı dükkânını “*ak pak bir hale getirir.*”²¹⁰

Cömertlik pek çok masalda olduğu gibi bu masalda da kurulan düğünde açların doyurulması, çulsuzların giydirilmesi olarak görülmektedir.²¹¹ Bunların dışında bir yerde cömertlik “hediye” biçimindedir.²¹² Uzak yoldan memleketine giden kişi oradakilere hediye hazırlamakta ve bu güzel geleneğe örnek verilmektedir.

Masalda adalet de ortaya koyulmakta, önemi anlatılmaktadır. Kız kardeşine iftira atılan oğlan, onu öldürmek için, yani sorgulamamadan cezalandırması, yargılamadan infaz etmesi için gönderilmektedir. Fakat oğlan şehre gelince söylenileni yapmaz. Önce soruşturur, araştırır, istişare eder. Bilenlere sorar. Burada araştırma ve istişarenin önemi gösterilir. Kardeşinin yanına gidince onu öldürmez ve şöyle söyler: “*Ben senin suçsuz olduğunu biliyorum.*” Böylece adaletli bir yargılama ve karara örnek verilmektedir.²¹³ Diğer masalarda olduğu gibi bu masalda da adaletin, masalın sonunda ortaya çıktığı görülmekte, suçlular cezalandırılmaktadır.²¹⁴

Bunlara mukabil olarak adaletsizlik ve şiddete örnek gösterilecek olumsuz olaylar da vardır. Babanın kızını sorgulamadan kızını suçlaması adaletsizliğe, verdiği ceza ise şiddete örnektir.²¹⁵ Bu davranışlar masalda meşru gibi gösterilmiş, cezalandırılmamıştır. Sadece oğlu tarafından düzeltilen bir tavır olmuştur.

Bunun yanında üç çocuğu ile yolculuk yapan Helvacı Güzeli’ni vezir, çocuklarını öldürmekle tehdit etmektedir. Bunun karşılığında ona teslim olmasını istemektedir. Kız bunun karşısında bir şey yapmamakta, çocuklarını öldürmesine göz yummaktadır. “*Çaresiz kız, vezirin halinden ve tavrından başka kurtuluş yolu bulunmadığı anlayıp başını öteki yana çevirirken, vezir de elini atıp çocuklardan birini çeker alır; bir vuruşta başını uçurup yere atar.*”²¹⁶

---

²⁰⁹Alangu, s. 31.

²¹⁰Alangu, s. 48.

²¹¹Alangu, s. 42,53.

²¹²Alangu, s. 43.

²¹³Alangu, s. 39.

²¹⁴Alangu, s. 53.

²¹⁵Alangu, s. 38.

²¹⁶Alangu, s. 44.

Burada kız yalnızca üzülop kanlı yaşlar dökmekte, başka bir şey yapmamaktadır. Ancak üç çocuk ölünce kaçmak için çareler düşünmüştür. Burada iffetin önemi vurgulanmak istenirken şiddet ve merhametsizlik örneklerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Hem çocuklara zulmedilmekte, yani adaletsizlik ortaya çıkmakta, hem de tasvir edilen sahne ile şiddet unsuru barındırmaktadır. Olumsuz işi gerçekleştiren kişi masalın kötü karakterlerindedir ve sonunda cezalandırılmaktadır. Bu durumu biraz daha yumuşatıyor, denebilir. Fakat çizilen anne rolü problemler içermektedir.

Masalların, çocuklar için yazılmadığı halde günümüzde daha çok çocuklara okunuyor olması ve hatta M.E.B. tarafında ilköğretim düzeyinde tavsiye edilmiş olması sebebiyle bu masala da çocuk nazarından bakmamız gerekmektedir. Çocuk bakışıyla okunduğunda, evlatlarının ölümüne göz yuman bir anne modeli, olumsuz tesir yapacak bir model olur. Ayrıca ölüm sahnelerinin bu şekilde tasvir edilişi, şiddet içerdiği için sakıncalı olacaktır.

3.3. AĞLAYAN NAR GÜLEN AYVA

Bu masalda oğlu olmayan bir padişahın onuncu kızının serüveni anlatılmaktadır. Erkek kılığında gizlenerek büyütülen kızın, gerçek anlaşılmasın diye olağanüstü bir at yardımıyla kaçması, gittiği başka memlekette bu atın yardımıyla devleri yenmesi, erkeğe dönüşmesi ve böylece padişahın kızıyla evlenmesi anlatılmaktadır. Masalda öne çıkan temalar, “cesaret” ve “azimli olmak” olarak görülmektedir.

3.3.1. Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Ağlayan Nar Gülen Ayva masalında yer alan dinî değer ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo-7

Ağlayan Nar Gülen Ayva Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Allah	19	65,5	2,3
2	Dua	9	31	1,1
3	Namaz	3	10,3	0,4
4	Kader İnancı	2	6,8	0,2
5	Sevap/Günah	1	3,4	0,1
	Toplam	34	117,2	4,1

Yukarıda görüldüğü üzere bu masalda 5 farklı dinî değer toplam 34 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Dinî değerlerle ilgili olumsuz bir ifade görülmemiştir.

Bu masalın yer aldığı 29 sayfada 34 dinî değer yer almakta, bu sayı ise sayfa sayısının %117,2'sine tekabül etmektedir. Böylece bu masaldaki toplam değerlerin sayfa sayısına oranı tespit edilmiştir. 29 sayfadan oluşan bu masalda her sayfada ortalama 1 defadan fazla dinî değer geçmektedir. Ayrıca tüm kitapta geçen toplam değer sayısının %4,1'ini, bu masalda geçen dinî değerler oluşturmaktadır.

Bu masalda en çok işlenen dinî değer “Allah” kavramıdır. 19 defa geçmek suretiyle masallar içinde “Allah”ın en çok okunduğu ikinci masal olma özelliğine sahiptir. Bundan sonra en çok rastlanılan değer ise “dua”dır. En az geçen dinî değer ise “sevap/günah” kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu masalda Allah kavramının sıklıkla yazıldığını görmekteyiz. Sayfa sayısına oranlandığında her iki sayfada bir geçmekte olduğu tespit edilmiş olup, bu cümlelerde de olumlu mesajlar verildiği anlaşılmaktadır. Allah, 6 yerde dua içinde yer almaktadır. Bu dualarda Allah'tan doğan çocuk için uzun ömür,²¹⁷ hayırlı bir netice,²¹⁸ yardım²¹⁹ istenilmektedir. Dua cümleleri kurulurken genellikle Allah, üçüncü şahıs kipinde ifade edilmektedir. Mesela, “ *Bahtımı Allah kayırsın!*”²²⁰ gibi. Allah'a direkt

²¹⁷Alangu, s. 55,66.

²¹⁸Alangu, s. 59,75.

²¹⁹Alangu, s. 65.

²²⁰Alangu, s. 75.

hitap edilerek dua edildiği ise bir yerde geçmekte, “*Ya Allah, yardım et!*” diye doğrudan iletişim kurulmaktadır. Bu dualarda Allah’ın sığımlan ve kaderi, ömrü, olacakları tayin eden bir rolünün ortaya koyulduğu görülmektedir. Masalda Allah’ın yardım eden olduğu farklı şekilde 3 yerde daha vurgulanmıştır. Kız, ona yardım eden olağanüstü attan yardım isterken şöyle söylemektedir: “...*önce Tanrım, sonra sen varsın.*”

Allah’ın yapılan dualara karşılık verdiği, kabul edip yerine getirdiği de ortaya koyulmaktadır. Babasına erkek olarak tanıtılan kız, büyüyünce kaçmıştır. Devler ona beddua ederler: “*er isen kız, kız isen er yiğit olasın!*” bunun üzerine kız erkeğe dönüşmekte ve şöyle demektedir: “*Tanrı’dan dilediğim ancak bu idi. Şükürler olsun. Sebeğim, kısmetim demek bu imiş...*” Burada duanın içeriği problemlili görünmekle beraber bu konu üzerinde ahlakî değerlerin değerlendirilmesinde durulacaktır. Bu kısımda verilen mesajın Allah’ın duaları kabul eden bir varlık olduğu anlaşılmaktadır.

Dualardan başka olarak Allah kavramı iki yerde “*Tanrı’nın izni ile...*” işe başlanmak suretiyle geçmektedir.²²¹ Uzun süredir kurtulmak istediği beladan kurtulan padişah, “...*Tanrı’ya şükreder.*” İyiliklerin Allah’tan geldiğini bilerek, önce O’na teşekkür etmektedir.

Sarayın içinde gece nöbetinde dolaşan nöbetçiler, birbirlerine “*Birdir Allah, bir!*” diye bağıarak dolaşmaktadırlar. Bu kısım masalın 3 yerinde aynen tekrar edilir.²²² Burada gücünü Allah’tan alan, dolaşırken dilinde “*Kelime-i Tevhid*” zikriyle dolaşan bir asker tipi vardır ki bu konuyla ilgili etkili bir mesaj içermektedir. Tüm bunlar masal boyunca devam eden etkili bir Allah inancı olduğunu göstermektedir.

Dua içeren cümlelerle ilgili örnekler yukarıda Allah’la ilişkili olarak verilmiştir. Bunların dışında iki yerde de “*dua*” bizzat kelime olarak geçmektedir. Birinde usta “...*iki elini kaldırıp dua etmiş*” denmekte ve bereket istediği ifade edilmektedir.²²³ Diğerinde ise padişahın, kızın uşak kılığındaki kızın talebini sormasıyla ilgili olarak: “*Kul töresi dua, hakan töresi keremdir; padişahın bir daha sorması gerekir.*” denmektedir.²²⁴ Burada duaya daha farklı bir anlam yüklenmekte,

---

²²¹Alangu, s. 61,79.

²²²Alangu, s. 69,72,77.

²²³Alangu, s. 64.

²²⁴Alangu, s. 68.

Allah’la kurulan bir iletişim olarak değil, üst makama yapılan bir talep olarak görülmektedir.

Masalda üç yerde “namaz” başlığında değerlendirdiğimiz “istihare” kavramı geçmektedir.²²⁵ Burada bir işi danışmak için Allah’a yönelip namaz kılmak ve dua etmek anlamında kullanılan bu kavramın aslında vuku bulmadığı görülmektedir. Evlenmeye karar vermek için yapılacağı söylenen istiharenin, toplumda edindiği yeri gösterdiği için bu örnek önemlidir.

Masalda ibadetlerden ziyade imanın vurgulandığı görülmektedir. Her davranışta içselleştirilmiş ve doğal olarak ortaya çıkan bir Allah’a yönelme görünürken, dinî pratikler söz konusu yapılmamıştır.

3.3.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Ağlayan Nar Gülen Ayva masalında yer alan dinî değerler ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo-8

Ağlayan Nar Gülen Ayva Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Cömertlik	10	34,4	1,2
2	Büyüğe saygı	8	27,5	1
3	Cesaret	6	20,6	0,7
4	Şefkat/Merhamet	5	17,2	0,6
5	Çalışkanlık	3	10,3	0,4
6	Yardımseverlik	2	6,8	0,2
7	Doğruluk	1	3,4	0,1
8	Kanaatkar olma	1	3,4	0,1
9	Misafirperverlik	1	3,4	0,1
10	Sabır	1	3,4	0,1
11	Adalet	1	3,4	0,1
12	Alçakgönüllülük	1	3,4	0,1
	Toplam	40	138	4,9

²²⁵Alangu, s. 69, 72, 77.

Tablo -9

Ağlayan Nar Gülen Ayva Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler

		Sayısı	Değerin sayfa sayısına oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Yalan	9	31	1,1
2	Hırsızlık	6	20,6	0,7
3	Kapı Gözetleme	3	10,3	0,4
4	Şiddet	3	10,3	0,4
5	Cinsiyet Ayrımcılığı	2	6,8	0,2
6	Kibir	1	3,4	0,1
	Toplam	24	82,7	2,9

Yukarıdaki tablolarda görüldüğü üzere bu masalda 12 farklı ahlakî değer toplam 40 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Bunun yanında olumsuz örnek oluşturacak 6 davranış toplam 24 yerde görülmektedir.

Masalda yer alan ahlakî değerlerin sayfa sayısına oranı %138 iken, ahlakî değerlere aykırı ifadelerin sayfa sayısına oranı ise %82'dir.29 sayfadan oluşan bu masalda her sayfada ortalama 1defadan fazla ahlakî değer geçmektedir.Bu masalda yer alan ahlakî değerler toplam değer sayısının %4,9'unu oluşturmaktadır. Olumsuz ifadelerin bu toplamdaki payı ise %2,9'dur.

Ağlayan Nar Gülen Ayva masalında en çok işlenen ahlakî değer 10 defa ile “doğruluk” olarak görülmektedir. Bunu sırasıyla“büyüğe saygı” ve “cesaret” kavramları izlemektedir.Masalda yer alan 12 ahlakî değer 6'sı ise sadece birer defa görülmektedir.

Bunlara rağmen olumsuz örnek teşkil edecek davranışların bu masalda fazla olduğu görülmektedir. Nitekim yukarıda görüldüğü üzere 6 farklı kavram 24 yerde geçmektedir. Bu sayı diğer masallardaki değerlere aykırı ifadeler içinde en yüksek sayıdır. Bu masalda en çok rastlanılan olumsuz örnekler sırasıyla “yalan” ve “hırsızlık”tır

Ağlayan Nar Gülen Ayva masalı, ahlakî değerlerin yoğun görüldüğü bir masal özelliği gösterirken bunun yanında bu değerlere muhalif ifadelerin de en yoğun

görüldüğü masal olma özelliğini taşımaktadır. Öncelikle olumlu mesajlar veren ahlakî değerlerin nasıl işlendiğini inceledikten sonra olumsuz örnekler incelenecektir.

Masalda nicelik olarak öne çıkan değer cömertlik olarak görülmektedir. Cömertlik bu masalda da diğer masallarda olduğu gibi daha çok dağıtılan sevinçli olaylar neticesinde dağıtılan altınlar, doyurulan fakirler ve giydirilen çulsuzlarda kendini göstermektedir.

Padişah erkek çocuk haberini alınca sevinçten halka hediyeler dağıtmakta, fakirleri doyurmaktadır.²²⁶ Düğün kurulduğunda da yine kırk gün, kırk gece yemek verilir.²²⁷ Başlarına musallat olmuş dev öldürülünce herkese çil çil altın dağıtılır. Başının, gözünün sadakası verilir. Burada fakirlere dağıtılanlar “sadaka”, ileri gelenlere dağıtılanlar “ihsan” diye isimlendirilir.²²⁸ Bu hediyeler verilirken de “*Hakan töresi keremdir*” denilerek cömertliğin büyük insanların özelliği olduğu anlatılmaktadır.²²⁹

Sayısal olarak öne çıkan bir diğer değer “büyüğe saygı”dır. Burada saygının daha çok “hürmet göstermek” olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Hürmetin göstergesi ise el öpmek,²³⁰ izin almak,²³¹ el pençe divan durmak²³² olarak görülmektedir. Hürmet gösterilen kişi ise yine baba²³³ ve padişahtır.²³⁴

Cesaret de bu masalda övülen özellikler arasında yer alır. Eski zamanlardan beri kimsenin öldüremediği devi öldüren aşçı yamağı kılığındaki kızın bu davranışı cesaretinden dolayı övülmektedir. Erkek kılığında olduğu için, padişah bu davranışını, kızını ona vererek ödüllendirmek istemektedir.²³⁵ Padişahın kızı buna razı olmak için yine kahramanın cesaretini sınamakta, getirilmesi çok zor olan üç nesneyi getirmesini talep etmektedir.

Kahraman hiç çekinmeden bunları da getirebileceğini korkusuzca söyleyince bu davranışı içleri ferahlatmaktadır. Ardından bu zor işi yapmaya giriştiğinde önce

---

²²⁶ Alangu, s. 55.

²²⁷ Alangu, s. 84.

²²⁸ Alangu, s. 60,67.

²²⁹ Alangu, s. 68.

²³⁰ Alangu, s. 57,60,83.

²³¹ Alangu, s. 69,74.

²³² Alangu, s. 68.

²³³ Alangu, s. 57,60,69,83.

²³⁴ Alangu, s. 67,68,74.

²³⁵ Alangu, s. 66,68.

Allah'tan sonra da olağanüstü güçlere sahip olan atından yardım istemektedir.²³⁶ Cesaretinin yanında Allah'ın yardımına sığınması burada dikkat çekici bir konudur. En son talepte “*ağlayan nar gülen ayva ağacını Tanrı'nın izniyle alıp getiririm*”²³⁷ diyerek cesaretinin kaynağına Allah'a duyduğu güveni yerleştirmektedir. Atının yardımıyla belli bir yere kadar gelmesine rağmen, en son ve tehlikeli merhaleyi kendi başına yapması da cesaret için iyi birer örnek oluşturur.²³⁸ Bu olaylar üç nesne için üç defa tekrar anlatılmakta, hepsinde de olumlu bir örneklik gösterilmektedir.

Şefkat ve merhametin bu masalda diğer masalarda olduğu gibi, babadan evlada yöneldiği görülmele beraber, farklı olarak evladın annesine doğru yöneldiği de görülmektedir. Annenin ağlamasına kızı dayanmamakta ve sıkıntıyı çözmek için çareler aramaktadır.²³⁹ Farklı olarak sıradan gibi görünen at, kızın ağlaması karşısında merhametinden dile gelmekte ve ona yardım etmektedir. Burada merhametin doğurduğu olağanüstü bir netice söz konusudur.²⁴⁰

Masalda çalışkanlık da övülmektedir. Kızın saraya girmesinde etkili olan özelliği çalışkanlığı olmuştur. Mutfaktaki hamaratlığı uzun uzun anlatılmış ve övülmüştür.²⁴¹

Bu masalda gördüğümüz bu kadar olumlu mesaja rağmen olumsuz mesajlar da içermesi dikkat edilmesi gereken bir durumdur. İlk olarak masalın temel yapısını ve konusuna yerleşmiş olan “cinsiyet ayrımcılığı” burada tartışılması gereken bir konudur. Masalın kahramanı olan kız padişahın onuncu kızıdır ve kız olduğu padişahın saklanmıştır. Padişahın kız çocukla ilgili sözleri masalda şöyle yer almaktadır:

“Dokuz kızım var, eller alır evlenir; sonunda geriye ikimiz kalırız. Ölüsem tahtıma oturacak bir erkek çocuğumuz yok. Kökümüz kuruyacak, taç ile taht elden gidecek, ocağım sönecek. Yarını düşünmekten, gözlerime uyku girmez, dünyada tat alamaz oldum. Bu sefer de kız doğurursan seni de, çocuğu da cellada veririm.”

---

²³⁶Alangu, s. 71,75,79.

²³⁷Alangu, s. 79.

²³⁸Alangu, s. 71,75,82.

²³⁹Alangu, s. 58, 59.

²⁴⁰Alangu, s. 61.

²⁴¹Alangu, s. 63,64,76.

Bu cümlelerle başlayan masal boyunca doğan çocuğun kız olması problemidir. Erkek gibi giydirilmiş, öyle tanıtılmıştır. Ergenlik zamanına gelindiğinde ise gerçeği saklamak için evden kaçmak zorunda kalmıştır. Yoksa öldürülecektir. Öldürülmesi içinse tek sebep kız olmasıdır. Nitekim bu halden kurtulmak istemektedir. Masalın sonunda da bu duası gerçek olur ve erkeğe dönüşür. Böylece mutlu olmakta ve başarı sağlamış olmaktadır.

Bu masalda kız çocuk ile erkek çocuk arasında aşık bir şekilde ayrımcılık yapılmakta ve bu davranışı kötü gösterecek veya cezalandıracak herhangi bir tutum da sergilenmemektedir. Tam aksine bu isteği haklı gösterecek sebepler ileri sürülmekte, buna inandırılmaktadır. Kahraman da bu yönde tercih kullanarak erkek olmayı istemektedir. Böylece merteye atlayıp evlenebilmekte, yani mutlu sona erişebilmektedir.

Bu masal “Türk ve Alman Masallarından Seçilen Örnek Metinlerde Kadın Figürleri” ismiyle 2011 senesinde Anadolu Üniversitesinde hazırlanmış olan yüksek lisans tezinde bu yönüyle incelenmiştir. Araştırmayı yapan Öztürk masaldaki kadın figürüyle ilgili tespitlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“...Gülen Ayva Ağlayan Nar” masalındaki kadın kahraman da farklı bir tutum sergiler. Bu masal cinsiyet ayrımcılığının ön plana çıktığı bir masaldır. Bu bağlamda Türk toplumunda erkek evladın kız evlada tercih edilmesini, böylece cinsiyet ayrımcılığının daha aile içinde yapılmasını masallarımızda da görmek mümkündür. “Gülen Ayva Ağlayan Nar” masalı da bu sorunun masal dilinde bulunan çözümüne dair hayal gücüyle örülmüş, fantastik unsurları diğer incelenen masallara göre ağır basan bir masaldır.

Burada çözüm ancak kadının kendi cinsiyetini inkâr etmesinde, ondan kurtulmasında ve erkek olmasında bulunmuştur.”²⁴²

Bu masalda rastladığımız bir diğer olumsuz davranış modeli ise yalan söylenmesidir. Masalın içinde 9 farklı yerde tekrar edilen bu davranış, cezalandırılan, kınanan bir davranış olarak görülmemektedir. Kötü karakterlerin sahip olduğu bir özellik değildir. Aksine masalın ana kahramanı tarafından da sergilenmektedir.

---

²⁴² Feyza Sarper Öztürk, “Türk Ve Alman Masallarından Seçilen Örnek Metinlerde Kadın Figürleri” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2011), s. 52.

İlk yalan masalın başında kız doğunca padişah babasına ebesi tarafından söylenen yalandır. Doğan bebeğin kız olduğunu saklamak için plan yapmış ve ardından erkek olduğuna dair yalan söylemiştir.²⁴³

Masal bu yalan üzerine kurulu olduğu için yeri geldikçe bu yalanı desteklemek için yeni yalanlar söylenmektedir. Sünnet olmaktan kurtulmak için yalanda ağlama ve korktuğunu söyleme iki defa tekrar etmektedir.²⁴⁴ Üçüncü girişimde ise ağlamakla kurtulamayacağını anlayan kız gezmeye çıkmak istediğini söyleyerek babasını kandırmakta ve kaçmaktadır.²⁴⁵

Bu yalan serisinden farklı olarak bir diğer padişahın kızı (Al Giyimli Sultan) babasının istediği kişiyle evlenmek istemediği ve gizlice peri padişahının oğluyla konuşmak için babasını oyalamakta ve her defa başka bir yalan söylemektedir. Bu kızın davranışı da meşru gibi gösterilmekte ve kınanmamaktadır.²⁴⁶

Padişaha musallat olan devi kimin öldürdüğü belli değildir. *“Oradakilerden bir kısmı ileri çıkıp göz kırpmadan: - Biz öldürdük sultanım, derler.”* Padişah da bu sözlerin doğru olmadığını bile bile böyle söyleyenlere çil çil altın vermekte, yani yalanı cezalandırmak yerine ödüllendirmektedir.²⁴⁷ Bunlardan başka yalanın görüldüğü bir hadise daha vardır ki, neticesinde hırsızlık da gerçekleşmektedir.

Atı ile yola çıkmış oğlan kılığındaki sultan, babalarından kalmış dört parça eşyayı bölüşemeyip kavga eden üç çocuğa rastlar. At şöyle söylemektedir: *“... Bu eşyalar sana çok lazımdır. Bu çocuklar kıymetini bilmez. Aman şunları kandırıp ellerinden alalım”*. Bunun üzerine çocuklara bir yalan söyleyerek bu eşyaları alırlar. Burada yalan hem tavsiye edilen bir iş olarak gösterilmekte, hem de masalın ana kahramanı tarafından işlenmektedir. Bunun yanında bu hadisede “hırsızlık” da vuku bulmaktadır. Dinimizce hususi önem verilmiş olan yetim malı yenmekte, eşyalar haksız olarak ele geçirilmekte ve bu davranış iyi bir davranışmış gibi gösterilmektedir.

Yalnız kandırılarak alınan malların karşılığında yerlerine üç kese altın bırakılmaktadırlar. Çocukların da bu altınları alarak sevindikleri söylenmektedir. Bu

---

²⁴³Alangu, s. 55.

²⁴⁴Alangu, s. 57,58.

²⁴⁵Alangu, s. 59,60.

²⁴⁶Alangu, s. 72.

²⁴⁷Alangu, s. 67.

suretle bu davranış hırsızlık olmaktan çıkarılmaktadır. Buna rağmen karşılıklı anlaşmaya dayanmayan bir alış verişin olumlu bir örnek olarak gösterilmesi mümkün görünmemektedir.

Bu örnekten başka kahramanın gösterdiği başka hırsızlık örnekleri daha vardır ki bunlar da meşru işlermiş gibi gösterilmektedir.Devlerden gizlice önce aynayı,²⁴⁸ sonra şimşek taşını alması,²⁴⁹ ardından peri padişahının sarayında gülen ayva ağlayan nar ağacını götürmesi cesaret örneği olarak olumlu davranış olarak gösterilmesine rağmen başkasına ait malları gizlice almasıyla yanlış birer davranış modelidir.

Bundan başka görünmez olup Al Giyimli Sultan ile peri padişahının yemeğini yemesi, verilen hediyeyi de gizlice götürmesi yine ana kahramanın gösterdiği davranışlardır.

Oğlan kılığındaki kız, 3 defa da gizlice Al Giyimli Sultan'ı kapıdan gözetlemektedir.²⁵⁰ Sultan gizli bir iş yaptığı için doğru gibi gösterilen bir davranış, ahlakî değerlerimize aykırı olan bir örnektir.Masalda olumsuz olarak şiddete²⁵¹ve kibire²⁵²de örnekler mevcuttur.

Masallar eğitim amaçlı ve çocuklar için söylenmiş hikâyeler değildir. Bunu en çok da bu masalı incelerken görülmektedir.Bu masalda dinî değerlerle ilgili mesajlar da, ahlakî değerlerle ilgili mesajlar da güzel ve olumlu olarak çokça yer almaktadır. Fakat yukarıda görüldüğü üzere ahlakî değerlerimize aykırı mesajlar da içermektedir.Bu masalın bu haliyle değerler eğitimi amacıyla kullanılması tavsiye edilemez. Sakıncalı bölümleri seçilip olumluya çevrildiği taktirde değerler eğitimine uygun olan içeriğinden istifade edilebileceği düşünülmektedir.

3.4. MURADINA EREN DİLBER

Kitabın bu dördüncü masalı, annesiyle yaşarken bir kuş tarafından kaçırılıp yalnız başına hareketsiz yatan şehzadenin başına bırakılan bir kızın hikâyesini anlatmaktadır. Masalda kızın, bu adamın başında kırk gün bekleyişi, kırkinci gün

---

²⁴⁸Alangu, s. 71.

²⁴⁹Alangu, s. 75.

²⁵⁰Alangu, s. 68,72,81.

²⁵¹Alangu,s. 54,57,59.

²⁵² Alangu, s. 78.

yardımcısının ihanetine uğraması, sabretmesi neticesinde hakikatin ortaya çıkması konu edilmektedir. Masalda öne çıkan tema ise “sabır” olarak görülmektedir. Nitekim yazar dipnotta bu masalın diğer bir adının da “Sabır Taşı” olduğunu belirtmektedir.

3.4.1. Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Muradına Eren Dilber masalında yer alan dinî değer ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo-10

Muradına Eren Dilber Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Allah	4	36,3	0,5
2	Dua	3	27,2	0,4
3	Kader İnancı	3	27,2	0,4
4	Tesbih	2	18,2	0,2
5	Sevap/Günah	1	9	0,1
	Toplam	13	118,2	1,6

Yukarıda görüldüğü üzere bu masalda 5 farklı dinî değer toplam 13 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Dinî değerlerle ilgili olumsuz bir ifade görülmemiştir.

Bu masalın yer aldığı 11 sayfada 13 dinî değer yer almakta, bu sayı ise sayfa sayısının %118,2'sine tekabül etmektedir. Masalda, her sayfada ortalama 1 defadan fazla dinî değer geçmektedir. Ayrıca tüm kitapta geçen toplam değer sayısının %1,6'ını, bu masalda geçen dinî değerler oluşturmaktadır.

Bu masalda en çok işlenen dinî değer “Allah” kavramıdır. En az geçen dinî değer ise “sevap/günah” kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bu masalda 2 defa “tesbih” kelimesi geçmekte olup, bu kelimenin geçtiği iki masal içinde de sayıca öne geçmektedir.

Muradına Eren Dilber masalında 13 yerde dinî değerlerimizi ifade eden kavramların yer aldığı yukarıda belirtilmiştir. Bu ifadelerden 7'si aynı sayfada, bir olay

etrafında geçmektedir. Değerlerin işleniş biçimini daha iyi anlamayabilmek için bu bölümü alıntılanak uygun olacaktır.²⁵³ Annesiyle beraber yaşarken bir kuş tarafından kaçırılan kız:

“Elbet bu kuşun dediklerinin de, ettiklerinin de bir hikmeti olsa gerek. Hak’tandır bu olanlar. Alnıma yazılanlar elbette gelir başıma. Sabredip duayla meşgul olmalı.” Diyerek beklemeye başlar. Gönlünden aklından başka ne varsa çıkarıp, tespih çekip dua ederken dalar gider.”

Annesi de yabancı bir diyara bırakılmıştır. Bu diyar şöyle tarif edilir: “... saray kapısında didebanlar durur, başlar önde, dudaklar tespihte. Dua ile meşguller ki, dünya yıkılsa bakacak, görececek halleri yok.”

Bir ölünün başına bırakılmış olan kız ise “...boyuna ardı arkası kesilmez dualar ederek, bu ölünün başında otuz dokuz günü tamamlar.”Bu bölüm, masalın olaylarının düğümlendiği bölümdür ve daha olayların kuruluşunda güçlü bir inanç yapısına dair anlatımlar yer almaktadır.Masalın bu bölümünde ilk dikkati çeken husus, Allah’ın farklı olarak “Hakk” ismiyle anılmasıdır. Diğer masalarda “Allah” ya da “Tanrı” olarak geçmekte iken burada farklı bir ismiyle anılmaktadır.

Başa gelenlerin Allah’tan gelmesi, olayların kabulüne sebep olmaktadır. Allah’tan gelene rıza ve teslimiyet göstermek gerekli görülmüştür. “Alna yazılanlar” ifadesiyle bu inanç kader inancına taşınmaktadır. Sabır ve dua ile kadere rıza gösterilmektedir. Bundan başka olayın gelişen bölümlerinde benzer ifade yeniden tekrar edilerek “Buna da sabır gerek, elbet ne gelirse Hak’tan” denmekte ve bu inanç desteklenmektedir.²⁵⁴

Duanın buradaki hükmü önemlidir. Nitekim olaylar ilerleyen bölümlerde sabrın ve duanın neticesinde çözülmektedir. Bununla beraber kızın gönlünden başka şeyleri çıkarıp yalnız Allah’ı tespih etmekle ve dua ile meşgul olması da verilen imtihanda önemli bir merhaleyi ifade etmektedir.

Dua ile Allah’ı tespih eden yalnız bu kız değildir. Şehrin muhafızları da Allah’ı tespih ile meşguldürler. TDK Güncel Türkçe Sözlükte “nöbetçi, gözcü” olarak tanımlı

---

²⁵³Alangu, s. 88.

²⁵⁴Alangu, s. 90.

verilen “dideban”ların yalnız dua ve zikirle meşgul olmaları ilgi çekmektedir.²⁵⁵ Öyle ki etraftan haberleri yoktur. Korumayı etrafı gözleyerek değil, dualar edip Allah’ı anarak yapmaktadırlar. Sonra kızın esas imtihanı olan ölünün başında kırk gün beklemesi, yani “çile” doldurma da yine dualar edilerek yapılmaktadır.

Masalda kader inancıyla ilgili olarak “rızk” kavramının da kullanıldığı görülmektedir. Rızık, kazanılanın Allah’tan geldiğini ifade eden bir kavramdır.²⁵⁶

3.4.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Muradına Eren Dilber masalında yer alan dinî değerler ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo-11

Muradına Eren Dilber Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Doğruluk	3	27,2	0,4
2	Sabır	3	27,2	0,4
3	Cömertlik	2	18,2	0,2
4	Çalışkanlık	2	18,2	0,2
5	Adalet	1	9	0,1
6	Alçakgönüllülük	1	9	0,1
7	Büyüğe saygı	1	9	0,1
8	Kanaatkar olma	1	9	0,1
	Toplam	14	127	1,7

Tablo -12

Muradına Eren Dilber Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler

		Sayısı	Değerin sayfa sayısına oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Yalan	2	18,2	0,2
2	Kapı Gözetleme	1	9	0,1
3	Şiddet	1	9	0,1
	Toplam	4	36,3	0,5

²⁵⁵ TDK, **Güncel Türkçe Sözlük**, <http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com>, (15 Mayıs 2013).

²⁵⁶ Alangu, s. 85.

Yukarıdaki tablolarda görüldüğü üzere bu masalda 8 farklı ahlakî değer toplam 14 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Bunun yanında olumsuz örnek oluşturacak 3 davranış toplam 4 yerde görülmektedir.

Masalda yer alan ahlakî değerlerin sayfa sayısına oranı %127 iken, ahlakî değerlere aykırı ifadelerin sayfa sayısına oranı ise %36,3'tür. 11 sayfadan oluşan bu masalda her sayfada ortalama 1 defadan fazla ahlakî değer geçmektedir. Bu masalda yer alan ahlakî değerler toplam değer sayısının %1,7'sini oluşturmaktadır. Olumsuz ifadelerin bu toplamdaki payı ise %0,5'tir.

Muradına Eren Dilber masalında en çok işlenen ahlakî değer, 3'er defa ile "doğruluk" ve "sabır" olarak görülmektedir. Diğer masallara göre kısa sayılabilecek bu masalda işlenen 8 ahlakî değer 4'ü sadece 1'er defa geçmektedir. Masalda olumsuz örnek oluşturabilecek 3 davranış yer almaktadır. Bunlar yalan, kapı gözetleme ve şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kitabın en kısa masallarından olan bu masalda öne çıkan ahlakî özellik "sabır"dır. Nitekim bu masalın bir diğer adının da "Sabır Taşı" olduğunu yukarıda belirtilmişti. Masalın kahramanı olan kız, bir sabır imtihanı vermektedir. İki farklı olayla bu imtihanı vermektedir.

İlki kuş tarafından yanına bırakıldığı ve kim olduğunu bile bilmediği bir ölünün başında beklemesidir. Burada verilen imtihan sabır imtihanıdır. Ölü taklidi yapan şehzade de kırk gün boyunca başında sabredip bekleyecek olan kişiyi aramakta, bu sabır imtihanından geçecek olan kişiyi evlenmeye layık görmektedir.²⁵⁷

İkinci sabır imtihanı ise kırkıncı günde yanına yardımcı diye aldığı cariye'nin ihanet edip şehzadeyi kandırması karşısında gösterdiği sabırdır.²⁵⁸ Burada kendisine yapılan haksızlık karşısında susmakta ve beklemektedir. Sabrın gereği olarak susmak gösterilmiştir. Bu davranışı da ilahi adalet sayesinde zulmün sona erdirilmesi ve

---

²⁵⁷Alangu, s. 88,89.

²⁵⁸Alangu, s. 90.

şehzadeyle evlenmesi ile ödüllendirilmektedir. Ayrıca bu davranışı onu “Tanrı katında makbul” hale getirmektedir.²⁵⁹

İşlenen bir diğer ahlakî değer ise doğruluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Masalda yalan örnekleri mevcuttur. Bu yalanlar açıkça kınanmadığı ve olumsuz örnek oluşturduğu için ahlakî değerlere aykırı ifadelerde gösterilmiştir. Fakat masalın geneline bakıldığında kötü karakterin özelliği yalancı olmasıdır ve sonunda cezalandırılmaktadır.²⁶⁰ Yalanın ve yalancının kötülenmesi zıddı olan doğru sözlülüğün önemini ortaya koymaktadır.

Doğruluğun önemini anlatan başka bir cümle ise şöyle geçmektedir: “*Bu şehzade güzelliğe, soya sopa değil de doğruluğa ve bağlılığa değer verirmiş.*” Burada insanın kıymetinin doğruluğuna bağlanması bu vasfın önemini ortaya koyar.²⁶¹ Doğrulukla beraber değerlendirilen “sözünde durma”nın önemi de masalda şu olayla gösterilmektedir:

Şehzade yolculuğa çıkmıştır. Çıkmadan evvel hizmetçi kılığındaki sabırlı kızdan isteğini sormuş, o da “sabır taşı” istemiştir. Dönerken bunu unutan şehzadenin gemisinin önüne bir duman çöker, gemi gitmez olur. Bunun üzerine sorulur: “*Sözünü tutmamış, alması gereken şeyi almamış kimse var mıdır?*” Geri dönülür ve gemi ancak verilen söz yerine getirilince hızlıca yol alabilir.²⁶² Burada verilen sözü yerine getirmenin önemi masal içinde ara bir hikâyecikle etkili bir şekilde anlatılmakta, yollar verilen söz yerine getirilince açılmaktadır.

Bu güzel örneklerin yanında masalda bazı olumsuz davranış örnekleri de vardır. Masalda olumsuz örnek oluşturacak davranışlardan biri “kapı gözetlemek”tir. Şehzade kızın odasını gizlice gözetlemektedir: “*Yavaşça gelip cariye'nin oda kapısının anahtar deliğinden bir gözler, bir dinler ki...*”²⁶³ Bu davranış yanlış olarak gösterilmemekte, tam aksine olayların çözümü için gerekli gösterilmektedir.

---

²⁵⁹Alangu, s. 94.

²⁶⁰Alangu, s. 89.

²⁶¹Alangu, s. 90.

²⁶²Alangu, s. 93.

²⁶³Alangu, s. 94.

Bir diğerk olumsuzluk ise şiddettir. Kötü karakterlerin cezalandırılması olarak gerekli görülmekle beraber yalancı kızın katırlara bağlanarak paramparça edilmesi ve bu şekilde öldürülmesi içinde şiddeti barındıran bir anlatımdır.²⁶⁴

Bu masal dinî ve ahlakî değerleri içinde barındıran ve bunlarla ilgili olumlu mesajlar veren bir masaldır. Söz konusu olumsuz mesajlar yoğun değildir. Dinî değer olarak Allah'tan gelene rıza göstermeyi, ahlakî değer olarak da sabır ve doğruluğu vurgulamak üzere eğitim sürecinde kullanılabilir.

3.5. MURADINA ERMEYEN DİLBER

Bu masalda doğumunda olağanüstü özellikler verilen fakir bir genç kızın uğradığı ihanet konu edilmektedir. Masalda bu kızın, onunla evlenmek isteyen şehzadeye götürülürken hain planlarla zulüm altında kalması, sonunda bu planların ortaya çıkmasıyla mutlu olması işlenmektedir. Bu masalda öne çıkan mesaj, ihanet, yalan ve kötü planların işe yaramayacağı ve bunların cezasız kalmayacağı olarak görülmektedir.

3.5.1. Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Muradına Ermeyen Dilber masalında yer alan dinî değer ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

---

²⁶⁴Alangu, s. 96.

Tablo-13

Muradına Ermeyen Dilber Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Allah	14	70	1,7
2	Dua	9	45	1,1
3	Kader İnancı	7	35	0,9
4	İbadet	4	20	0,5
5	Namaz	4	20	0,5
6	Sevap/Günah	2	10	0,2
7	Müslüman	1	5	0,1
8	Ezan	1	5	0,1
9	Peygamber	1	5	0,1
10	Kur'an- Kerim	1	5	0,1
11	Tesbih	1	5	0,1
	Toplam	45	225	5,5

Yukarıda görüldüğü üzere bu masalda 11 farklı dinî değer toplam 45 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Dinî değerlerle ilgili olumsuz bir ifade görülmemiştir.

Bu masalın yer aldığı 20 sayfada 45 dinî değer yer almakta, bu sayı ise sayfa sayısının %225'ine tekabül etmektedir. Böylece bu masaldaki toplam değerlerin sayfa sayısına oranı tespit edilmiştir. 20 sayfadan oluşan bu masalda her sayfada ortalama 2 defadan fazla dinî değer geçmektedir. Ayrıca tüm kitapta geçen toplam değer sayısının %5,5'ini, bu masalda geçen dinî değerler oluşturmaktadır.

Önceki masallarda olduğu gibi bu masalda da en çok işlenen dinî değer “Allah” kavramıdır. Bundan sonra en çok rastlanılan kavramlar ise sırasıyla “dua” ve “kader inancı”nı gösteren ifadelerdir. Bu masal “ezan”ın geçtiği tek masal olma özelliğine sahip olup, “peygamber” kavramının da geçtiği iki masaldan biridir.

Masalımızda 14 farklı yerde Allah’la ilgili cümleler kurulduğunu görülmektedir. Bunlardan ikisinde “*Tanrı’ya şükür*” edilmektedir. Kıt kanaat geçinen karı kocanın Allah’a şükrederek, mutlu yaşadıkları ifade edilmektedir.²⁶⁵ Diğer şükür ise tüm

²⁶⁵Alangu, s. 97.

olayların sonunda sıkıntılar yaşanıp mutlu sona ulaşıncaya yapılındadır.²⁶⁶ Masalda Allah olaylar üzerine hâkim olan, yardım eden,²⁶⁷ kolaylık veren,²⁶⁸ kaderi yazan²⁶⁹ bir varlık olarak görülmekte, her işin Allah'ın izniyle olabileceği ifade edilmektedir.²⁷⁰

Allah kelimesinin çocuktan bahsederken anıldığı da görülmektedir. Evlat için “Allah vergisi yavru,”²⁷¹ “Tanrı'nın emaneti”²⁷² ifadeleri kullanılmaktadır. Burada Allah'ın yaradan, nimet veren olduğu vurgulanmaktadır. Bu cümlelerden yola çıkarak çocuğa bakışın da nasıl olduğu ortaya çıkar. O, anne-babaya Allah tarafından verilmiş ve korunması gereken kutsal bir emanet olarak görülmektedir.

Allah kavramının Kur'an-ı Kerimi anlatmak maksadıyla “Tanrı kelamı” tamlamasında kullanıldığı da görülmüştür. Bunlarda başka halk arasında deyimleşmiş olan, “Tanrı misafiri”²⁷³, “Allah'ın emri Peygamberin kavli”²⁷⁴ kalıp sözleri de kullanılmaktadır. Bir kimseden bir şey isterken “Allah rızası için”²⁷⁵ denmekte, görülen rüya anlatılmadan önce “Hayırdır inşallah” söylenerek söze başlanmaktadır.²⁷⁶ Bu cümleler inanç yapısının dildeki yansımalarıdır. Deyim ve atasözlerinin, geçmişten günümüze taşıyıcılığını yapan masalarda, çokça duyulan ve inanç yapısını da anlatan bu deyimleri bulmak anlamlı görülmektedir. Allah kavramı iki yerde de dua içinde geçmektedir. Birinde Allah'tan yardım istenmekte,²⁷⁷ diğesinde ise “iyi gün, iyi son”²⁷⁸ istenmektedir. Bu dualar masalda karşılık bulmuş ve mutlu sona ulaşılmıştır.

Kader inancıyla iç içe görülen dua örnekleri masal kişilerine yerleşmiş bir davranış olarak burada da karşımıza çıkmaktadır. Kız istemeye gittiklerinde sözler tamamlanınca “Biz diledik, Tanrı kısmet etsin” denilmekte, bu cümle de “Tanrı nasıl yazdıysa öyle olsun” şeklinde karşılık bulmaktadır. Evlilik konusunda yapılan girişimden sonra neticeyi Allah'ın iradesine tevdi etmek, sıklıkla görülen bir davranış

---

²⁶⁶ Alangu, s. 118.

²⁶⁷ Alangu, s. 97.

²⁶⁸ Alangu, s. 98.

²⁶⁹ Alangu, s. 102.

²⁷⁰ Alangu, s. 111.

²⁷¹ Alangu, s. 115.

²⁷² Alangu, s. 116.

²⁷³ Alangu, s. 113.

²⁷⁴ Alangu, s. 102.

²⁷⁵ Alangu, s. 113.

²⁷⁶ Alangu, s. 100.

²⁷⁷ Alangu, s. 97.

²⁷⁸ Alangu, s. 106.

biçimidir ve aynı zamanda bir tevekkül örneğidir. Kader inancını gösteren başka bir ifade ise gelecekte yapılacak bir işten bahsederken “*kısmet olursa*”²⁷⁹ denilmesidir.

Kahraman, başına kötü olaylar gelince insanları suçlamak yerine kader inancına sığınmakta ve şöyle söylemektedir: “*Tanrı yazımı bu düzende yazmış; insanlar bahane. Sabretmek gerekir elbet.*”²⁸⁰ Kaderin, mukadder olanın değişmeyeceğini ve üzüntünün fayda vermeyeceğini masal şu şekilde ifade eder: “*...ağlamakla, sızlamakla yazılan bozulmaz, kaderin yolu da yönü de değişmez*” Bu cümle aslında bir teselli cümlesidir. Kader inancının insanı teselli eden ve sabra sevk eden yapısı burada ortaya koyulmaktadır.²⁸¹

Duanın “Allah” kavramıyla ve kader inancıyla beraber geçtiği yerler yukarıda zikredilmiştir. Bunlardan farklı olarak duanın neticesinin hemen görüldüğü bir sahne masalda şöyle anlatılmaktadır: Ağladıkça gözünden inciler dökülen kızın gözleri çıkarılıp götürülmüştür. Nice olaylardan sonra kızın gözlerini bulurlar ve yerine takmak üzere getirirler.

“*Kız oradan sevinerek kalkar, aptes(kitapta bu kavram “abdest” yerine nedense hep “aptes” biçiminde yazılıdır) alır; Allah rızası için iki rekat namaz kılıp, sonra ellerini kaldırıp arı gönülle dua ettikten sonra, gözlerini göz çukurlarına koyup iki elini üstüne kapatır; ellerini kaldırdığında Tanrı'nın izni ile gözleri eskisi gibi görmeye başlar.*”²⁸²

Bu bölüm duanın tesirinin dua edilir edilmez görüldüğü bir bölümdür. Duanın abdest ve namazla beraber yapılması ve arınmış temiz bir kalple dua edilmesi önemli görülmektedir. Nitekim bu cümleler duanın nasıl yapılması gerektiğini de anlatmaktadır. Masalarda duaların kabulü genellikle masalın sonunda olmaktadır. Araya başka olaylar girmesi ise mesajın etki gücünü azaltır. Fakat burada yer alan olay açık şekilde şu mesajı vermektedir: Temiz bir kalple ve ibadetle yapılan duaları Allah kabul eder.

---

²⁷⁹Alangu, s. 104.

²⁸⁰Alangu, s. 108.

²⁸¹Alangu, s. 115.

²⁸²Alangu, s. 111.

Dinî değerlerin yoğun olarak görüldüğü başka bir bölüm ise masalda şu şekilde yer almaktadır: “*Cadı karı*” kötülük yapmak amacıyla masal kahramanı kızın yanına gelmekte kapıyı almaktadır. “*Allah rızası için bir yer gösterin de aptesimi alıp, namazımı kılalım...*” İçeri alınır. “*Kız ile analığı aşağı iner bakar ki, dinî bütün, namazında niyazında, eli eteği temiz Müslüman bir kadın. Kadın bunların gözü önünde dilinde Tanrı kelamı, içinden fısıldaya fısıldaya uzun uzun aptes aldıktan sonra, öyle edepli erknli, dallı budaklı, dört köşe düzenli bir namaz kılar ki, saatler sürer. Ardından tespihe, duaya çöker; bu hal akşam karanlığına kadar sürer gider. Onlarsa gelirler giderler hayran kalırlar.*”

Bu bölümde Allah, dua, Allah kelamı, abdest, namaz, Müslüman olmak üzere 6 farklı dinî değer yer almaktadır. Tüm bu değerler metinde övülmektedir. Her biri kıymetli davranışlar olarak zikredilmekte, hayran kalınan işler olarak görünmektedir. Bir kişiye tanımak için olumlu nitelikler olarak gösterilmekte, “güven” için referans kaynağı davranışlar olarak kabul edilmektedir.

Fakat bunun yanında bunların hile için kullanılan bir araç olması ve kötü kahraman tarafından yapılıyor olması kafa karıştırıcı bir durum oluşturmaktadır. Alt mesaj olarak “namaz, abdest, dua; kötü adamların hile için kullandığı samimiyetsiz davranışlardır” mesajı ortaya çıkmaktadır ki bu son derece olumsuz bir durumdur.

3.5.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Muradına Ermeye Dilber masalında yer alan dinî değerler ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo-14

Muradına Ermeyen Dilber Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Görgü/Edep	5	25	0,6
2	Yardımseverlik	4	20	0,5
3	Çalışkanlık	3	15	0,4
4	İlim	3	15	0,4
5	Çalışkanlık	3	15	0,4
6	Misafirperverlik	3	15	0,4
7	Şefkat/Merhamet	3	15	0,4
8	Alçakgönüllülük	2	10	0,2
9	Büyüğe saygı	2	10	0,2
10	Cömertlik	2	10	0,2
11	Sabır	1	5	0,1
12	Doğruluk	1	5	0,1
13	Kanaatkar olma	1	5	0,1
	Toplam	31	155	3,8

Yukarıdaki tablolarda görüldüğü üzere bu masalda 13 farklı ahlakî değer toplam 31 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Bunun yanında masalda olumsuz örnek oluşturacak bir davranış yer almaktadır. Masalın bir yerinde küfürlü söz dile getirilmektedir. Açıklama aşağıda yapılacak olup tablo üzerinde gösterilmemiştir.

Masalda yer alan ahlakî değerlerin sayfa sayısına oranı %155'tir. 20 sayfadan oluşan bu masalda her sayfada ortalama 1defadan fazla ahlakî değer geçmektedir. Bu masalda yer alan ahlakî değerler toplam değer sayısının %3,8'ini oluşturmaktadır.

Muradına Ermeyen Dilber masalında en çok işlenen ahlakî değer 5 defa ile “edep” ve “görgü” olarak görülmektedir. Bunu takip eden “yardımseverlik” kitapta yer alan 14 masal içerisinde en çok bu masalda görülmektedir.

Bu masalda işlenen ahlakî değerlerin çeşidi sayıca fazla olmakla beraber, tek tek değerlerin geçtiği yerler çok fazla değildir. 13 farklı değer 11'i, 3 veya daha az yerde görülmektedir.

Muradına Ermeyen Dilber, doğruluk ve iyiliğin kazandığı, ihanetin ve yalanın kaybettiği bir masaldır. Tek tek bu değerlerin yoğun olarak işlendiği görülmesi de masalın tamamı bize bunu anlatmaktadır.

Doğruluk, kurgudaki vurgudan farklı olarak iki yerde daha önemli gösterilmektedir. Bilgi danışılacak kişiler “özüne sözüne doğru” kimseler olarak övülmektedirler.²⁸³ Bu kimselere danışılmasının sebebi “doğru” kimseler olmalarıdır. İlerleyen bölümde kızın yardım istediği kişi de “doğru ve iyi kalpli olarak tasvir edilmektedir.

Masalda görgülü ve edepli olmak da övülmekte hatta bazı görgü kuralları anlatılmaktadır. Kıza görücü gelen valide kızdan su isteyince suyu verirken gösterdiği davranışlar uzun uzun anlatılmaktadır. Burada gösterdiği edep ve görgüden sonra valide söze girip kızı istemektedir.²⁸⁴ Evine gidince de oğluna kızı bu vasfiyle överek, “görgüsü, terbiyesi yerinde” der.

İlerleyen bölümde olumsuz bir durum karşısında ani tepki vermeyen, süreci takip etmek için bekleyen kadının bu özelliğini anlatmak için de “görgülü kadın” tabiri kullanılmaktadır.

Masalda çalışkanlık da övülen davranışlar arasındadır. Doğan olağanüstü özelliklere sahip kızın babası “...nafaka peşinde koşar”,²⁸⁵ “...sabahtan akşamlara kadar koşuşturur, kazanır. Kadıncağız da pişirir, kotarır.”²⁸⁶ Böylece çalışmak olumlu bir davranış modeli olarak anlatılmaktadır. Kız içinse şu cümleler kurularak çalışmak övülmektedir: “Bu kız bu kadar erken kalkar, şu işleri yapardı, hiç de bu saatlere kadar yatmış değildi. Üzerine güneş doğmaz iş canlısı bir kızdı.”²⁸⁷

Bu masalda yardımseverlik de olayların kilit noktasında yer alan bir değerdir. Düğümler yapılan yardımlar neticesinde çözülmekte olaylar değişmektedir. Kadın hamiledir, doğum yapacak yeri yoktur. Hamamcıdan yardım ister, o da yer gösterir. Ne olursa burada doğum esnasında olur. Duvarlar yıkılır ve çıkan adamlar doğan kıza dua

---

²⁸³Alangu, s. 101.

²⁸⁴Alangu, s. 102.

²⁸⁵Alangu, s. 99.

²⁸⁶Alangu, s. 97.

²⁸⁷Alangu, s. 114.

ederler.²⁸⁸Kız ihanete uğramış, yalnız kalmıştır. Olayları çözecek olan kervancı karşısına çıkar ve kıza yardım ederek ona evini açar.²⁸⁹

Namaz kılacak yer soran kadıncağıza evlerini açarlar ve kadın kızı öldürür.²⁹⁰ Burada yardımdan olumsuz sonuç oluşmuş gibi görünse de bu ölüm gerçek bir ölüm değildir. Bu ölümlle kızı şehzadeyle buluşturan yol açılmış olur, kız uyanır ve mutlu sona erişilir.Bu arada şehzadeyi de kıza yaklaştıran yine yardımseverlik duygusu olur. Gezinirken bir bebek sesi duyar. Bu bebeği bakımı için sarayına götürür.²⁹¹ Bu vesile ile Muradına Ermeye Dilber'e kavuşur.

Görüldüğü üzere yardımseverlik masalda önemli bir yer tutmakta ve kapıları açan, olayları çözen bir rol üstlenmektedir. Olumlu bir davranış olarak örneklenmektedir.Bunlardan başka ilim sahiplerinin övüldüğü,²⁹² danışılan kimseler olduğu görülmektedir.

Misafirperverlik önemli gösterilmiş, nasıl karşılandığı anlatılmıştır.²⁹³ Tanımadıkları davetsiz bir misafir de “Tanrı misafiri” olarak kabul görmüştür.²⁹⁴

Bu masalda değerlerimize aykırı davranış örnekleri bulunmamaktadır. Yalnız bir yerde kötü karakterler tarafından argo sayılabilecek söz söylenilmekte ve “Hınzır sürtük!” Şeklinde hakaret edilmektedir.²⁹⁵ Bu davranış olumlu gösterilen bir davranış olmasa da çocuklar için olumsuz örnek teşkil edebilir.

3.6. TASA KUŞU

Masal padişah kızının bir kuş tarafından kaçırılmasıyla başlamaktadır. Kız önce kılık değiştirip çıraklık yapmakta, sonra bir şehzadeyle evlenmektedir. Fakat bu kuş dönüp her defa bu kızın işlerini bozmaktadır. Bu masalda kızın bunlar karşısında yaptıkları ve nihayet başına gelen imtihanı geçerek mutlu sona ulaşması işlenmektedir.Masalda öne çıkan tema ise “sabır” olarak görülmektedir.

---

²⁸⁸Alangu, s. 97.

²⁸⁹Alangu, s. 108.

²⁹⁰Alangu, s. 113.

²⁹¹Alangu,s. 116.

²⁹²Alangu, s. 100,101.

²⁹³Alangu,s. 101.

²⁹⁴Alangu, s. 113.

²⁹⁵Alangu, s. 105.

3.6.1.Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Tasa Kuşu masalında yer alan dinî değer ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo-15

Tasa Kuşu Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Allah	4	20	0,5
2	Dua	2	10	0,2
3	Besmele	1	5	0,1
4	Kader İnancı	1	5	0,1
5	Sevap/Günah	1	5	0,1
	Toplam	9	45	1,1

Yukarıda görüldüğü üzere bu masalda 5 farklı dinî değer toplam 9 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Dinî değerlerle ilgili olumsuz bir ifade görülmemiştir.

Bu masalın yer aldığı 20 sayfada 9 dinî değer yer almakta, bu sayı ise sayfa sayısının %45'sine tekabül etmektedir. Yaklaşık iki sayfada bir dinî değer karşılaşılmaktadır.Ayrıca tüm kitapta geçen toplam değer sayısının %1,1'ini, bu masalda geçen dinî değerler oluşturmaktadır.Bu masalda en çok işlenen dinî değer "Allah" kavramı 5 kez geçmektedir. Diğer 4 değerle ise masalın 1 veya 2 yerinde karşılaşılmaktadır.

Tasa Kuşu masalında dinî değerler yoğun biçimde işlenmemektedir.En çok görülen Allah kavramı 4 yerde karşımıza çıkmaktadır. Bunların ilki söz konusu olan giriş tekerlemesinde yer almaktadır.²⁹⁶İki farklı yerde verilen selam için "*Tanrı selamı*" olarak ifade edilmektedir.²⁹⁷Bir yerde de dua cümlesinde kullanılarak Allah'tan yardım istenmektedir.²⁹⁸ Bundan başka masalda diğer masallarda karşılaşılmayan farklı bir dua

²⁹⁶Alangu, s. 119.

²⁹⁷Alangu, s. 121,123.

²⁹⁸Alangu, s. 132.

biçimi yer almakta ve Allah'ın adı zikredilmeksizin şöyle dua edilmektedir: “*Kolay gelsin, işleriniz rast gitsin, makasınız kessin de ipliğiniz kopmasın*”²⁹⁹

Masalda bir yerde bir işe başlanırken “besmele” çekildiği ifade edilmektedir.³⁰⁰ Pek çok masalda gördüğümüz kader inancı Tasa Kuşu’nda masalın sonunda ortaya çıkmaktadır. Sıkıntılarının sona erdiğini müjdeleyen kuş onu şöyle teselli etmekte ve övmektedir: “*Ağzından sır çıkarmadın, ser vermeyi göze aldın. Sabrettin, alınyazını çektin. Ben de sana bu sarayı yaptırdım.*”³⁰¹ Alınyazısını çekmesi, kadere teslim olması, susarak kabullenmesini ifade etmektedir. Teslimiyetçi bir kader anlayışı hakimdir. O kadar ki kişinin hakkını aramaması bile “alınyazısını çekmek” olarak görülmektedir.

3.6.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Tasa Kuşu masalında yer alan dinî değerler ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo-16

Tasa Kuşu Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Cömertlik	5	25	0,6
2	Şefkat/Merhamet	4	20	0,5
3	Çalışkanlık	2	10	0,2
4	Sabır	2	10	0,2
5	Adalet	1	5	0,1
6	Alçakgönüllülük	1	5	0,1
7	Büyüğe saygı	1	5	0,1
8	Kanaatkar olma	1	5	0,1
9	Temizlik	1	5	0,2
	Toplam	18	90	2,2

²⁹⁹Alangu, s. 123.

³⁰⁰Alangu, s. 123.

³⁰¹Alangu, s. 133.

Tablo -17

Tasa Kuşu Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler

		Sayısı	Değerin sayfa sayısına oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Adaletsizlik	4	20	0,5
2	Kin	1	5	0,1
	Toplam	5	25	0,6

Yukarıdaki tablolarda görüldüğü üzere bu masalda 9 farklı ahlakî değer toplam 18 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Bunun yanında olumsuz örnek oluşturacak 2 davranış toplam 5 yerde görülmektedir.

Masalda yer alan ahlakî değerlerin sayfa sayısına oranı %90 iken, ahlakî değerlere aykırı ifadelerin sayfa sayısına oranı ise %25'tir. 20 sayfadan oluşan bu masalda yaklaşık olarak her sayfada 1defa ahlakî değer geçmektedir. Bu masalda yer alan ahlakî değerler toplam değer sayısının %2,2'sini oluşturmaktadır. Olumsuz ifadelerin bu toplamdaki payı ise %0,6'dır.

Tasa Kuşu masalında en çok işlenen ahlakî değer "cömertlik"tir. Bunu "şefkat/merhamet" izlemektedir. Masalda karşılaşılan olumsuz örnekler ise "adaletsizlik" ve "kin" olarak görülmektedir.

Bu masalda en çok ön plana çıkarılan ve masal kahramanı kızın temel vasıf "sabır" olarak görülmektedir. Sabır, kelime olarak yalnız iki yerde kullanılmasına rağmen başına gelen olayların karşısında kızın gösterdiği ve onu mutlu sona ulaştıran değer olarak görülmektedir. Böylece tüm hikâye boyunca işlendiği söylenilebilir. Başına işler açan "tasa kuşu" kızın bu sabrını şöyle anlatmaktadır: "*Sultanım, sana bunca eziyetler ettim. Başına dertler açtım, yavrularını alıp kaçırdım. Seni cellatlara verdim, yine beni ele vermedin. Ağzından sır çıkarmadın, ser vermeyi göze aldın. Sabrettin, alınyazını çektin.*"³⁰²

³⁰²Alangu, s. 133.

Sabrın kudretini ortaya koymak için masalın sonunda şu cümleler kurulmaktadır: *“Onun sabrı, ağzının sıklığı sayesinde üzerimdeki uğursuz büyü, şükür bozuldu.”* Burası masalın çözüm cümlesidir. Yani olayların çözümünün açık bir şekilde sabra bağlandığı görülmektedir.

Tasa Kuşu masalında nicelik olarak en çok görülen değer cömertliktir. Bu masalda da diğer masalarda olduğu gibi sevinç anında sofraların kurulması, fakirlerin doyurulması bu ikram ve cömertliğin ortaya çıktığı bölümlerdir. Üç yerde çocuk doğunca sofralar kurulmakta³⁰³, iki yerde ise düğün yapınca ikram merasimi yapılmaktadır.³⁰⁴

Şefkat ve merhamet masalda öne çıkar ahlakî değerler arasındadır. Sokakta kalmış, iş isteyen oğlana usta acıyıp iş vermekte,³⁰⁵ baba oğluna acıyıp cezadan vazgeçmekte,³⁰⁶ *“yufka yürekli cellat”* kıza acıyıp onu salıvermektedir³⁰⁷. Bu örneklerde şefkat davranış olarak kendini göstermektedir. Bir yerde de anlatıcı olaylar karşısında hissedilen duyguyu tasvir eder. *“Çocuklar da ağlaşarak analarıyla sarmaş dolaş olurlar ki, bakmaya katı yürekler dayanmaz”* diyerek okuyucuda şefkat hissini uyandırır.³⁰⁸

Masalda ahlakî değerlere aykırı olarak tespit edilen bir davranış modeli *“adaletsizlik”* tir. Masum bir kimseye soruşturmaksızın cezalar verilmektedir ve bu davranışlar masal içerisinde kınanmamakta, cezalandırılmamaktadır. Adaletsizlik meşru bir iş gibi gösterilmektedir.

Bunlardan üçü seri olarak kızın yanına çırak olarak girdiği ustaları tarafından gerçekleştirilir. Çırak olarak girdiği kahvehanede, terzide ve avizecide, gece yarısı Tasa Kuşu gelmekte ve ortalığı yıkıp, eşyalara zarar vermektedir. Sabah bu sahneyle karşılaşan ustalar ise bu işi kızın yaptığına karar verirler ve kıza kendilerince cezalar verirler.³⁰⁹ Bu cezalar kıza sözlü ve fiziksel şiddet uygulanması biçimindedir. Bu cezalandırma şu cezalarla anlatılır: *“Orada zavallı çırağa ağzına geleni söyler, olmaz*

³⁰³ Alangu, s. 128,129,130.

³⁰⁴ Alangu, s. 129, 139.

³⁰⁵ Alangu,s. 124.

³⁰⁶ Alangu,s. 130.

³⁰⁷ Alangu,s. 132.

³⁰⁸ Alangu, s. 133.

³⁰⁹ Alangu,s. 122,124,126.

bir iyi söver; kendini alamaz, elindeki kırk boğumlu sopasıyla evire çevire döver, yine yüreği soğumaz, tutar yakasından sokağa atar.”³¹⁰

Diğer adaletsizlik örneği ise yine kuşun işlediği suçun kıza mal edilmesi şeklinde gerçekleşir. Bu olay da üç defa gerçekleşir. Kızın evladını kuş kaçırır fakat kayınpederi olan padişah çocuğu kızın öldürdüğünü düşünür. Onu ölüm cezasıyla cezalandırmak için cellada verir. İlk ikisinde, oğlu bu karardan padişah babasını vazgeçtirir. Üçüncüsünde ise kız bu adaletsiz cezadan celladın merhameti sayesinde kurtulmaktadır.³¹¹

Bundan başka görülen olumsuz örnek ise “kin”dir. Kendisine yapılan şakayı kaldıramayan kadının beslediği kin, onu intikam almaya yöneltmektedir. Bu saikle Tasa Kuşunu kızın başına musallat eden kadın sonra masalda rol almamaktadır. Bu davranış için kınanma ve cezalandırma da söz konusu değildir.

3.7. ZÜMRÜDÜANKA KUŞU

Bu masalda bir padişahın üç oğlundan en küçüğünün başına gelenler anlatılmaktadır. Bahçeye musallat olan devi yenmeyi başaran küçük şehzade, kardeşlerinin hasedi yüzünden kendini başka bir diyarda bulmakta, burada imtihanlar geçirmekte ve sonunda cesareti ve gayreti neticesinde yurduna dönmeyi başarmaktadır. Masalda öne çıkan temalar, cesaret ve iyi niyet olarak görülmektedir.

3.7.1. Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Zümrüdüanka Kuşu masalında yer alan dinî değer ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

---

³¹⁰Alangu, s. 122.

³¹¹Alangu, s. 130,131,132.

Tablo-18

Zümrüdüanka Kuşu Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Allah	24	54,5	2,9
2	Dua	11	25	1,3
3	Kader İnancı	9	20,5	1,1
4	İbadet	3	6,8	0,4
5	Ahiret	2	4,5	0,2
6	Sevap/Günah	1	2,2	0,1
	Toplam	50	113,6	6,1

Yukarıda görüldüğü üzere bu masalda 6 farklı dinî değer toplam 50 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Dinî değerlerle ilgili olumsuz bir ifade görülmemiştir.

Bu masalın yer aldığı 44 sayfada 50 dinî değer yer almakta, bu sayı ise sayfa sayısının %113,6'sına tekabül etmektedir. Böylece bu masaldaki toplam değerlerin sayfa sayısına oranı tespit edilmiştir. Her sayfada ortalama 1 defadan fazla dinî değer geçmektedir. Ayrıca tüm kitapta geçen toplam değer sayısının %6,1'ini, bu masalda geçen dinî değerler oluşturmaktadır.

Bu masalda en çok işlenen dinî değer “Allah” kavramıdır. 24 defa geçmek suretiyle masallar içinde “Allah”ın en çok okunduğu masal olma özelliğine sahiptir. Bundan sonra en çok rastlanılan değer ise “dua”dır. En az geçen dinî değer ise “sevap/günah” kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bu masal “ahiret”in geçtiği tek masal olma özelliğine sahiptir.

Allah kavramı masalda farklı biçimlerde işlenilmektedir. “Allah’ın izni” ile kalıbı masalda dört yerde geçer. Buralarda bu söz ile yapılacaklar, geleceğe ait planlar “Allah’ın izniyle” denilerek yapılmaktadır.³¹² İnsanın yapacaklarında mutlak hakim olmadığı, her şeyin Allah’ın dilemesiyle olacağı inancı dinimizde önemli bir inanç biçimidir ve bu masalda bu inancın yoğun bir şekilde işlendiği görülmektedir.

³¹²Alangu, s. 141,143,156,158.

Allah'ın olacak olan şeylerde, dilemesinin ve yardım etmesinin önemi kahramanın bir işe gayret gösterirken Allah'ın adını anarak başlamasında da ortaya çıkmaktadır. İki abisi zor işlere girer ve başaramazlar. Küçük şehzade ise *“Ya Hak!”* diyerek işlere girişmekte ve başarılı olmaktadır. Bunun gerçekleştiği üç farklı olay masalda art arda tekrar edilmektedir.³¹³Bunların birinde Allah'ın büyüklüğü ortaya koyularak ve O'na sığınarak devî öldürdüğü ifade edilmektedir: *“Adı koca, kendi yüce Tanrı'ya sığınıp, “Ya Hak!” diye bir nara vurup yayını gerip okunu gönderir.”*³¹⁴

İki büyük şehzade Allah'ın adını anmadan ejderhayı öldürmek isterler ve başarılı olamazlar. Küçük şehzade Allah'ın adını anarak kılıcını sallar ve ejderhayı bu güç ile öldürür. *“Ama şehzade içini pek, Tanrı'sını tek tutup; erenler, evliyalar, gelmiş geçmiş atalarına sığınıp, topuklarını yere sağlamca basıp olduğu yerde dikilir....Şehzade yayını kulak ardına kadar çektikten sonra “Ya Hak!” diyerek bırakınca, ok yaydan vızlayıp ejderhanın yedi başını birden deler geçer.”*³¹⁵

Bu hadiselerde gayret edip kendi gücünü orta koyduktan sonra Allah'a güvenerek ve sığınarak; devî ve ejderhayı öldürmesi, üçüncü yerde de açılmaz kapıyı açması, Allah inancıyla ilgili doğru ve güçlü mesajlar içermektedir. Aynı zamanda yukarıda alıntılanan metinlerde; ilkinde Allah'ın büyük ve yüce oluşu, ikincisinde ise birliği vurgulanmaktadır. Bunlar tevhid inancının esasını oluşturan inanç biçimleridir.

Yukarıdaki metinlerde dikkat çeken bir diğer unsur ise, Allah'tan yardım istenirken ve zor bir iş başarılırken erenlerden, evliyalardan, atalardan da yardım beklenilmesi ve onlara da sığınılmasıdır. Tasavvufî literatürde *“himmet istemek”*, velîlerin sahip olduğu düşünülen manevî gücünden istifade etmek şeklinde anlaşıldığı söylenen³¹⁶ inanma şeklinin de masalda işlendiği görülmektedir. Toplumda yerleşik olan bu inanç masallara da yansımaktadır.

Erenler ve evliyaları anarak dua etme masalda iki yerde benzer biçimde yer almaktadır.³¹⁷ Buna benzer bir ifade de birinden bir şey isteneceği zaman *“Kerbela*

---

³¹³Alangu, s. 147,150,157.

³¹⁴Alangu, s. 146.

³¹⁵Alangu, s. 157.

³¹⁶Mehmet Demirci, **Himmet**, DİA, C.18, İstanbul:Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998, s.57.

³¹⁷Alangu, s. 150,157.

şehitleri aşkına...” diyerek istenmesidir.³¹⁸ Dinî kimliği sebebiyle büyük görülen kimselere duyulan saygıyı ifade eden bu bölümler, aynı zamanda ahlakî değerlerle ilişkili olarak “büyüğe saygı” kategorisinde değerlendirilmiştir.

Allah kavramının, dua cümleleri içinde de yer aldığı görülmektedir. Allah’tan *“Tanrı işimizi rast getirsin”*³¹⁹ diyerek yardım, *“maşallah”*³²⁰ diyerek de korunma istenilmektedir. Başka bir dua cümlesi ise şöyledir: *“Sırtın pek, yolun tek, Tanrı yolu olsun.”*³²¹ Bu cümle Allah yolunda olmanın önemini anlatmaktadır. Bu masalda iki yerde de Allah’a şükredilmektedir.³²² Bunlarda başka tamlamalar içerisinde, günlük dile yerleşik biçimleriyle Allah kavramının kullanıldığı görülmektedir. *“Tanrı’nın günü”*,³²³ *“Tanrı konduğu”*³²⁴ gibi.

Masalda dua içeren ifadeler de sıklıkla kullanılmaktadır. Yukarıda zikredilen yardım isteme, sığınma ve şükretme ile ilgili örnekler muhtelif yerlerde geçmektedir. Bunlardan başka, bir kimseye yaptığı iyilik karşısında dua edilmekte ve günlük hayatta çok kullanılan biçimiyle *“Tanrı(Allah) razı olsun”* kalıp ifadesi kullanılmaktadır.³²⁵

Bir işi başarmak istediğinde adını anarak Allah’a dua ettiği evliyalardan ve erenler için, iş başarıyla tamamlanınca el açıp dua edilmektedir.³²⁶ Bu kısımda duaya, fiili bir tavır olan “el açma” sahnesinin de eklendiği görülmüştür. Kahraman zor bir işe girişeceğinde *“babasının rızasını ve hayır duasını”* alarak yola çıkar.³²⁷ Büyüğe duyulan saygı ve baba duasının önemi de burada verilmiş olan etkili bir mesajdır.

Gittiği yabancı dünyada ona yardım eden “Zümrüdüanka Kuşu”, yaralı olan şehzadeye dua etmektedir: *“Tanrı alnını ak, tuttuğunu çok etsin. Yollarının düğümü çözülsün.”* Kuşun duası, hemen kabul olan dualardan olarak burada görülmektedir: *“Anka kuşu ermiş kuştur, erenler evliyalardan sırasındadır. Ulu yolcu duası*

---

³¹⁸ Alangu, s. 154.

³¹⁹ Alangu, s. 151.

³²⁰ Alangu, s. 157.

³²¹ Alangu, s. 158.

³²² Alangu, s. 173, 183.

³²³ Alangu, s. 141.

³²⁴ Alangu, s. 154.

³²⁵ Alangu, s. 173.

³²⁶ Alangu, s. 150.

³²⁷ Alangu, s. 147.

bereketiyle, şehzadenin bacağı iyileşir, eskisinden daha sağlam kaynaşır; şehzade dikilip ayağa kalkar.”³²⁸

Bunlardan başka Keloğlan kılığındaki şehzade, bir terziden iş istemeden önce dua sıralamaktadır. Bu dua Allah kavramını içermeyen, bir dilek ve temenni ifadesi gibi görünen bir duadır. Dua şöyledir: *“İşin üresin, ipliğın kopmasın; top top kumaşlardan kat kat elbiseler kesesin de, artsın eksilmesin. Sabahtan akşama kadar için sıkılmasın, daralmasın...”* Bu dua ile keloğlan makbul görülmekte ve işe alınmaktadır.³²⁹

Masalda kader inancını anlatan ifadeler *“kısmet”* ve *“kaza”* kavramlarıdır.³³⁰ Kısmet, *“daha çok insanların geçim vasıtası olan rızkın, Allah tarafından belirlendiğini ifade eden terim”*, kaza³³¹ ise *“İlahi takdirin zamanı gelince gerçekleştirilmesi anlamında bir terim”* olarak tanımlanmaktadır. Bu iki kavram da kader inancıyla bağlı olarak yorumlanmaktadır.

Dikili ağaçtan bir türlü meyve yiyemeyen padişah için, *“yemek kısmet olmaz”* denilmektedir.³³² Burada kısmet konusu olan şey yiyecektir ve Allah’ın bu konudaki iradesinin kabul edildiği görülmektedir. Kısmet iki yerde de *“evlenilecek kişi”* olarak karşımıza çıkmaktadır. Birinde kız tanıtılırken *“bu senin kısmetin”* denilmekte³³³, diğerindeyse evlilik sebebiyle kısmete rıza gösterildiği ifade edilmektedir.³³⁴

Padişahın, ağacına saldıran dev karşısında yapacak bir şeyi kalmayınca *“kazaya rıza”* gösterdiği ifade edilmektedir. Bu hadise iki defa tekrar edilmekte, ikisinde de padişahın aynı tavrı sergilediği söylenmektedir. Dev üçüncü defa ağaca saldırdığında ise artık bertaraf edilir.³³⁵

Kadere rıza göstermek, yani elden gelmeyen olay karşısında Allah’a asi gelip isyan etmek yerine olanlara razı olmak, masalda düğüm çözücü bir işleve sahiptir. Bu davranış ve inanç biçimi olumlu bir şekilde örneklenmiştir.

---

³²⁸ Alangu, s. 164.

³²⁹ Alangu, s. 174.

³³⁰ Hamza Aktan, **Kısmet**, DİA, C. 25, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, s. 497.

³³¹ Kamil Yaşaroğlu, **Kazâ**, DİA, C. 25, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, s.110.

³³² Alangu, s. 140.

³³³ Alangu, s. 151.

³³⁴ Alangu, s. 184.

³³⁵ Alangu, s. 143,144.

İbadet ve ahiret kavramları ikisi aynı olay çevresinde olarak bu masalda tekrar edilmektedir. İmkânsız gibi görünen talepler için kırk gün mühlet verilen, yapmadıkları takdirde öldürülecekleri söylenen terzi ve kuyumcu evine kapanmıştır. Keloğlan kılığındaki şehzade, ustasına, bu işi kendisinin yapabileceğini söyler ve “*Artık evinde ibadetle mi meşgul olursun, yoksa çalar oynar mısın, o senin bileceğin iştir*” der. Usta da kırk gün sonra evden çıkıp keloğlanın yanına gelince, “*Biz büyük yolculuğun hazırlığını yaptık, hele sen ne yaptın?*” diye sormaktadır.

Burada ibadet ölüm tehlikesi altındayken yapılacak iş olarak görülmektedir. Ölüme hazırlığın ibadetle yapılacak olması ibadetin önemini ortaya çıkarmakla beraber, sadece bunla ilişkilendirilmesi eksik bir mesaj olarak görülmektedir.

Ölümün ise “büyük yolculuk” olarak tanımlanması, bir müslümanın ölümü algılayış biçimini ifade etmesi bakımından anlamlıdır. Bu ifadeden şu mesajları okumak mümkündür: Ölüm bir yerden başka bir yere, dünyadan ahirete yapılan bir yolculuktur. Bu yolculuk hazırlık yapmayı gerektirir. Ahiret hayatı için yapılacak hazırlık ibadetle meşgul olmaktır. Dinimizin ölüm ve hayatı algılama biçimini ifade eden bu bölüm masalda iki yerde geçmektedir.

İbadetle meşgul olma bir kez de padişahın oğlunu kaybetmesi sebebiyle ortaya çıkmaktadır. İçine ateş düşen babanın durumu, “*sapa bir odaya çekilip, akşam sabah ibadetle uğraşır*” biçiminde ifade edilmektedir. Burada da ibadetin üzüntü durumunda gösterilen bir tavır olduğu görülmektedir. Masalda müstakil olarak namaz, oruç vb. gibi ibadet isimleri yer almamakta, “ibadet” genel bir kavram olarak kullanılmaktadır.

3.7.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Zümrüdüanka Kuşu masalında yer alan ahlakî değerler ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo-19**Zümrüdüanka Kuşu Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler**

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Büyüğe saygı	16	36,3	2
2	Cesaret	7	15,9	0,9
3	Cömertlik	5	11,3	0,6
4	Çalışkanlık	5	11,3,	0,6
5	Görgü/Edep	5	11,3	0,6
6	İlim	5	11,3	0,6
7	Kanaatkar olma	5	11,3	0,6
8	Sabır	3	6,8	0,4
9	Adalet	2	4,5	0,2
10	Yardıms severlik	2	4,5	0,2
11	Şefkat/Merhamet	1	2,2	0,1
12	Temizlik	1	2,2	0,1
13	Alçakgönüllülük	1	2,2	0,1
	Toplam	58	134	7,2

Tablo -20**Zümrüdüanka Kuşu Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler**

		Sayısı	Değerin sayfa sayısına oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Haset	2	4,5	0,2
2	Kibir	1	2,2	0,1
	Toplam	3	6,8	0,4

Yukarıdaki tablolarda görüldüğü üzere bu masalda 13 farklı ahlakî değer toplam 58 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Bunun yanında olumsuz örnek oluşturacak 2 davranış toplam 3 yerde görülmektedir.

Masalda yer alan ahlakî değerlerin sayfa sayısına oranı %134 iken, ahlakî değerlere aykırı ifadelerin sayfa sayısına oranı ise %6,8'dir. 44 sayfadan oluşan bu masalda her sayfada ortalama 1 defadan fazla ahlakî değer geçmektedir. Bu masalda yer alan ahlakî değerler toplam değer sayısının %7,2'sini oluşturmaktadır. Olumsuz ifadelerin bu toplamdaki payı ise %0,4'tür.

Zümrüdüanka masalında en çok işlenen ahlakî değer “büyüğe saygı” olarak görülmektedir. Bu değer en çok işlendiği masal, bu masaldır. Sayıca bunu takip eden “cesaret”in de, diğer masalar içinde öne çıkarak en çok bu masalda işlendiği görülmektedir. Bu masalda en az işlenen değerler ise “alçak gönüllülük” ve “temizlik”tir. Ahlakî değerlere aykırı olarak haset ve kibir görülmüştür. Bunlar toplam 3 yerde geçmektedir.

Zümrüdüanka Kuşu masalında en çok işlenen ahlakî değer “büyüğe saygı” olarak tespit edilmiştir. Büyüğe saygı, hürmet göstermek, el etek öpmek, izin almak, el pençe divan durmak biçimlerinde görülmektedir. Bunlar diğer masalarda da rastlanan ve masalların genelinde hakim olan hürmet göstergeleridir.³³⁶ Hürmet gösterilen kişiler bu masalda da baba, padişah ve ustadır.³³⁷ Yaşın büyüklüğünün de saygıyı gerektirdiği şu cümlelerle masalda ifade bulunmaktadır: “*Sakalı akça, yüreği pakça, yeri yüce, yaşı koca ustam...*”³³⁸

Bu masalda farklı olarak dinî kimliğinden dolayı “büyük” görülmüş kimselere gıyaben sunulan bir saygı söz konusudur. Bu kimseler erenler, evliyalar, gelmiş geçmiş atalar³³⁹ ve Kerbela şehitleridir.³⁴⁰ Yukarıda dinî değerlerin işleniş biçimlerini anlatırken bu bölümlerle ilgili alıntı yapılmıştır.

Masalda övülen ahlakî değerlerden biri de cesarettir. Padişahın ağacına musallat olmuş devi öldürmeye kimse cesaret edememektedir. Nihayetinde önce büyük, sonra ortanca, en son olarak da küçük şehzadenin cesaret gösterileri masalda anlatılmaktadır. Bu anlatımlarda Allah’ın izniyle bu devi öldüreceğini, bundan kaçmadıklarını korkmadıklarını ifade etmektedirler. Burada hem cesaret övülmekte, hem de zor bir işe girişirken Allah’ın izni ile bu işi başarabilecekleri ifade edilmektedir.³⁴¹

Küçük şehzadenin deve saldırma hadisesi anlatılırken buradaki vurgular daha da güçlenmektedir. Önce devin ne kadar korkunç olduğu tasvir edilir: “*Ağaçların arasından har har harlayarak, yedi başı kıvrırır, on dört gözü fıldır fıldır yana döner, gözü ilişenin dudaklarını çatlatır halde bir dev azmanı, par par ederek yanaşır bir*

³³⁶Alangu, s. 141,144,145,147,163.

³³⁷Alangu, s. 141,144,145,147,163.

³³⁸Alangu, s. 171.

³³⁹Alangu, s. 150,157.

³⁴⁰Alangu, s. 154.

³⁴¹Alangu, s. 141,143,145.

ağacın yanına. Şehzade yerinden doğrulup, ak tozlu yayını kurup bir zehirli çatal demirli ok yerleştirip, dev azmanının başına nişan alır. Adı koca kendi yüce Tanrı'ya sığınıp "Ya Hak!" diye bir nara vurup, yayını gerip, okunu gönderir."³⁴²

Bu anlatımda devin tasviri şehzadenin cesaretini okuyucuda etkili bir hale getirmektedir. Cesaret böylece ön plana çıkarılırken bu duyguya Allah'a sığınma ve güvenme unsuru da eklenmektedir. Böylece kaynağını imandan alan bir cesaret ortaya çıkarılmaktadır.

Masalın ilerleyen bölümünde devî öldürmeyi başaran şehzadeye kız hayran olmakta ve böylece bu vasıf beğenilme vesilesi olarak gösterilmektedir.³⁴³ Şehzade vardığı başka dünyada bir dev daha öldürmektedir ve burada da cesareti sebebiyle övgü ve itibar görmektedir.³⁴⁴

Masalda övülen ahlakî değerlerden biri de çalışkanlıktır. Ana kahraman olan küçük şehzadenin cesarettten sonra en çok vurgulanan vasfı çalışkan olmasıdır. Düştüğü başka dünyada geçimini sağlayabilmek için bahçivandan, terziden ve kuyumcudan iş istemekte ve verilen işi en iyisiyle yerine getirmektedir.

Keloğlan kılığına girmiş olan şehzade, bahçivan başından iş isterken şöyle söyler: "*Taş, ot ayıklar; toprak çapalar, öteberi taşırum.*" Israrı üzerine bahçivan "*Haydi, al şu küfeyi de, gübre taşı!*" demekte, en adi görülen işi ona yakıştırmaktadır. Şehzade ise hemen hamaratça işe girişip işi halleder.³⁴⁵ Sonraki bölümlerde yanına girdiği diğer iki ustanın yanında da aynı muameleyi görmekte ama sonra çalışkanlığı ile takdir kazanmaktadır.³⁴⁶ Bundan başka çalışkanlığın padişaha ait bir özellik olduğu da görülmektedir. Bir ağaca nasıl bakıp hizmet ettiği kendi ağzından anlatılmaktadır.³⁴⁷

Edep de masalda yer alan değerler arasında olup, beş yerde aynı biçimde geçmektedir. Padişahın huzurundan ayrılırken yapılan davranış anlatılırken şu cümle kullanılmakta ve edep ile erkanın önemine dikkat çekilmektedir: "*...şehzade etek öpüp geri geri, edeple ve erkânla huzurdan çıkar.*" Burada edebın göstergesi olan davranış

---

³⁴²Alangu, s. 146.

³⁴³Alangu, s. 150.

³⁴⁴Alangu, s. 158, 164.

³⁴⁵Alangu, s. 165.

³⁴⁶Alangu, s. 168,174.

³⁴⁷Alangu, s. 140.

etek öpme ve arkasını dönmeksizin geri geri yürüyerek çıkmaktır. Bu davranış padişah baba karşısında gösterilmektedir.³⁴⁸

İlme verilen değer masalda ortaya koyulmakta; danışma, soruşturma önemli görülmekte; gezip görmüş, kitap okumuş kişiler üstün görülmektedir. Problemin çözümü için bilgisinden dolayı lonca başına gelirler ve “ustaların şahı” diyerek hürmet gösterirler. Fakat lonca başı da şöyle söylemektedir: “Düşündük, taşındık, sorduk, soruşturduk. Gezenlerden, duyanlardan, kitaplarda okuyanlardan, ustalardan söylentili bilgiler var ama hünerini sanatını bilen yok.”³⁴⁹Burada istişare etmeye, bilene danışmaya örnek gösterilmektedir. Bilenlere hürmet verilmekte ve ilme saygı gösterilmektedir.

İş çözülmeyince de bilginin kimde olacağına belli olmayacağına dair sözler söylenilmekte, ilim sahibinden ziyade ilmin kendisi bir değer olarak ortaya çıkartılmaktadır. Bu cümle Keloğlanın ağzından şöyle kurulur: “Bilgi de hüner de nerede gizli, kimde saklı, bir zaman belli olmaz. Karıncadan akıl alacak, uçan kuştan tedbir soracaksın.”³⁵⁰Nitekim gereken bilginin, bir şey bilmediği sanılan Keloğlanda olduğu ortaya çıkmaktadır.

Kanaatkar olmak da masalda olumlu görülen bir davranış biçimidir. Şehzade ona verilmek istenen şeyleri kabul etmemekte ve yerine dua ile karşılık vermektedir. Bu durum masalda muhtelif yerlerde ifade edilmektedir.

Padişah, gösterdiği kahramanlık karşısında “dile benden ne dilersem” demekte, şehzade ise “bir şeyde gözüüm yoktur” diyerek sağlık dilemektedir.³⁵¹ Buna benzer olaylar üç farklı yerde tekrar edilir.³⁵² Şehzade bu özelliğiyle övülmekte ve “gözü tok, gönü gani” diye anlatılmaktadır. Buna rağmen saraya alınan gelin adaylarının davranış biçimi ise buna muhalif olarak olumsuz bir tutumu örneklemektedir. Düğün hazırlığı esnasında hazırlanan çeyizi bir türlü beğenmezler ve daha iyisini isterler. Bunu şehzadeye ulaşmak için bir hile olarak yapsalar da bu, gösterilen davranışın yanlış

---

³⁴⁸Alangu, s. 141,142,143,144,145.

³⁴⁹Alangu, s. 170.

³⁵⁰Alangu, s. 170,176.

³⁵¹Alangu, s. 160.

³⁵²Alangu, s. 146, 160,174.

olduğuna işaret etmez. Bu sebeple bu bölüm ahlakî değerlere aykırı bir tutum olarak görülmektedir.³⁵³

Masalda cömertlik, diğer masalarda olduğu gibi en çok düğünlerde sofraların kurulması şeklinde görülmektedir.³⁵⁴ Bunlardan farklı olarak Keloğlan ustalarından kullanmak için üzüm ile fındık istemekte, ustaları ise bunların boşa gideceğini düşünmelerine rağmen çocuğu sevindirmek için “*başımanın gözümanın sadakası*” diyerek vermektedirler.³⁵⁵ Böylece cömertlikle ilgili olumlu mesajlar verilmektedir.

Zümrüdüanka Kuşu masasında ahlakî değerlerle ilgili olumlu mesajların yoğun bir biçimde verildiği görülmektedir. Bunlarla beraber “kardeş kıskançlığı” biçiminde görülen haset, olumsuz bir örnek teşkil etmektedir. Bu davranış biçimi “zehir” diye ifade edilerek kötülenmekle beraber cezalandırılmayan bir zulümdür.³⁵⁶

3.8. İĞCİ BABA

Bu masal iki ablası bir satıcı tarafından kandırılıp öldürülen kızın, bu satıcının gazabından korunmak için yaptıklarını, onu bertaraf ederek kaçırılan yiğit oğlanla evlenmesini konu almaktadır. Masalda öne çıkan temalar, akıllılık ve cesaret olarak görülmektedir.

3.8.1. Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

İğci Baba masasında yer alan dinî değer ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo-21

İğci Baba Masasında Geçen Dinî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Allah	3	23	0,4
2	Dua	1	7,7	0,1
3	Hacc	1	7,7	0,1
4	Sevap/Günah	1	7,7	0,1
	Toplam	6	46,1	0,7

³⁵³Alangu,s. 167.

³⁵⁴Alangu, s. 177,179,184.

³⁵⁵Alangu, s. 172, 177.

³⁵⁶Alangu, s. 148,151.

Yukarıda görüldüğü üzere bu masalda 4 farklı dinî değer toplam 6 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Dinî değerlerle ilgili olumsuz bir ifade görülmemiştir.

Bu masalın yer aldığı 13 sayfada 6 dinî değer yer almakta, bu sayı ise sayfa sayısının %46,1'ine tekabül etmektedir. Masalda yaklaşık olarak iki sayfada bir dinî değer geçmektedir. Ayrıca tüm kitapta geçen toplam değer sayısının %0,7'sini, bu masalda geçen dinî değerler oluşturmaktadır.

Bu masalda en çok işlenen dinî değer “Allah” kavramı olmakla beraber sadece 3 defa geçmektedir. Bu sayı ile “Allah”ın en az okunduğu masal olma özelliğine sahiptir. Diğer 3 değer ise yalnız birer defa görülmektedir. Toplamda 6 ile dinî değer sayısının en az olduğu masal bu masaldır.

Allah kavramının ilki her masalın başında yer alan tekerlemede “*Tanrı'nın kulu çoktur*” sözünde geçmektedir. Yine bu tekerlemede yer alan günah kavramı da dinî değerler arasında sayılmıştır.³⁵⁷ İkinci Allah kavramı ise, masalda yer alan tek dua cümlesinin içinde geçer. Kapıya gelen dilenci kılığına girmiş İğci baba, Hac yollarından geldiğini söyleyerek yardım istemekte ve şöyle söylemektedir: “*Tanrı ne muradın varsa versin!*”³⁵⁸

Masalda geçen dinî değerlerin 3'ü bu bölümde geçmektedir. Birinden yardım istenirken ibadet referans gösterilmekte, ona dua edilmektedir. Yalnız burada olumsuz olan şey, duanın da Allah'ın adının da, Haccın da hile için kullanılmasıdır. Bu durum bu değerler hakkında olumsuz bir fikir oluşmasına sebep olabilir. Allah kavramının üçüncüsü ise adamın kızı dövmesi anında söylenmekte ve “*Allah yarattı demez*” diyerek olayın şiddeti ifade edilmek istenmektedir.³⁵⁹

---

³⁵⁷Alangu, s. 185.

³⁵⁸Alangu, s. 197.

³⁵⁹Alangu, s. 199.

3.8.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

İğci Baba masalında yer alan dinî değerler ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo-22

İğci Baba Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Cömertlik	2	15,3	0,2
2	Yardımseverlik	2	15,3	0,2
3	Şefkat/Merhamet	1	7,7	0,1
4	Cesaret	1	7,7	0,7
5	Adalet	1	7,7	0,1
6	Çalışkanlık	1	7,7	0,1
7	Alçak gönüllük	1	7,7	0,1
8	Kanaatkar olma	1	7,7	0,1
	Toplam	10	77	1,2

Tablo -23

İğci Baba Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler

		Sayısı	Değerin sayfa sayısına oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Yalan	6	46,2	0,7
2	Şiddet	5	38,4	0,5
	Toplam	11	86,6	1,3

Yukarıdaki tablolarda görüldüğü üzere bu masalda 8 farklı ahlakî değer toplam 10 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Bunun yanında olumsuz örnek oluşturacak 2 davranış toplam 11 yerde görülmektedir.

Masalda yer alan ahlakî değerlerin sayfa sayısına oranı %77 iken, ahlakî değerlere aykırı ifadelerin sayfa sayısına oranı ise %86,6'dır. 13 sayfadan oluşan bu masalda sayfa başına okunacak olan ahlakî değer sayısı, olumsuz ifadelerden daha

azdır.Bu masalda yer alan ahlakî değerler toplam değer sayısının %1,2'sini oluşturmaktadır. Olumsuz ifadelerin bu toplamdaki payı ise %1,3'tür.

İğci Baba masalında 8 farklı değer işlenmesine rağmen bunlarda bir yoğunluk görülmemiştir. En fazla işlenen değerler “cömertlik” ve “yardımseverlik” olmakla beraber bunlar da sadece 2'şer defa geçmektedir. Diğer 6 değerle ise sadece 1'er defa karşılaşmaktayız.Buna mukabil, olumsuz örnek oluşturacak davranış olarak “yalan” 6 kez, “şiddet” 5 kez görülmektedir. Bu davranışların toplamı, ahlakî değer sayısının toplamından fazladır.

İğci Baba, bu sayılar ile tüm masallar içinde, olumsuz ifadelerin en çok geçtiği ikinci masal olarak görülmektedir. Fakat sayfa sayısına oranladığımızda %86,6 ile, bu davranışların en yoğun görüldüğü masal olma özelliğine sahiptir.Ayrıca olumsuz ifadelerin olumlu değerlerden sayıca fazla olduğu tek masal da yine bu masaldır.

İğci Baba masalı ahlakî değerlerin yoğun olarak işlendiği bir masal değildir. Masalda ahlakî değerlerle ilgili olumlu cümleler yer alsa da, baştan sona işlediği konu ve işleyiş biçimine bakıldığında çocuklar için olumsuz örnek teşkil edecek, psikolojilerine olumsuz tesirde bulunacağını ön gördüğümüz bölümler içermektedir.

Bu masalda işlenen ahlakî değerler şöyledir:Cömertlik bu masalda iki biçimde işlenir. İlkinde kız kapısına gelerek aç olduğunu söyleyen adamı evine almakta ve onu yedirmektedir.³⁶⁰ Bu davranış aynı zamanda yardımseverlik için bir örnektir.Anlatılan bu olayda “*adama yüreği acır*” denmekte ve merhamet duygusu övülmektedir. Diğer cömertlik örneği, mutlu sona ulaşıncaya yapılan düğünde açların doyurulması şeklinde görülmektedir.³⁶¹

Masalda üç kız kardeş için “...*dokurlar, örerler, biçerler, dikerler; el işleri ve nakışlar yaparlarmış... Bu üç kardeş böylece el emekleriyle geçinip giderlirmiş*” denmektedir.³⁶² Böylece çalışkanlık ve el emeği övülmektedir.

Üç kızın en küçüğü ablalarına kurulan tuzağı anlayınca aynı oyuna düşmemek için cesaretini toplamakta, yüreğinin çarpıntısını bastırmaktadır.³⁶³ Cesareti sayesinde

---

³⁶⁰Alangu, s. 198.

³⁶¹Alangu, s. 199.

³⁶²Alangu,s. 185.

yapılan hileyi bozmakta ve kötü adamın elinden hem kendini, hem de kaçırılmış olan genç oğlanı kurtarmaktadır.³⁶⁴Bu masalın sonunda kötü adam cezalandırılmaktadır. Suçlunun cezalandırılması ve kötülüklerin hazin sona götürmesi, adalet için bir örnek olarak görülmektedir.³⁶⁵

İğci Baba masalında tespit edilmiş olan ahlakî değerlere aykırı davranışlar ise “yalan” ve “şiddet”tir. Masalda yalan hem kötü adamın, hem de iyi kahramanların sıkıştıklarında başvurdukları bir davranış biçimi olarak görülmektedir. Kötü adamın yalanları hile amaçlı olup, en sonunda cezalandırılmaktadır. Cezanın gecikmesi ve masal boyunca süren yalanların o esnada kötülenmemesi, yalanı örnek alınabilecek bir davranış haline getirebilir.³⁶⁶Nitekim “iyi” kahramanlar da yalana karşılık yalan söylemekte ve olaylar böylece sürüp gitmektedir. Ayrıca bu süreç, karşılıklı bir “güvensizlik” telkini de yapmaktadır. “Kimseye güvenmemek”, “yalana yalanla karşılık vermek” telkin edilen davranış biçimleri olarak görülür.

İşlenen diğer olumsuz unsur ise şiddettir. Kızlar yaşlı adama kanarak gittikleri yerde, duvarlara asılı ölmüş insanlarla karşılaşır. Adam bunlardan yemekte ve kızlara da yemelerini teklif etmektedir. Yemek isteyen kızlara ise parmağını kesip yedirmek istemektedir.³⁶⁷ Bunu yapmayan kızları ise öldürmektedir. Öldürmeyle ilgili sahne çok canlı bir şekilde tasvir edilmektedir:

“İğci Baba hemen oradan kızın kaçmasına, saklanmasına meydan, ağlayıp sızlanmasına aman vermeden, onu bir kulağından tutup saldırmasıyla bir vuruşta vurup boydan boya kesip iki parça halinde kanları aka aka, etleri yalpır yalpır titreye titreye, götürür yan duvara asar.”³⁶⁸

Masalın tesiri okuyan veya dinleyen kişinin yaş gurubuna göre elbette değişecektir. Yetişkinler tarafından dinlenildiğinde olumsuz bir tesir oluşturmaya da küçük çocuklarda yanlış etkiler yapması mümkündür. Bu masalın ilköğretim düzeyine tavsiye edilmiş olduğu düşünülürse sakıncalar oluşturabileceği ön görülmektedir.

---

³⁶³Alangu, s. 192.

³⁶⁴Alangu, s. 196.

³⁶⁵Alangu, s. 199.

³⁶⁶Alangu, s. 188, 189, 1191, 194, 196.

³⁶⁷Alangu, s. 188-191.

³⁶⁸Alangu, s. 188, 191.

Bu masal, içerdiği dinî ve ahlakî değerler açısından belli düzeyde bir yoğunluğa sahip görülmemiştir. Değerler eğitimi amacıyla kullanımı tavsiye edilemez. Bunun yanında içerdiği olumsuz unsurlar sebebiyle de çocuk ve gençlere tavsiye edilmemektedir.

3.9. HIRSIZ İLE YANKESİCİ

Bu masal, aynı kadınla evli olan fakat bunun farkında olmayan bir yankesici ile bir hırsızın, gerçeğin ortaya çıkmasıyla aralarında başlayan yarışı konu almaktadır. Dilimizde meşhur olmuş “çevir kazı yanmasın!” deyiminin hikâyesini anlatan bu masal, diğer masallardan farklı olarak mizahi bir özellik taşımaktadır.

3.9.1. Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Hırsız ile Yankesici masalında yer alan dinî değer ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo-24

Hırsız ile Yankesici Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Allah	4	36,3	0,5
2	Dua	2	18,1	10,2
3	Din	1	9	0,1
4	Kur'an-ı Kerim	1	9	0,1
5	Sevap/Günah	1	9	0,1
	Toplam	9	81	1,1

Yukarıda görüldüğü üzere bu masalda 5 farklı dinî değer toplam 9 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Dinî değerlerle ilgili olumsuz bir ifade görülmemiştir.

Bu masalın yer aldığı 11 sayfada 9 dinî değer yer almakta, bu sayı ise sayfa sayısının %81'ine tekabül etmektedir. Yaklaşık olarak her sayfada bir dinî değere rastlanmaktadır. Ayrıca tüm kitapta geçen toplam değer sayısının %1,1'ini, bu masalda geçen dinî değerler oluşturmaktadır. Bu masalda en çok işlenen dinî değer diğer

masalarda olduğu gibi “Allah” kavramıdır ki bu da 4 defa geçmektedir. Diğer kavramlara ise yalnız bir veya iki defa rastlamaktayız. Hırsız ile Yankesici masalı dinîdeğerler açısından olumsuz bir ifade içermese de, olumlu olarak da çok fazla mesaj içermemektedir.

Allah kavramının bir yerde dua içerisinde geçtiği görülmektedir. Yanlış işler yapan adamlara kadı, “*Tanrı işinizi onara*” demekte ve Allah’ın hükmü beklenmektedir.³⁶⁹ Padişah’tan ferman isteyen hırsız, “*Allah aşkına*” diyerek istemektedir.³⁷⁰ Kahraman bir yerden ayrılırken “*Allah’a ısmarladık*” kalıp ifadesini kullanmaktadır.³⁷¹ Böylece Allah kavramının günlük konuşma diline yansıdığı kadarıyla bu masalda yer edinmektedir.

Masalın sonunda yapılanlardan tövbe edilmesi gerektiği ifade edilmektedir.³⁷² Tövbe, dua kavramı içerisinde değerlendirilmiştir. Kadının yaptığı ahlaksızlık karşısında “*Bu işin dine, dünyaya, töreye, kitaba sığar yeri var mıdır?*” denilmektedir.³⁷³ Yapılan kötü iş tenkit edilirken dayanak olarak “din”, “töre” ve “Kitap” gösterilmektedir. Bu ifadeyle dinin ve Kitap’ın yani Kur’an’ın, ahlak anlayışında belirleyici bir yerinin olduğu ortaya koyulmaktadır.

3.9.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Hırsız ile Yankesici masalında yer alan ahlakî değerler ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

---

³⁶⁹ Alangu, s. 208.

³⁷⁰ Alangu, s. 210.

³⁷¹ Alangu, s. 212.

³⁷² Alangu, s. 212.

³⁷³ Alangu, s. 202.

Tablo-25

Hırsız ile Yankesici Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Cömertlik	2	18,1	0,2
2	Alçakgönüllülük	1	9	0,1
3	Adalet	1	9	0,1
4	Doğruluk	1	9	0,1
5	İffet/Namus	1	9	0,1
6	Kanaatkarlık	1	9	0,1
	Toplam	7	63,6	0,9

Tablo-26

Hırsız İle Yankesici Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler

		Sayısı	Değerin sayfa sayısına oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Hırsızlık	4	36,3	0,5
2	İffet/Namus	1	9	0,1
	Toplam	5	45,4	0,6

Yukarıdaki tablolarda görüldüğü üzere bu masalda 6 farklı ahlakî değer toplam 7 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Bunun yanında olumsuz örnek oluşturacak 2 davranış toplam 5 yerde görülmektedir.

Masalda yer alan ahlakî değerlerin sayfa sayısına oranı %63,6 iken, ahlakî değerlere aykırı ifadelerin sayfa sayısına oranı ise %45,4'tür. 11 sayfadan oluşan bu masalda yaklaşık olarak, iki sayfada bir, değerlerle ilgili olumlu mesajlar okunmaktadır. Bu masalda yer alan ahlakî değerler toplam değer sayısının %0,9'unu oluşturmaktadır. Olumsuz ifadelerin bu toplamdaki payı ise %0,6'dur.

Bu masalda 6 farklı değer yer almakla beraber yoğunlukları çok azdır. Sadece "cömertlik" iki defa geçmekte, diğer 5'ine ise 1'er defa rastlanmaktadır. Olumsuz örnek oluşturabilecek davranış modellerinin, diğer masallara kıyasla kısa sayılabilecek bu masalda 5 kez geçmesi ise dikkat çekici bir konudur.

Bu masal konu ve işleniş biçimi bakımından kitaptaki diğer masallar daha farklı bir yapı taşımaktadır. Güldürücü masalarda karşılaşılan unsurlar daha çok gözlenmektedir. Olay kahramanlarının üçü de ahlakî değerlere muhalif işler yapmaktadırlar fakat bu işler masal boyunca ciddi manada tenkit edilmemekte ve cezalandırılmamaktadır.

Masalın adından da anlaşılacağı gibi masalın ana kahramanlarından biri hırsızdır, diğeri de “yankesici” diye ifade edilen, hırsızlığın başka bir biçimini yapmaktadır. İkisi de bu davranışı meslek olarak yapmakta ve maharetleriyle övünmektedirler. Hatta hangisinin daha iyi hırsızlık yapacağı tartışılmakta ve buradaki maharetleri sayesinde öne geçecekleri ifade edilmektedir.

Masalın üçüncü kahramanı ise kadındır ve gizlice ikisiyle de evlidir. Bunu saklamak için uğraşmaktadır. Buradaki iffete muhalif davranış masalın ana konusunu oluşturur ve sadece şu cümlelerle tenkit edilir: “*Bak sen şu düzenci karıya, bunca zamandır iki kocalı yaşarmış; birini içeri alırken diğerini dışarı salarmış da, kimsenin ruhu duymazmış. Aman bu işin dine dünyaya töreye kitaba sığar yeri var mıdır?*”³⁷⁴Bu hadiseyi çözmek için kadıya giderler. Kadı'nın hükmü, kadının ahlaksız davranışıyla ilgili değildir. Sadece hangi kocanın kadını alacağına dair bir hükümdür. Yani burada, iffetsizlik hiç ceza görmemektedir.³⁷⁵

Hırsız ile yankesici kadını alabilmek için hüner yarıştırmaya başlarlar. Burada yapılan hırsızlıklar, tenkit edilmeksizin, meşru olaylar gibi ifade edilmekte, hatta üslûbuyla eğlenceli hale getirilerek anlatılmaktadır. Hırsızlık sanki meşru bir iş ve maharet olarak sergilenmektedir.

Olayların en sonunda, padişahın saraydaki odasına kadar girip, padişahı masalla uyutup hiçbir şey çalmadan çıkıp gitmeyi başaran hırsız, padişah tarafından yakalanır. Padişah onu cezalandırmaz. Bağışladığını ve yanına çırak olarak aldığını söyler. İkisine de birer kese altın vererek hırsızları ödüllendirir. Böylece hırsız gösterdiği hüner yani hırsızlık sayesinde hem kadını, hem padişahın çıraklığını, hem de bir kese altını

---

³⁷⁴Alangu, s. 202.

³⁷⁵Alangu, s. 203.

kazanmış olur.Hırsızlık yalnız şu cümleyle tenkit edilmekte ve “namus”un önemi ifade edilmektedir: “Varın, gidin tövbe edin, namusunuzla yaşayın.”³⁷⁶

Görüldüğü üzere iffetsizlik ve hırsızlık üzerine kurgulanmış olan bu masal genel yapısı itibariyle Ahlakî değerlerimize muhalif bir içeriğe sahiptir. Bunların yanında ahlakî değerlerin geçtiği bazı bölümler de mevcuttur.

Yolculuk esnasında karşılaşılan yankesici ve hırsızın azıklarından birbirlerine ikram etmeleri, cömertlik için bir örnek teşkil etmektedir.³⁷⁷Kadı'nın ağzından verilen şu tekerlemede de, hem doğruluk, hem cömertlik tavsiye edilir niteliktedir:

*“Alın size fetva.../Yalanı yanlış katma./ Komşuda her ne pişer,/ Elbette herkese düşer. Her kim işinde mâhir, Hak onundur zâhir. İkinize bir tepsi börek, Sizlere imtihan gerek. Varın gidin yarışın.İşinizi Tanrı onara!”*³⁷⁸Anlaşmazlık durumunda, söz konusu hadiseyi mahkemeye taşımaları³⁷⁹ ve verilen karara uymaları³⁸⁰ ise “adalet” için iyi bir örnek oluşturmaktadır.

3.10. SEFA İLE CEFA

Masala adını vermiş olan Sefa ile Cefa, padişah ile vezirinin duayla doğmuş, beraber büyümüş oğullarıdır. Masalda Sefa'nın başına gelen dertten onu kurtarmak için Cefa'nın yaptıklarını, fakat Sefa'nın büyülenerek hata yapmasını, ardından her şeyin ortaya çıkmasıyla mutlu olmalarını işlemektedir.Masalda “dostluk” ve “fedakarlık” öne çıkan temalardır.

---

³⁷⁶Alangu, s. 212.

³⁷⁷Alangu, s. 201.

³⁷⁸Alangu,s. 208.

³⁷⁹Alangu, s. 203.

³⁸⁰Alangu, s. 212.

3.10.1.Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Sefa ile Cefa masalında yer alan dinî değer ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo-27

Sefa ile Cefa Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Dua	15	65,2	1,8
2	Allah	10	43,4	1,2
3	Abdest	3	13	0,4
4	Kader İnanıcı	3	13	0,4
5	Namaz	1	4,3	0,1
6	Sevap/Günah	1	4,3	0,1
	Toplam	33	143,5	4

Yukarıda görüldüğü üzere bu masalda 6 farklı dinî değer toplam 33 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Dinî değerlerle ilgili olumsuz bir ifade görülmemiştir.

Bu masalın yer aldığı 23 sayfada 33 dinî değer yer almakta, bu sayı ise sayfa sayısının %143,5'ine tekabül etmektedir. Böylece bu masaldaki toplam değerlerin sayfa sayısına oranı tespit edilmiştir. 23 sayfadan oluşan bu masalda her sayfada ortalama 1 defadan fazla dinî değer geçmektedir. Ayrıca tüm kitapta geçen toplam değer sayısının %4'ünü, bu masalda geçen dinî değerler oluşturmaktadır.

Bu masalda en çok işlenen dinî değer “dua”dır. 15 defa geçerek tüm masallar içinde duanın en çok geçtiği masal olma özelliğine de sahiptir. Ayrıca dinî değerler içinde Allah'ın birinci sırada olmadığı tek masal da bu masaldır. “Allah” bu masalda 10 defa geçerek nicelik bakımından ikinci sırada yer almaktadır. Sefa ile Cefa, “Abdest”in en çok okunduğu masal olma özelliğine de sahiptir.

Sefa ile Cefa masalı, Allah'a yönelme ve ona yapılan dualarla başlamaktadır. Oğlu olmayan padişahla lalası, dolaşmaya çıkarlar ve bir dervişim duasını alırlar. Bu bölüm masalda şöyle geçmektedir:

“...Arı sudan aptes alıp gönüllerini Tanrıya yöneltir, öğle namazına dururlar. Oturup selam verdikten sonra, iki ellerini açar, açık gönülle yana yakıla Allah’a dua ederler duaya başladıkları sırada, hemen yolun tozları içinden bir derviş çıkagelir. O da onlarla bir olur ve duaya katılır. “Amin!” dedikten sonra: -Uğurlar ola padişahım! İşin hayırlı, vaktin uğurlu, yolun kısa, devletin yüce, ömrün uzun ola, Tanrım has niyetlerini rast getire! Deyince: Eyvallah derviş baba, Tanrı günahlarımızı affetsin, duan tez vakitte yerini bulsun...”³⁸¹

Bu bölüm olaylara hazırlık bölümüdür. Bu bölümde duanın ve Allah’a yönelmenin gücü ve tesiri, ilerleyen olaylarda ortaya çıkacak ve olaylar, bu yönelişin etkisiyle şekil alacaktır. Burada Allah, kendisine abdest ve namaz ile kendisine dua edilen, sıkıntıları gidermesi beklenen bir varlıktır. Tüm dilekler O’na iletilmektedir.

Bu anlatımda, Allah’a yönelik için bir usul ve yöntem de bulunmaktadır. Abdest ve namaz, yani kulun Allah’a borcunu ifade eden ibadetler önce gerçekleştirilmektedir. “İki el açılarak”, samimi ve acziyetle dua edildiği görülmektedir. Dualar tamamlanınca da günahların affını dilemek bir usul olarak görülmekte, aynı zamanda kulun Allah’a karşı konumunu işaret etmektedir.

Duaların kabulünde “derviş” kimsenin rolü de göze çarpmaktadır. Halk anlatılarında rastlanılan ve genellikle “Hızır”, “sakalı ak dede” tipleriyle karşımıza çıkan bu karakter, gelen ilahi yardımın da bir sembolü olarak görülmektedir. Yukarıda alıntılanan bölüm dışında dört yerde daha Allah kavramı dua cümlelerinin içinde yer almaktadır. Bu dualarda Allah’tan derde derman ve iyi bir ömür istenmekte³⁸² ve “Ya Settar” ismi kullanılarak Allah’a sığınılmaktadır.³⁸³ Bunlardan başka Allah’la ilgili olarak, iyi denk gelen bir iş için “*Bak şu Allah’ın işine!*” denilerek olaylardaki ilahi iradeye dikkat çekilmekte³⁸⁴, içe doğan hissin Allah’tan olduğu söylenerek ilham veren olduğu ifade edilmektedir.³⁸⁵

Masalda doğacak çocuklar için Allah’a şükretmeleri derviş tarafından tavsiye edilmekte, böylece duanın neticesi için Allah’a ödenmesi gereken şükür borcu

---

³⁸¹Alangu, s. 213.

³⁸²Alangu, s. 216,219, 237.

³⁸³Alangu, s. 232.

³⁸⁴Alangu, s. 222.

³⁸⁵Alangu, s. 234.

hatırlatılmaktadır.³⁸⁶ Masalda dua farklı biçimlerde de yer almaktadır. Selam verilirken “*Vakti şerifler hayrola!*” diye dua edilmekte,³⁸⁷ isim koyulurken duası yapılmakta;³⁸⁸ gelmesi beklenen derviş övülürken “*ağzı dualı*” diye övülmektedir.³⁸⁹

Masalın ilerleyen bölümlerinde dua bir hurafeyi dile getirirken kullanılmakta, karşılık bulmasa da kahramanın kurtulmasına sebep olmaktadır. Olay şöyle gerçekleşir: Cefa, kız kılığına girmek zorunda kalmış ve aslında erkek olduğunu Hint padişahının kızına anlatamamaktadır. Bir tapınakta bir su olduğu, “*sıdk ile dua edilip*” bu sudan üzerlerine döktüklerinde kızsız erkek, erkekse kız olacağı söylentisi vardır. Cefa bu sudan döker ve dua eder. Sonra da erkeğe dönüştüğünü söyler. Aslında bir değişiklik olmamış fakat Cefa erkek kimliğine bürünmek için bir çare bulmuştur.³⁹⁰ Burada olmayacak hurafelerin dua ile gerçekleşmeyeceği mesajı verilmektedir. Ayrıca dua farklı bir işlevle de olsa kurtarıcı rolü oynamaktadır.

Dinî pratikler masal kahramanlarının hayatlarının içinde yer almaktadır. Giriş bölümünde padişahın çıktığı gezintide abdest alıp namaz kıldığının ifade edilmesi,³⁹¹ ilerleyen bölümde iki arkadaşın ders arasında şadırvana abdest almaya gittiklerinin söylenmesi³⁹² buna işaret etmektedir.

Masalda yaşananların kaderden olduğunu da ifade eden bölümler bulunmaktadır. İki çocuk doğduğunda şöyle dua edilir: “*Tanrı yaşlarını, bahtlarını versin.*” Ömrün Allah tarafından verileceği inancı burada hakim görülürken, “baht”ın da Allah tarafından verileceği ifade edilmektedir. “Baht”, yaşanacakların ilahi irade tarafından belirlenmesi, yani kader anlamında kullanılan bir kavramdır.³⁹³

Bundan başka yaşanan kötü şeyler için “kara yazı” ifadesi kullanılmakta, olan kötü olaylar “kader”den olarak kabul görmektedir.³⁹⁴ Sıkıntılar çekilip mutlu sona erişilince de karayazının tamamlanıp, ak defterlerin açıldığı ifade edilmektedir.³⁹⁵

---

³⁸⁶ Alangu, s. 214.

³⁸⁷ Alangu, s. 216.

³⁸⁸ Alangu, s. 216.

³⁸⁹ Alangu, s. 215.

³⁹⁰ Alangu, s. 229.

³⁹¹ Alangu, s. 213.

³⁹² Alangu, s. 217.

³⁹³ TDK, **Güncel Türkçe Sözlük**, <http://www.tdk.gov.tr/index.php?option>, (20.02.2013)

³⁹⁴ Alangu, s. 234.

3.10.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Sefa ile Cefa masalında yer alan dinî değerler ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir.

Tablo-28

Sefa İle Cefa Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Cömertlik	6	26	0,7
2	Dostluk	6	26	0,7
3	İlim	5	21,7	0,6
4	Büyüğe saygı	4	17,4	0,5
5	Doğruluk	4	17,4	0,5
6	Çalışkanlık	3	13	0,4
7	Adalet	3	13	0,4
8	Şefkat/Merhamet	3	13	0,4
9	Alçakgönüllülük	1	4,3	0,1
10	Kanaatkar olma	1	4,3	0,1
11	Cesaret	1	4,3	0,1
12	Yardımseverlik	1	4,3	0,1
	Toplam	38	165,2	4,6

Tablo-29

Sefa ile Cefa Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler

		Sayısı	Değerin sayfa sayısına oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Yalan	3	13	0,4
2	Kin	1	4,3	0,1
3	Adaletsizlik	1	4,3	0,1
	Toplam	5	21,7	0,6

Yukarıdaki tablolarda görüldüğü üzere bu masalda 12 farklı ahlakî değer toplam 38 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Bunun yanında olumsuz örnek oluşturacak 3 davranış toplam 5 yerde görülmektedir.

³⁹⁵Alangu, s. 237.

Masalda yer alan ahlakî değerlerin sayfa sayısına oranı %165,2 iken, ahlakî değerlere aykırı ifadelerin sayfa sayısına oranı ise %21,7'dir. 23 sayfadan oluşan bu masalda her sayfada ortalama 1 defadan fazla ahlakî değer geçmektedir. Bu masalda yer alan ahlakî değerler toplam değer sayısının %4,6'sını oluşturmaktadır. Olumsuz ifadelerin bu toplamdaki payı ise %0,6'dır.

Sefa ile Cefa masalında en çok işlenen ahlakî değerler “cömertlik” ve “dostluk” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan “dostluk” en çok bu masalda işlenmektedir. Masalda ilmin de öne çıktığı ve yoğun olarak işlendiği görülmektedir. Bu masalda yer alan olumsuz örnekler ise “adaletsizlik”, “kin” ve “yalan” olarak görülmüştür. Bunlardan “yalan” 3 yerde geçmektedir.

Sefa ile Cefa masalında öne çıkan ahlakî değer, “dostluk”tur. Sefa ile Cefa, dualı bir elmanın iki yarısını yiyen anne-babadan dünyaya gelmişlerdir. “Aynı elmadan olma” iki çocuk beraber büyürler ve dost olurlar. Masal boyunca sürüp giden ana tema bu dostluğun önemi olarak görülmektedir. Beraberlikleri şu cümlelerle anlatılmaktadır: *“Derslerini çalışır; yemeklerini karşılıklı oturur yer; içeride dışarıda daima birlikte bulunurlarmış.”*³⁹⁶

Padişahın oğlu olan Sefa, lalanın oğlu olan Cefa yanından ayrıldığı bir vakit, ona verilen resimdeki kıza aşık olur ve düşer bayılır. Ama sebebini kimse bilmez, hekimler tedavi edemez. Padişah Cefa'yı suçlayarak çare bulması için kırk gün mühlet verir. Bulmazsa kırk birinci gün boynu vurulacaktır. Son gün geldiğinde arkadaşının yanına varıp Sefa'ya şunları söyler ve boynuna sarılır:

“...Ayrılık saati geldi, çattı. Cellâtlar neredeyse yamakları ile gelirler. Gel kucaklaşalım, helalleşelim. Aynı elmadan olduk; göbeğimiz birlikte kesildi; süte aşa arkadaş, yolda oyunda yoldaş olduk...”

Burada dostluğun kerametiyle Sefa kırk günlük uykudan uyanır ve seslenir: *“Gel Cefa, benim sadık lalam, güreşte eşim, yolda yoldaşım, arkadaşım, kardeşim. Kusuruma bakma, kendimde değildim.”*³⁹⁷ Dostluğun hastalıktan iyileştiren bir güce

---

³⁹⁶Alangu, s. 217.

³⁹⁷Alangu, s. 219.

sahip olduğu burada görülmektedir. Ardından aşık olduğu kızı bulmaya giderken “Cefa’dan ayrılamam... Birlikte gidelim” diyerek bağlılıklarını ortaya koymaktadırlar.

Sevgililere kavuşmak için yapılan yolculuklardan sonra Sefa, Cefa’yı haksız yere cezalandırır ve cellada verir. Çok geçmeden aklı başına gelir, pişman olur ve şöyle söyler: “*Yolda yoldaşım, güreşte eşim, bir elmadan olma kardeşim Cefa, nerelerdesin!*” Bir dostta bulunan özellikleri anlatan şu cümleyi de burada kurmaktadır: “*Dertlerimi paylaşan, sultanımı kurtaran, yükümün yarısını gık demeden çeken kardeşim Cefa, nerelerdesin!*” Bu cümleler dostluğun niteliklerini anlatmaktadır. Kıymetini ve önemini ortaya koymaktadır.

Masal bu olayın çözümüyle son bulur. Yaralı olarak dağda bekleyen Cefa’yı, yaptığına çok pişman olan Sefa kurtarır. Hint’ten ve Yemen’den getirdikleri sultanlarla evlenirler. Düğünleri de beraber yapılır.³⁹⁸ Masalda “dostluk” önemli bir değer olarak işlenmekte, buna paralel olarak sevgi, bağlılık, fedakarlık gibi erdemlere de atıf yapılmaktadır.

Sefa ile Cefa masalında cömertlik de yoğun işlenen bir değerdir. Mesela padişahla lalasının karşısına çıkan derviş sofraya davet edilmekte, tanımadıkları bu insana yemek teklif edilmektedir.³⁹⁹ Konuk olunan yabancı memlekette kadın iki genci yedirip içirmekte ve türlü türlü yiyecekler hazırlamaktadır.⁴⁰⁰ Beklenen çocuklar doğunca sevinçten infak dağıtılmaktadır. “*Fakirler giydirilir, kimsesizler evlendirilir; her köşede, her kasabada açık sofralar kurulur; gelene geçene düğün yemekleri sunulur; susuz yerlere çeşmeler kurulur. Kısaca hayır işlerine hazineler harcarlar.*”⁴⁰¹ Burada yapılan infaklar daha önce sevinç sebebiyle yapılanlardan biraz daha farklıdır. Diğer masalarda daha çok altın dağıtma ve sofralar kurma yer almaktaydı. Burada cömertliğe örnek olarak, giydirme, evlendirme, çeşme yaptırma da görülmektedir. Düğün sebebiyle verilen, benzer cömertlik örnekleri masalda iki defa daha yer almaktadır.⁴⁰²

---

³⁹⁸ Alangu, s. 235-236.

³⁹⁹ Alangu, s. 214.

⁴⁰⁰ Alangu, s. 221.

⁴⁰¹ Alangu, s. 214.

⁴⁰² Alangu, s. 228, 237.

Masalda bilgi, bilgelik ve okumak övülmekte; saygı duyulan bir değer olarak görülmektedir. Bilge kimselerin görüşüne önem verilmekte,⁴⁰³ çocukların beş yaşına gelince okula gittikleri, bilgide öne geçtikleri, ders çalıştıkları ifade edilmektedir.⁴⁰⁴

Masalda “adalet” önemli bir vasıf ve değer olarak ortaya çıkmaktadır. Hikâye başlarken padişah tanıtılmakta ve “adaletli bir padişah” denilerek bu yönü vurgulanmaktadır.⁴⁰⁵ Aynı padişahın masalın sonunda davranış olarak bunu sergilediği görülmektedir. Kurulan düğün dernekte herkes çağrılmaktadır. Şöyle söylenir: *“Kimsenin muradını içinde, ahını başkasında komazlar. Büyük helalleşme, büyük hesaplaşma olur ki, benzeri görülmemiş.”*⁴⁰⁶ Masalın sonunda herkes hakkını almakta, karşılıklı helalleşme ve hesaplaşma olmaktadır. Yani adalet tesis edilmekte, gerçekleştirilmektedir. Haksız yere suçlanmış olanlar masalda ceza görmemekte ve ödüllendirilmektedir.⁴⁰⁷

Doğru sözlü olmak ve sözünde durmak, bu masalda övülen davranışlardandır. Padişahın özellikleri anlatılırken, *“özü, sözü doğru”* ifadesi kullanılmaktadır.⁴⁰⁸ Olayın ilerleyen bölümünde ise padişah, verdiği sözden dönmeyeceğini ifade etmektedir.⁴⁰⁹ Bir yerde de dua yapılırken “sıdk ile dua” edilmesi gerektiği anlatılmaktadır.⁴¹⁰

Masalda çalışkanlık önem verilen bir değerdir. Çocukların büyürken ders çalışmaları ve çalışkanlıkta arkadaşlarını geçmiş olmaları kıymetli görülmüştür.⁴¹¹ Yabancı memlekette iki genci misafir eden kadın, öyle güzel hizmet eder ki çalışkanlığına hayran bırakır.⁴¹² Kadının burada yaptıkları, ev düzeni ve ikramla ilgilidir ve uzun uzun anlatılmıştır.

Sefa ile Cefa masalında sıklıkla rastlanılan büyüğe saygı ifadeleri diğer masallardakilerle benzer biçimdedir. Saygı gösterilen kişi olarak baba ve padişaha, bu

---

⁴⁰³ Alangu, s. 214, 216.

⁴⁰⁴ Alangu, s. 215, 216, 217.

⁴⁰⁵ Alangu, s. 213.

⁴⁰⁶ Alangu, s. 237.

⁴⁰⁷ Alangu, s. 234.

⁴⁰⁸ Alangu, s. 213.

⁴⁰⁹ Alangu, s. 215.

⁴¹⁰ Alangu, s. 228.

⁴¹¹ Alangu, s. 216, 217.

⁴¹² Alangu, s. 221.

masalda “erenler”in ve “anne”nin eklendiği görülmektedir. Saygı gösterme biçimi ise yine el etek öpme ve izin istemedir.⁴¹³

Bu masalda genellikle ahlakî değerlerin olumlu ve etkili bir biçimde işlenmesine rağmen, bunlara aykırı hadiselerle de karşılaşmaktayız. Bunlardan biri adaletsizliktir. Cefa iki kez suçlu olmadığı halde suçlanmaktadır. İlkinde ceza hiç verilmeden gerçekler açığa çıkmakta, ikincisinde ise verilen ceza gerçekleşmemektedir. Ceza verilememesi ve haksız kararlardan dönülmüş olması, söz konusu adaletsizliği tamir eder niteliktedir. Fakat bu davranışı gösterenler iyi kahramanlar olduğu ve yapılan adaletsizlik açık bir şekilde tenkit edilmediği için yanlış bir mesajı okuyucuya vermesi muhtemeldir. Bu sebeple bu olaylar ahlakî değerlere aykırı olarak mütalaa edilmiştir.⁴¹⁴

Başka bir olumsuzluk ise, adaletsizliğe de sebep olan, “kin” duygusudur. Bu duygu açık bir şekilde ifade edilmekte ve şöyle söylenmektedir: *“Emrini dinlemeyip, kendisine karşı gelmesine çok kızar, içinden derin bir kin bağlar...”* Kin, masala ana kahramanları olan iki dost için zor bir imtihan olmaktadır. İlerleyen bölümde bu davranışın yanlış olduğu söylenmekte, yapılanlardan pişman olunmaktadır. Fakat iyi karakterin cezalandırılmayan olumsuz davranışı olarak kin, burada meşru bir tutum olarak izlenmektedir.

Diğer kötü örnek oluşturacak davranış biçimi ise yalandır. Yalan, iki genci evine misafir eden kadın tarafından, önce zengin olduğunu anladığı bu gençlerden para koparmak için, sonra da onları korumak maksadıyla söylenmektedir. Bu davranış kınanmamaktadır. Yalan için ceza da söz konusu değildir. Meşru bir iş gibi gösterilmektedir.⁴¹⁵

Sefa ile Cefa genel itibariyle dinî ve ahlakî değerlerimizle ilgili olumlu mesajlar içeren bir masaldır. Dostluk başta olmak üzere pek çok değer etkili bir biçimde işlenmektedir. Değerler eğitimi maksadıyla materyal olarak kullanımı tavsiye edilir. Yetişkin veya çocuklara tavsiye edilmekte, genel itibariyle değerlerle ilgili olumlu bir etki yapması beklenilmekte, ciddi olumsuz tesirinin olmayacağı ön görülmektedir.

---

⁴¹³Alangu, s. 215,219,220.

⁴¹⁴Alangu,s. 218, 233.

⁴¹⁵Alangu, s. 221-223.

3.11. ALİCENGİZ OYUNU

Bu masal padişahın yanında hizmet için çalışan bir delikanlının, padişahın isteği üzerine “Alicengiz Oyunu”nu öğrenmeye gidişini ve bu esnada başına gelen olayları konu almaktadır. Masalda akıllılık ve atılgan olma öne çıkan temalardır.

3.11.1. Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Alicengiz Oyunu masalında yer alan dinî değer ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo-30

Alicengiz Oyunu Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Allah	3	33,3	0,4
2	Dua	2	22,2	0,2
3	Kader İnancı	1	11,1	0,1
4	Sevap/Günah	1	11,1	0,1
	Toplam	7	77,7	0,9

Yukarıda görüldüğü üzere bu masalda 4 farklı dinî değer toplam 7 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Dinî değerlerle ilgili olumsuz bir ifade görülmemiştir.

Bu masalın yer aldığı 9 sayfada 7 dinî değer yer almakta, bu sayı ise sayfa sayısının %77,7'sine tekabül etmektedir. Kitabın en kısa masalı olan Alicengiz Oyununda en az iki sayfada 1 dinî değer okunmaktadır. Ayrıca tüm kitapta geçen toplam değer sayısının %0,9'unu, bu masalda geçen dinî değerler oluşturmaktadır.

Bu masalda en çok işlenen dinî değer 3 defa ile “Allah” kavramıdır. Diğer değerler bir veya iki defa geçmektedir. Dinî değer sayısının “İğci Baba” masalından sonra en az görüldüğü masal bu masaldır.

Allah kavramının 3 yerde geçtiğini yukarıda ifade edilmişti. Allah'ın her şeyi bildiğini ifade eden kalıp ifade, bu masalda şöyle yer almaktadır. Kahraman, ona nereye

gittiğini soran yabancıya “Tanrının bildiğini kuldan niye saklayayım” demektedir.⁴¹⁶Bundan başka bir yerde de kız, başına kötü olayları anlatmaya başlarken: “Tanrı böyle yazmış yazımı” diyerek Allah’ın kaderi tayin edici olduğunu ifade etmektedir.⁴¹⁷

Masalda oğlan, yolculuğa çıkarken annesinin duasını almaktadır.⁴¹⁸Diğer masalarda bu motif genellikle “baba” üzerinden işlenirken, bu yetim çocuğun masalında annenin duası ön plana çıkmaktadır.Karşılaştığı yabancı “ağzı dualı” diye övülmektedir.⁴¹⁹ Böylece dua etmek bir referans kaynağı gibi gösterilmektedir. Fakat bunun yanında bu adamın sonra kötü adam olduğu ve onu kandırdığı anlaşılacaktır.

Kötü karakterlerin dinî unsurları kullanarak hile yapması daha kitaptaki diğer masalarda da rastlanılan bir durumdur. Hepsi beraber değerlendirildiğinde dinî unsurların kandırma aracı olarak gösterilmesi, oluşacak yanlış algılara sebep olabilir.

3.11.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Alicengiz Oyunu masalında yer alan dinî değerler ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo-31

Alicengiz Oyunu Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Çalışkanlık	4	44,4	0,5
2	Büyüğe saygı	3	33,3	0,4
3	Temizlik	3	33,3	0,4
4	Alçakgönüllülük	1	11,1	0,1
5	İlim	1	11,1	0,1
6	Kanaatkar olma	1	11,1	0,1
7	Sabır	1	11,1	0,1
8	Cömertlik	1	11,1	0,1
9	Yardımselik	1	11,1	0,1
	Toplam	16	177,7	1,2

⁴¹⁶Alangu, s. 240.

⁴¹⁷Alangu, s. 241.

⁴¹⁸Alangu, s. 240.

⁴¹⁹Alangu, s. 240.

Tablo-32

Alicengiz Oyunu Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler

		Sayısı	Değerin sayfa sayısına oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Kibir	1	11,1	0,1
2	Şiddet	1	11,1	0,1
	Toplam	2	22,2	0,2

Yukarıdaki tablolarda görüldüğü üzere bu masalda 9 farklı ahlakî değer toplam 16 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Bunun yanında olumsuz örnek oluşturacak 2 davranış toplam 2 yerde görülmektedir.

Masalda yer alan ahlakî değerlerin sayfa sayısına oranı %177,7 iken, ahlakî değerlere aykırı ifadelerin sayfa sayısına oranı ise %22'dir.9 sayfadan oluşan bu masalda her sayfada ortalama 1 defadan fazla ahlakî değer geçmektedir. Bu masalda yer alan ahlakî değerler toplam değer sayısının %1,2'sini oluşturmaktadır. Olumsuz ifadelerin bu toplamdaki payı ise %0,2'dir.

Alicengiz Oyunu masalında en çok işlenen ahlakî değer 4 defa ile “çalışkanlık” olarak görülmektedir. Bunu “büyüğe saygı” ve “temizlik” kavramları izlemektedir. Masalda yer alan diğer 6 değer ise sadece birer defa görülmektedir. Masalda olumsuz örnek oluşturabilecek davranış 2 yerde görülmüştür. Bunlar “şiddet” ve “kibir”dir.

Bukısa masal, padişahın yanındaki genç bir oğlanın becerikli oluşunu ve aklıyla problemi çözmesini anlatan bir masaldır. Mizahi niteliği olan bu masalda ahlakî değerler yoğunluk göstermemektedir.

Masalda oğlan çalışkanlığı ile övülmektedir. Padişaha hizmette bulunması, istenen bir durum olarak izlenmektedir.⁴²⁰ Çalışkanlığı ile ortaya çıkan diğer karakter ise bu oğlanın kurtardığı kızdır. Kapatıldığı yerde gergef işlediği ifade edilmekte ve el

⁴²⁰Alangu, s. 238, 239.

emeğine olumlu bir örnek verilmektedir.⁴²¹Büyüğe saygı bu masalda padişaha ve anneye gösterilen hürmet biçimindedir. Saygıyı ifade için el öpülme, izin alınmaktadır.⁴²²Masalda sabır, oğlanın yalnız başına bırakıldığı yerde uzun süre beklemesi olarak ifade edilmektedir.⁴²³Kapalı kaldığı yerde kötü adamın oyununa gelmemesi için oradaki kız, oğlana usûl öğretmektedir. Bu bölüm “yardımsever”lik için bir örnek teşkil etmektedir.⁴²⁴

Olumsuz örnek oluşturan unsurlar ise iki yerde görülmüştür.Bunların birisi, şiddet kategorisinde değerlendirilen “falakaya yatırma” olayıdır. Kötü adam oğlanın ona yanlış şeyler öğretmesine direndiğini görünce onu falakaya yatırıp dövmektedir.İkinci olumsuz davranış ise padişahın kibirli olmasıdır. Padişah eğlence istemekte ve herkesin onu eğlendirmesini beklemektedir. Fakat hiç birini beğenmeyip “burun kıvrırmakta”dır. Padişahta görülen bu davranış biçimi kınanan bir davranış değildir. Tam aksine padişah olmasının gereği gibi gösterilerek yanlış bir mesaj vermektedir.⁴²⁵

Bu masal içerdiği unsurlar bakımından zararlı bir nitelik taşımamakla beraber, değerler eğitimi bağlamında değerlendirildiğinde fayda sağlayıcı bir özelliği pek çok masala oranla yoğun görülmemiştir.Eğlenceli bir masal olduğu için aile içinde okunması veya anlatılması tavsiye edilebilir. Sınıf içi ders materyali olarak kullanılması sakıncalı görülmesi de fonksiyonel olacağı ön görülmemektedir.

3.12. SAKA GÜZELİ

Bu masalda vezir kızının, beraber büyüdüğü padişah kızının kıskançlık ve gazabından kaçarak “Saka güzeli” ile evlenmesi, iftiraya uğraması sebebiyle buradan da kaçarak başka memleketin şehzadesiyle evlenmesi ve sonunda ona zulmedenlerin cezalandırılması anlatılmaktadır.Masalda haset kötülenmekte, çalışkanlık ve iyi niyet övülmektedir.

---

⁴²¹Alangu, s. 241.

⁴²²Alangu, s. 239, 240.

⁴²³Alangu, s. 241.

⁴²⁴Alangu, s. 241.

⁴²⁵Alangu, s. 238.

3.12.1.Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Saka Güzeli masalında yer alan dinî değer ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo-33

Saka Güzeli Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Allah	6	42,8	0,7
2	Dua	5	35,7	0,6
3	Kader inancı	5	35,7	0,6
4	Kurban	2	14,2	0,2
5	Din	1	7,1	0,1
6	İmam	1	7,1	0,1
7	Sevap/Günah	1	7,1	0,1
	Toplam	21	150	2,5

Yukarıda görüldüğü üzere bu masalda 7 farklı dinî değer toplam 21 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Dinî değerlerle ilgili olumsuz bir ifade görülmemiştir.

Bu masalın yer aldığı 14 sayfada 21 dinî değer yer almakta, bu sayı ise sayfa sayısının %150'sine tekabül etmektedir. Böylece bu masaldaki toplam değerlerin sayfa sayısına oranı tespit edilmiştir. Ortalama olarak sayfa başına en az 1 dinî değer düşmektedir. Ayrıca tüm kitapta geçen toplam değer sayısının %2,5'ini, bu masalda geçen dinî değerler oluşturmaktadır. Bu masalda en çok işlenen dinî değer "Allah" kavramıdır. Bunu "dua" ve "kader inancı" takip etmektedir.

Masalda Allah, kaderi yazan, şükredilen, hesap soracağı ümit edilen bir varlıktır. Yaşananlarda Allah'ın tesirinin olduğu ifade edilmektedir. Kız kaybolmuştur ve Saka Güzeli tarafından tesadüfi olarak bulunur. Bulunmasına sebep olan davranış şöyle yorumlanmaktadır: "O gün onun ayağını bu çarşıya saptıran, şu sandığın başına getiren Tanrı'dır elbet."⁴²⁶ Yapılan işlerde ilahî iradenin etkisini ortaya koyan bu ifade, kader inancına da işaret etmektedir.

⁴²⁶ Alangu, s. 251.

Yapılan kötülüklerin cezası, kullar tarafından verilemeyince, Allah tarafından hesap sorulacağı inancı masalda mevcuttur. Allah'ın adaletine olan inancın da hâkim olduğu görülen bu ifade “*cezasını Tanrı'ya havale etme!*” biçiminde masalda geçmektedir.⁴²⁷ Masal kahramanları, sıkıntılardan kurtulduklarında Allah'a şükretmektedirler. Sıkıntıları giderenin Allah olduğuna dair bir inancın neticesi olan bu ifade, şükretmenin önemini anlatmaktadır.⁴²⁸ Masalda zor bir iş yapılırken “*Ya Hak!*” denilmekte,⁴²⁹ geleceğe dair bir temenni dile getirilirken “*İnşallah*” denilmektedir. Saka güzeli masalında hayat üzerinde tesiri kabul edilen bir Allah inancının olduğu görülür.

Duanın da masalda etkili olduğu görülmektedir. Padişahın kızı derdinden hastalanıp yatağa düşünce, yakın uzak bütün hekimler çağırılmakta ilaçlar yapılmaktadır. Bunlarla iyileşmeyen kız için hocalar toplanmaktadır ve dualar etmektedir. Duanın normalde çok tesirli olduğu halde bu kıza fayda vermediği görülmektedir. Bu durum şöyle ifade edilir: “*Nefesleri keskin, okuyup üfleyince insanı havalanacak hale getiren duaların buna hiçbir tesiri olmaz.*”⁴³⁰

Burada duanın, doktorların ilaçlarıyla beraber değerlendirilmesi önemlidir. Sadece ilaç veya sadece dua çözüm olarak düşünülmemiştir. İkisi beraber değerlendirilmektedir. Yani dua edilirken vesilelere başvurmakta, ilaçtan medet beklerken şifayı Allah'tan ummaktadırlar. Duanın bu biçimde yapılması, doğru bir yöntem olup, olması gereken inanç yapısını anlatmaktadır.

Fakat tüm bunlara rağmen kızın uyanmaması, her duanın hemen karşılık bulmayacağını ifade etmektedir. Bu, duanın gücü için oluşacak algıya olumsuz bir tesir yapmaz. Aksine duanın karşılığının her zaman zahiren ortaya çıkmayacağını anlatmaktadır.

Dua için masaldaki başka bir örnek ise kaybolan kızları için dua eden vezir ve karısının durumudur. Bu bölüm şöyle anlatılır: “*... bir köşeye çekilmiş, ibadete sarılmış. İhtiyar karısı ile gece gündüz hep hasretlik üzerine söyleşirler; geceleri gündüzlere*

---

⁴²⁷ Alangu, s. 263.

⁴²⁸ Alangu, s. 257.

⁴²⁹ Alangu, s. 260.

⁴³⁰ Alangu, s. 249.

katıp kızlarının sağlığına dua eder, adaklar adar, sadakalar dağıtmakla avunurlarmış."⁴³¹

Bu bölümde duaya, kabulü için başka ibadetler de eklenmekte, dua etraflıca bir ritüeller bütünü haline gelmektedir. İtikafa çekilir gibi bir köşeye çekilerek, başka bir Şeyle meşgul olmadan yalnız kızını anarak ve dua ederek vakit geirmekteirler. Duanın kabulü için ibadet edilmekte, adaklar adanmakta ve sadakalar dağıtılmaktadır. Yani dua sadece sözle Allah'a yalvarma ve yönelme olmaktan çıkmıştır. Kızlarının sağlığı için sadakanın ve kesilen kurbanların tesiri olacağına, Allah'ın, dualarını, bunlar sayesinde kabul edeceğine inanmaktadırlar.

Böylece duanın yapısının burada biraz daha değiştiği görülür. Ayrıca ilerleyen bölümde ana-babanın sağ salim kızlarına kavuşması da, duanın kabul edildiğini göstermektedir. Bunlardan başka, masalda "*hayır dua*" alabilmek için eşme yaptırıldığı görülmektedir.⁴³² Kızı, eski kocasına kavuşturan Şehzade ise devleti için dua istemektedir.⁴³³

Kader inancının masalda etkili olduğu yukarıda zikredilmişti. Bunlardan farklı olarak da kader inancının işlendiği görülmektedir. Tehdit ile yalan söylemek zorunda kalan hekim Şöyle söylemektedir: "*Hay bu dertlere nerden attım! Bu düzen kara düzen, böyle yazmış bunu yazan...*" Bu ifadeler kaderle ilgili olumsuz bir mesaj verilir. Hem olanlara isyan etmek, hem de yapılan ktlğu Allah'tan bilmek, yanlış bir kader inancıdır ve Allah'la ilgili olumsuz bir imaj oluşmasına sebep olabilir.⁴³⁴

Masalın sonunda suçlu kimselerin cezalandırılma zamanı geldiğinde hepsi bir araya toplanır. İlahi adaletin bir yansıması olarak görülen bu hadise anlatılırken "... bütün işleri düzenleyip bozan, bu işi de düzenlemiş, onların hepsini bu eşme başında sıraya dizmiş..." denmektedir.⁴³⁵ Bütün işlerin Allah tarafından düzenlenmesi, kader inancını anlatmaktadır. Allah'ın olaylar üzerindeki etkisi bu biçimde de ortaya çıkmaktadır.

---

⁴³¹ Alangu, s. 256.

⁴³² Alangu, s. 261.

⁴³³ Alangu, s. 263.

⁴³⁴ Alangu, s. 250.

⁴³⁵ Alangu, s. 262.

Bunlar dışında kısmet kelimesi de kullanılmaktadır. Evlenilecek kız için “*sen benim kısmetimsin*” sözü kullanılmakta,⁴³⁶ balıkçıların balık beklemesi için ise, “*kısmetlerini gözlerlermiş*” ifadesi masalda yer almaktadır.⁴³⁷ Bu masalda, evlenilecek kişinin ve rızkın Allah tarafından belirlendiğine dair inanç mevcuttur. Masalda imam, nikâh kıyılacak vakit çağırılan bir kişi olarak yer bulmaktadır.⁴³⁸

Dindar olmak masalda olumlu bir nitelik olarak görülmektedir. Yabancı bir şehre yerleşen kimseler için halkın onları sevdikleri ifade edilmektedir: “*Kendi hallerinde dindar, eli açık bu iki ihtiyarcığı severlermiş.*”⁴³⁹

Kitapta İslam’dan başka dine mensup olduğu ifade edilen tek karakter Saka Güzeli masalında geçmektedir. Bu karakter Yahudi bir satıcıdır. Bu Yahudi, kötü bir karakter olarak karşımıza çıkar.

Kızın kaçmakta olduğunu anlayan Yahudi “*Ben seni bırakmam, alırım. Seni kaçtığı yere teslim edip, başına biçilen parayı almalıyım.*” demekte ve gözünü hırs bürümüş olduğu ifade edilmektedir. Sonra kızın elindeki gümüş şamdanın kıymetli olduğunu anlayınca bunu incelemek için oyalanır ve kız bu esnada kaçır. Yahudi karakteri, “para düşkünü” bir tip olarak burada çizilmektedir. Kızdan bu anlamda istifade etmek istemiş fakat başarılı olamamıştır. Masalın sonunda ise bu davranışından ötürü ölümle cezalandırılmakta hatta ölüsü köpeklere böldürülmektedir. İlginç olan ise, benzer suç işlemiş olan balıkçıların cezası ise ellişer sopa olmuştur.

Masalda başka bir din mensubunun kötü karakter olarak gösterilmesi, çoğulcu bir toplumda bu masalın değerler eğitimi materyali olarak kullanımını güçleştirir. Ayrıca başka dinin mensuplarına gösterilmesi gereken saygı açısından değerlendirildiğinde bu bölümün sakıncalı olacağı düşünülmektedir.

---

⁴³⁶ Alangu, s. 255.

⁴³⁷ Alangu, s. 259.

⁴³⁸ Alangu, s. 256.

⁴³⁹ Alangu, s. 257.

3.12.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Saka Güzeli masalında yer alan dinî değerler ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo-34

Saka Güzeli Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Çalışkanlık	4	28,5	0,5
2	Cömertlik	3	21,4	0,4
3	Adalet	1	7,1	0,1
4	Alçakgönüllülük	1	7,1	0,1
5	Dostluk	1	7,1	0,1
6	İlim	1	7,1	0,1
7	Kanaatkar olma	1	7,1	0,1
8	Sabır	1	7,1	0,1
	Toplam	13	92,8	1,6

Tablo-35

Saka Güzeli Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler

		Sayısı	Değerin sayfa sayısına oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Adaletsizlik	1	7,1	0,1
2	Haset	1	7,1	0,1
3	Kin	1	7,1	0,1
4	Şiddet	1	7,1	0,1
	Toplam	4	28,5	0,5

Yukarıdaki tablolarda görüldüğü üzere bu masalda 8 farklı ahlakî değer toplam 13 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Bunun yanında olumsuz örnek oluşturacak 4 davranış toplam 4 yerde görülmektedir.

Masalda yer alan ahlakî değerlerin sayfa sayısına oranı %92,8 iken, ahlakî değerlere aykırı ifadelerin sayfa sayısına oranı ise %28,5'dir. Masal 14 sayfadan oluşmaktadır. Bu masalda yer alan ahlakî değerler toplam değer sayısının %1,6'sını oluşturmaktadır. Olumsuz ifadelerin bu toplamdaki payı ise %0,5'tir.

Saka Güzeli masalında en çok işlenen ahlakî değer “çalışkanlık” olarak görülmektedir. Bunu “cömertlik” takip etmektedir. Diğer 6 değer ise sadece 1’er kez geçmektedir. Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar ise 4 yerde 1’er defa karşımıza çıkmaktadır. Bunlar adaletsizlik, haset, kin ve şiddettir.

Saka Güzeli masalında çalışkanlık övülmektedir. Vezir kızını saklandığı evde, gizlice çıkararak evdeki temizlik, yemek vb. işleri yapması, uzun uzun anlatılmaktadır. Bu sahne üç defa tekrar edilir ve her defa imrendirecek biçimde anlatılır.⁴⁴⁰ Evdeki düzenin ve çalışkanlığın önemi vurgulanmaktadır. Övülerek anlatılan başka bir sahne ise yine çalışkanlıkla ilgilidir. Genç çiftin ne kadar mutlu olduğu anlatılırken “...birisi dışarıda alınının teriyle kazanırken, ötekisinin eteğini beline sokarak hep ev işiyle uğraştığını...” şeklinde çalışkanlıkları ifade edilmektedir. Burada çalışkanlık mutluluklarında etkili olan bir nitelik olarak gösterilmektedir.⁴⁴¹

Bu masalda da cömertlik, sevinç zamanlarında dağıtılan yemekler olarak ortaya çıkar.⁴⁴² Bundan farklı olarak ise bir yerde duaların kabulü için sadaka dağıtıldığı söylenmekte,⁴⁴³ bir yerde de kahramanlar övülürken “eli açık” denilerek övülmektedir.⁴⁴⁴

Sabır, masal boyunca imtihanlardan geçen kızın gösterdiği davranışlarda ortaya çıkmaktadır. Nitekim başına olmadık şeyler gelen ve iftiralara uğrayan genç kız tüm bu olanlara sabretmekte ve böylece mutlu sona ulaşmaktadır. Hususi olarak sabırla ilgili şu cümleler kurulmaktadır: “Buna da sabretmek gerek. Sabırla dut yaprağı atlas, koruk ise helva olurmuş.”⁴⁴⁵

Masalda ahlakî değerlere aykırı olarak görülen bazı davranışlar da tespit edilmiştir. Bunlardan biri masalda yaşanan olaylara sebep olan kıskançlıktan doğan kin ve hasettir. Padişah kızı güzelliğinden dolayı vezir kızını kıskanır. Onu önce öldürtmek ister.⁴⁴⁶ Sonra yine yaşadığını ve kocasıyla mutlu olduğunu öğrenince kızı kocasından

---

⁴⁴⁰ Alangu, s. 251, 252, 255.

⁴⁴¹ Alangu, s. 258.

⁴⁴² Alangu, s. 257.

⁴⁴³ Alangu, s. 256.

⁴⁴⁴ Alangu, s. 257.

⁴⁴⁵ Alangu, s. 253.

⁴⁴⁶ Alangu, s. 249.

ayırmak ister.⁴⁴⁷Bu iki davranış da son derece kötülük içeren ve olumsuz davranış biçimleridir. Yanlış olduğu masalda ifade edilmekle beraber cezalandırılan davranışlar değildir. Bu sebeple olumsuz örnek teşkil edebilir.

Diğer zararlı görülen unsur ise adaletsizliktir. İlki padişah tarafından gerçekleştirilmekte, kendi kızının oyunuyla vezir kızının canının alınmasına hükmetmektedir. Bu davranış tenkit edilmez ve ceza görmez. Sadece olumsuz neticeleri bakımından yanlış bir davranış olduğu ortaya çıkmaktadır. Cellâdın kızı öldürmeyip göndermesi de bu hükmü geçersi kılarak etkisini azaltmaktadır.⁴⁴⁸

İkinci adaletsizlik ise saka güzelinin karısına atılan iftira karşısında araştırmadan ve dinlemeden karısını suçlaması ve cezalandırmak istemesidir.⁴⁴⁹Bu davranış da ceza görmez fakat affedilir. Yani yanlış olduğu söylenen, cezalandırılmamış bir iyi karakter davranışıdır. Bu sebeple olumsuz örnek oluşturabilir.

Saka Güzeli masalı genel yapısı itibariyle dinî ve ahlakî değerleri destekler konumdadır. Olumsuz görülen kısımlar anlatıcı ya da okuyucu tarafından tenkit edilerek çocuklara okunabilir. Faydalı olacağı ön görülmektedir.

3.13. KARA YILAN

Bu masalda, oğlu olmayan bir padişahın dualarla bir çocuğu olur fakat doğan çocuk yılan suretindedir. Masal, bu “Kara Yılan” oğlanı doğurtan, sonra okutan, sonra da evlenerek yılanlıktan çıkartan kızın hain bir plan sebebiyle saraydan kaçmasını, ulaştığı yeni memlekette kurduğu hayatı ve sonunda şehzadeye yeniden kavuşmasını konu almaktadır. Masalda öne çıkan fikir gayret ve sabrın önemidir.

---

⁴⁴⁷ Alangu, s. 258.

⁴⁴⁸ Alangu, s. 251.

⁴⁴⁹ Alangu, s. 259.

3.13.1.Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Kara Yılan masalında yer alan dinî değer ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo-36

Kara Yılan Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Allah	17	77,2	2
2	Dua	14	63,6	1,7
3	Kader inancı	7	31,8	0,9
4	İmam	1	4,5	0,1
5	Cami	1	4,5	0,1
6	Kurban	1	4,5	0,1
7	Namaz	1	4,5	0,1
8	Sevap/Günah	1	4,5	0,1
	Toplam	43	195,5	5,2

Yukarıda görüldüğü üzere bu masalda 8 farklı dinî değer toplam 43 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Dinî değerlerle ilgili olumsuz bir ifade görülmemiştir.

Bu masalın yer aldığı 22 sayfada 43 dinî değer yer almakta, bu sayı ise sayfa sayısının %195,5'ine tekabül etmektedir. Böylece bu masaldaki toplam değerlerin sayfa sayısına oranı tespit edilmiştir. Masalda her sayfada yaklaşık olarak 2 defa dinî değer geçmektedir. Ayrıca tüm kitapta geçen toplam değer sayısının %5,2'sini, bu masalda geçen dinî değerler oluşturmaktadır.

Bu masalda en çok işlenen dinî değer “Allah” kavramıdır. 17 kez geçmektedir. Bundan sonra en çok rastlanılan değer ise 14 defa ile “dua”dır. Dua ifade eden cümleler “Sefa ile Cefa” masalından sonra en fazla bu masalda yer almaktadır. Masalda bu verilere göre “kader inancı” da önemli bir yere sahip görünmektedir. Bu masalda Allah, kudretinden emin olunan, lütuf ve ihsan sahibi, yüce bir varlık olarak kabul edilmektedir. Allah, hikmetle kadere hükmeden, iyilik veren ve bu sebeplerle kendisine şükredilmesi gereken bir varlıktır.

Masalda Allah'ın yardımıyla her şeyin başarılacağına dair bir inanç mevcuttur. Padişahın oğlu olmamakta ve bu sebeple de çok üzülmemektedir. “Çok akıllı ve ulu yollu” olduğu belirtilen ve güvenilen veziri, ona yolculuk yapmayı tavsiye ederek şöyle söyler: “Dünya yüzünde yolu çaresi olmayan şey bulunmaz. Meğerki Tanrı'nın desteği birlik ola.” Yolculukta karşılaşacakları bir ermiş kişiden dua beklemektedirler ve şöyle söylenir: “Tanrı lütfunu ihsan eder de belki bahtımız şu yollarda açılır.”⁴⁵⁰Bu bölümde olmaz görülen işlerin Allah'ın kudretiyle olacağı, bunun için dua etmek gerektiği ifade edilmektedir. Allah'a güven duygusunun izlendiği bu bölümde aynı zamanda duaların kabulü için vesileler aranmakta ve ermiş diye tanımladıkları Allah dostu kimselerden de dua beklenmektedir. Ayrıca duanın karşılığı için “lütf” kelimesinin kullanımı da burada önemlidir. Kişi Allah'ın verdiği nimeti bir hediye gibi görmektedir.

Masalda Allah'a yöneliş, onun büyüklüğüne sığınarak yapılmakta, yapılan duanın kabulü için bunun gerekli olduğu vurgulanmaktadır. “Tanrı'nın büyüklüğüne sığınun, ben himmet ettim, o ihsan etsin, günahlarımızı bağışlasın, dileğinizi yerine getirsin.”⁴⁵¹Dua edilirken Allah karşısında kulun konumu, içinde bulunduğu aciziyet hatırlatılmakta, tevbe edilerek Allah'a yönelme gerekli görülmektedir.

Dua ve tevbe masalın içinde tekraren yer almaktadır. Dualarda ömür ve iyi nasipler Allah'tan istenmektedir.⁴⁵² Pişman olduğunda veya yapılan diğer dualara eşlik edecek biçimde günahların bağışlanması da dilenmektedir.⁴⁵³Selam verilirken yine kurulan cümle bir dua cümlesidir: “Vakti şerifleriniz hayrola!”⁴⁵⁴Derviş övülürken “ağzı dualı” diye övülmekte, olumlu bir özellik olarak gösterilmektedir.⁴⁵⁵Bu masalda da yola çıkarken babanın duası alınmakta ve böyle yola çıkılmaktadır.⁴⁵⁶Masalda zorluk ve şaşkınlık oluşturan bazı olaylar veya çözümleri “Tanrı'nın hikmeti” olarak görülmekte ve böyle ifade edilmektedir.⁴⁵⁷

---

⁴⁵⁰Alangu, s. 265.

⁴⁵¹Alangu, s. 266.

⁴⁵²Alangu, s. 265,278,282.

⁴⁵³Alangu, s. 286, 287.

⁴⁵⁴Alangu, s. 266.

⁴⁵⁵Alangu, s. 266.

⁴⁵⁶Alangu, s. 277.

⁴⁵⁷Alangu, s. 270, 273.

Masalda dört farklı yerde Allah'a şükredilmektedir. Bunlar sevinçli olayların ardından yapılmaktadır.⁴⁵⁸ Masal kahramanları mutluluğu, evladı, sıkıntıların giderilmesini Allah'tan bilmekte, ona teşekkürlerini iletmektedirler. Kara Yılan masalında, Allah'ın olaylar üzerindeki hakimiyetine inanıldığı zikredildi. Bunu da ihtiva eden kader inancının masalda muhtelif yerlerde baht kelimesiyle karşılık bulunduğu görülmektedir.

Burada bahtı açık olması için dua edilmekte, kötü giden olaylar içinse "*kara bahtını tamamlamak*" ifadesi kullanılmakta, böylece yaşananların kaderden bir parça olduğu ortaya çıkarılmaktadır. Bunların dışında bir yerde şu ifade yer almaktadır: "...*her büyük ağaçta bir çürük, her devlette bir mihnet mukadder.*"⁴⁵⁹ Hiçbir şeyin kusursuz, hiç kimsenin sıkıntısız olmayacağı ve bunun kaderden olduğu fikri masalda bu şekilde dile getirilmektedir.

Masalda vakit ezan vaktine göre ifade edilmekte ve sabah namazı vakti bu bağlamda ifade edilmektedir. Ayrıca dinî kimliği sembolize eden imam ise, cenaze söz konusu olduğunda ortaya çıkmaktadır.⁴⁶⁰

Dinin topluma her alanda yansıdığı bir dünyada yaşanan bu masallarda dinî değerler de hayatın bir parçası olarak yer almakta ve yeni nesillere ulaşmaktadır. Zamanın namaz vakitleriyle zikredilmesi de bunu gösteren bir unsurdur

---

⁴⁵⁸Alangu, s. 269,277,285,287.

⁴⁵⁹Alangu, s. 264.

⁴⁶⁰Alangu, s. 277.

3.13.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Kara Yılan masalında yer alan dinî değerler ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir.

Tablo-37

Kara Yılan Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Cömertlik	7	31,8	0,9
2	İlim	6	27,2	0,7
3	Büyüğe saygı	3	13,6	0,4
4	Kanaatkar olma	3	13,6	0,4
5	Alçakgönüllülük	1	4,5	0,1
6	Doğruluk	1	4,5	0,1
7	Misafirperverlik	1	4,5	0,1
8	Sabır	1	4,5	0,1
9	Temizlik	1	4,5	0,1
10	Yardımseverlik	1	4,5	0,1
	Toplam	25	113,6	3

Tablo-38

Kara Yılan Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler

		Sayısı	Değerin sayfa sayısına oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Adaletsizlik	2	9	0,2
2	Haset	1	4,5	0,1
3	Yalan	1	4,5	0,1
	Toplam	4	18,1	0,5

Yukarıdaki tablolarda görüldüğü üzere bu masalda 10 farklı ahlakî değer toplam 25 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Bunun yanında olumsuz örnek oluşturacak 3 davranış toplam 3 yerde görülmektedir.

Masalda yer alan ahlakî değerlerin sayfa sayısına oranı %113,6 iken, ahlakî değerlere aykırı ifadelerin sayfa sayısına oranı ise %18,1'dir. 22 sayfadan oluşan bu masalda, her sayfada ortalama 1 defadan fazla ahlakî değer geçmektedir. Bu masalda yer

alan ahlakî değerler toplam değer sayısının %3'ünü oluşturmaktadır. Olumsuz ifadelerin bu toplamdaki payı ise %0,5'tir.

Kara Yılan masalında en çok işlenen ahlakî değer “cömertlik” olarak görülmektedir. “İlim” de, hemen onu takip ederek önemli ahlakî değerler içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bunların yanında Kara Yılan'da ahlakî değerlere aykırı 3 farklı davranış modeli karşımıza çıkmıştır. Bunlar “adaletsizlik”, “haset” ve “yalan”dır.

Bu masalda “oğlum olsun da isterse yılan olsun” diye dua etmiş olan padişahın yılan biçiminde doğan çocuğunun yılanlıktan insanlığa geçiş hikâyesi anlatılmaktadır.⁴⁶¹ Kara Yılan şehzade, ancak ölmüş annesinin tavsiyelerini dinleyen, üvey annesi ona zulüm etmek istese de karşı gelmeyen temiz yürekli bir kız tarafında “insan” haline getirilebilmektedir. Masaldaki bu genel hikâyeye baktığımızda saf ve temiz olan, annesine vefasını eksik etmeyen, üvey annesine karşı gelmeyen bu kız sayesinde yılanın insan olması, bu kıza yüklenmiş olan vasıfları ön plana çıkarmaktadır.

Bu kızın doğurduğu şehzadenin insan olmasında iki merhale daha vardır: Biri okumak, diğeri ise evlenmek. Bu iki hadise de kız tarafından gerçekleştirilmektedir. Ayrıca insan olma yolunda bu merhaleleri geçmesi ve ancak bunları başararak yılan kılığından çıkıp insan olabilmesi, okumaya ve evliliğe ayrıca değer yüklemektedir. Okumak zamanı gelince olması gerektiği vurgulanmakta, olmazsa olmaz görülmektedir. Bunun için çareler düşünülmekte, bilenlere danışılmaktadır. Okuma öğreninceye kadar uğraşmaktadır.⁴⁶²

Bilgiye duyulan saygı da masalda izlenmektedir. Padişah, kendisinden dua beklediği dervişi “bilgin yüce” diyerek övmekte, bilgisinden dolayı ona saygı göstermektedir.⁴⁶³ Bir müşkülle karşılaştığında da iş bilenlere danışmakta, fikir sormaktadır.⁴⁶⁴ Ayrıca okuyup yazmanın önemini anlatan şu cümle de bilgiye verilen önemi ifade etmektedir: “Okuyup yazma bir, gezip görme iki; bunlardır insanoğlunu yetiştirip geliştiren.”⁴⁶⁵

---

⁴⁶¹Alangu, s. 266.

⁴⁶²Alangu, s. 270.

⁴⁶³Alangu, s. 266.

⁴⁶⁴Alangu, s. 271,274.

⁴⁶⁵Alangu, s. 278.

Masalda ön plana çıkarılan değerlerden biri de cömertliktir. Yılan bebeği doğurtmayı başaran kıza padişah hediyeler vermektedir. “*Padişah kıza samur kürkler, kese kese altınlar, inci gerdanlıklar, top top kumaşlar bağışlar.*”⁴⁶⁶ cümlesinde anlatıldığı üzere, vazife karşılıksız kalmamakta, hediyeler verilmektedir. Kız ise kendisine verilen bu hediyeleri, kanaatkar ve cömert oluşu sebebiyle üvey anasına vermektedir. Bu durum masalda şu cümleyle ifade edilmektedir: “*Kendi güzel, gönlü geniş, eli açık, gözü tokmuş. Sarayda ne verdilerse hiçbir şeyi gizlemeden, saklamadan üvey anasına verir.*”⁴⁶⁷ Bu olay aynı biçimde bir yerde daha tekrar edilmektedir.⁴⁶⁸

Sevinç zamanında ikramlar dağıtılması bu masalda da rastladığımız bir cömertlik örneğidir. Bebek doğunca konuya komşuya kızıl şerbetler içirilmekte, sofralar hazırlanmaktadır.⁴⁶⁹ Masal kahramanı başına gelen kötü olaydan kurtulunca ikramlar yapılmaktadır. Diğer masalarda karşılaştığımız ikramlar dışında burada sadaka dağıtma, kurban kesip dağıtma, susuz köylere su getirme ve öksüz kızları evlendirme, yapılan yardımlar olarak görülmektedir.⁴⁷⁰

Bu masalda olumsuz örnek oluşturabilecek davranış olarak adaletsizlik, haset ve yalan görülmüştür. Adaletsizlik padişahın uygulamalarında görülmektedir. Padişahın oğlu Kara Yılan onu okutmak isteyen hocaları ve sonra da onunla evlendirdikleri kızları hemen öldürmektedir. Padişahın ise bu duruma göz yumduğu ifade edilmektedir. “*Adam kırılması, mezarlıkların dolup taşması padişahın pek umurunda değilmiş ama vezirlerin bu tedbirini de uygun bulmuş.*” denilmektedir. Bu zulüm masalda tenkit edilmemekte ve cezalandırılmamaktadır. Oğlu için bu zulmü yapması haklı gibi gösterilmektedir.

Diğer olumsuz davranış modelleri olan haset ve yalan, insana dönüşen şehzadeyle karısının muhabbetini kıskanıp, aralarını bozmak için yalan mektup yazan cariyelerin davranışlarıdır.⁴⁷¹ Kötü karakter davranışı olarak masalda yer edinmekle beraber, herhangi bir kınama veya ceza görmeyen yanlış bir tutumdur. Bu davranışların ceza görmemesi, okuyucu için olumsuz örnek oluşturabilir.

---

⁴⁶⁶Alangu, s. 270.

⁴⁶⁷Alangu, s. 270.

⁴⁶⁸Alangu, s. 273.

⁴⁶⁹Alangu, s. 282.

⁴⁷⁰Alangu, s. 285.

⁴⁷¹Alangu, s. 278.

3.14. MERCAN KIZ

Bu masalda, bir padişahın biricik oğlu kimsenin tanıyıp bilmediği “Mercan Kız”a aşık olur. Şehzade Mercan Kız’ı bulacak ve dev anasının elinden kurtaracaktır. Fakat kavuşmaları yine de mümkün olmayacaktır. Masal, Mercan Kız ve şehzadenin, kurulan kötü oyun sebebiyle yaşadıklarını, kavuşmak için verdikleri mücadeleyi konu almaktadır. Mercan Kız, haksızlığın karşılıksız kalmayacağını ortaya koyan bir masaldır.

3.14.1. Masalın Dinî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Mercan Kız masalında yer alan dinî değer ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo-39

Mercan Kız Masalında Geçen Dinî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Allah	13	35,1	1,6
2	Kader inancı	11	29,7	1,3
3	Dua	6	16,2	0,7
4	Hacc	3	8,1	0,4
5	Peygamber	2	5,4	0,2
6	Müslüman	1	2,7	0,1
7	Namaz	1	2,7	0,1
8	Kurban	1	2,7	0,1
9	Sevap/Günah	1	2,7	0,1
	Toplam	39	105,4	4,7

Yukarıda görüldüğü üzere bu masalda 9 farklı dinî değer toplam 39 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Dinî değerlerle ilgili olumsuz bir ifade görülmemiştir.

Bu masalın yer aldığı 37 sayfada 39 dinî değer yer almakta, bu sayı ise sayfa sayısının %105,4’üne tekabül etmektedir. Masalda, her sayfada ortalama 1 defadan fazla dinî değer geçmektedir. Ayrıca tüm kitapta geçen toplam değer sayısının %4,7’sini, bu masalda geçen dinî değerler oluşturmaktadır.

Bu masalda en çok işlenen dinî değer diğer masalarda olduğu gibi 13 defa ile “Allah” kavramıdır. Bu sayıyı “kader inancı”nın takip ettiği görülmektedir. Kader

inancını anlatan ifadeler 11 yerde geçmektedir. Tüm masallar arasında en çok bu masalda kader inancını işlendiği görülmektedir.

Mercan Kız'da dinî pratiklerin de diğer masallara göre yoğun olarak işlendiği görülmektedir. Masalda hacc, namaz ve kurban olmak üzere üç farklı ibadet yer almaktadır. Kitabın bu son masalında 9 farklı dinî değer görülmekte, böylece dinî değer türünün en fazla olduğu masal olma özelliğini taşımaktadır.

Mercan kız masalında Allah kavramı genellikle duaların içerisinde yer almaktadır. Dualar dışında ise günlük konuşma dilinde kullanım kalıpları içerisinde görülmektedir. Ok atılırken “*Ya Hak!*” Denilerek ok atılmakta,⁴⁷² kız istenirken Allah’ın emriyle kız istenmektedir.⁴⁷³ Şaşkınlık anında verilen tepki ise “*Aman Ya Rabbi*” biçiminde masalda yer almaktadır.⁴⁷⁴ Verilen selamın ise bu masalda da “*Tanrı selami*” olduğu ifade edilmektedir.⁴⁷⁵

Sevdiği kızı aramak için yola çıkan şehzadeyi padişah babası dualarla göndermektedir. Duada Allah’ın yardımıyla kısmetini bulması dilenmektedir. Dua cümleleri masalda şöyle geçer: “... *Tanrı işini rast getirsin. Kısmetini yoluna çıkarsın, seni gönlünün dileğine kavuştursun... Tez vakitte bulur alır dönersin inşallah!*”⁴⁷⁶ Çıkılan yolculukta netice Allah’tan beklenilmekte, geleceğe dair yapılacak şeyler zikredilirken “*inşallah*” denilmektedir. Yine şehzade gönlünün dileği kızı bulunca, önce Allah’a şükretmekte, bu iyiliği Allah’tan bilmektedir.⁴⁷⁷

Masalda dua bir etkileme aracı olarak da kullanılmakta, yapılan dua ile kişinin gönlü alınmaktadır. Sözün daha makbul olması için karşıdakine dualar yapıldığı görülmektedir. Hacc’a gidecek olan padişahın koyun istemeye gelen kadının duası şöyledir: “... *Ömrün uzun, şevketin yüce olsun... Tanrım da senin kalbindekini görsün; duanı hacılığını kabul etsin. Hac yollarını düz, dönüp gelişini tez kulsın; günahlarını bağışlasın da sevabın boyunca yazılsın.*”⁴⁷⁸ Bu duanın padişaha hoş geldiği ve karşılığında dua ettiği görülmektedir: “*Hay ömrüne bereket, koca nine, dediklerin bir*

---

⁴⁷²Alangu, s. 290.

⁴⁷³Alangu, s. 295,325.

⁴⁷⁴Alangu, s. 307

⁴⁷⁵Alangu, s. 305.

⁴⁷⁶Alangu, s. 295.

⁴⁷⁷Alangu, s. 296.

⁴⁷⁸Alangu, s. 322.

*uğurlu vakte rastlasın. Tanrı yanında makbul düşsün...*⁴⁷⁹Bu dualarda Allah'tan, ömür, kolaylık ve bağışlanma istenmekte; yapılan bu duaların ve diğer ibadetlerin kabulü dilenmektedir.

Kitaptaki diğer masallar “*Onlar emiş muradına, darısı bizim başımıza*” diye biterken, son masal olan Mercan Kız masalının bir dua ile bitmesi dikkat çekicidir. Masal şu dua ile son bulmaktadır: “*Bunlar ermiş muratlarına nelerden sonra. Bize de yolumuzda uzun sabırlar gerek. Tanrı işimizi onara.*”Yazarın okuyucuya son sözünün dua biçiminde olması, gelenekteki sohbet kültürünü bize anımsatmaktadır. Nitekim yapılan sohbet, vaaz veya okunan Kur'anı Kerim'den sonra “el- Fatıha” denilerek yapılan dua daveti, “amin” sesleriyle son bulması gelenekte var olan bir uygulamadır.

Mercan Kız masalında “*olanda, olacaklarda Allah'ın kudretine sığınma*” ve “*yaşananları kaderden bilme*” inanç olarak yerleşik bir konumdur. Kader inancı gereği, yaşananlara sabır ve rıza gösterildiği masalda ifade edilmektedir.Kader inancı yazı, kader, baht ve kısmet kelimeleriyle ifade edilmektedir.Kısmet bu masalda daha çok evlenilecek kızdan bahsedilirken kullanılmaktadır.⁴⁸⁰ Gelecekte yapılması planlanan iş için de “*kısmet olursa*” denilmektedir. Kaderde olanın mutlaka gerçekleşeceğine dair inanç, masalda şöyle dile getirilmektedir: “*Kısmetimse uygun düşer. Kula padişaha bakmaz, yana yana düşer. Değilse yan yoldan şaşar.*”⁴⁸¹Sıkıntıların sona erip sevgililerin kavuşması için ise “*kısmet yollarının Tanrı'nun izniyle çözülmesi...*” ifadesi kullanılmaktadır.⁴⁸²

Mercan Kız'ın elinden kaçtığı dev anası şehzade ve kız için beddua etmekte ve şöyle söylemektedir: “*Elimden kurtuldunuz ama alinyazısından kurtulmayın.*”⁴⁸³ Bu beddua ile yaşanan sıkıntıların kaderden olacağı ve kaderden kaçışın olmadığı anlatılmaktadır. Nitekim bu bedduadan kurtulmak için çareler düşünüp önlem alsalar da “alinyazısından” kurtulamazlar; sıkıntı ve ayrılık çekerler.Yaşanan bu kötü olaylar masalın farklı yerlerinde “*kara yazı*”,⁴⁸⁴ “*kara baht*”⁴⁸⁵ olarak da ifade edilmektedir.Bunlara rağmen kızın da, şehzadenin de kadere rıza gösterdikleri ve

⁴⁷⁹Alangu, s. 322.

⁴⁸⁰Alangu, s. 292, 295.

⁴⁸¹Alangu, s. 326.

⁴⁸²Alangu, s. 327.

⁴⁸³Alangu, s. 303.

⁴⁸⁴Alangu, s. 310.

⁴⁸⁵Alangu, s. 320.

sabrettikleri de anlatılmakta,⁴⁸⁶ böylece musibetler karşısında gösterilmesi gereken davranış olarak örneklenmektedir.

Masalda peygamber kavramı iki yerde geçmekte, bunların ikisi de kız isteme sözü olan “*Peygamberin kavli*” kalıp ifadesinde yer almaktadır.⁴⁸⁷ Padişah insanlara hitap ederken bir yerde “*Müslümanlar*” diye hitap etmektedir.⁴⁸⁸ Dinî kimliği ortaya çıkaracak biçimde halkına seslenmektedir.

Dünyada çektiği sıkıntılardan bunalan padişah, “*öteki dünya işleriyle*” meşgul olmak istediğini ifade etmektedir. Ahiret hazırlığı olarak görülen iş ise “Hacc” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kısımda “hicaz” ve “hacc” kelimeleriyle ifade bulan bu ibadet masalda önemli bir yer edinmektedir. Olayların çözümü bu yolculuk sonrasında ancak gerçekleşebilmektedir.

Hacc yolculuğunun dile getirildiği başka bir masalın “Helvacı Güzeli” masalı olduğu daha önce zikredilmişti. Helvacı Güzeline haccın ibadet boyutu anılmamakta, sadece uzun bir yolculuk olduğu ortaya koyulmaktaydı. Bu masalda ise haccın ibadet boyutunun ön plana çıktığı görülmektedir. İbadetin kabulü için yapılan dua yukarıda alıntılanmıştır.

İbadet olarak görülen diğer kavramlar ise “namaz” ve “kurban”dır. Namazın bu masalda ibadet yönü ortaya çıkmamakta, zamanı anlatmak maksadıyla “*sabah namazı vakti*” ifadesi kullanılmaktadır.⁴⁸⁹ Kurban da yine bir ibadet olarak değil, duanın kabulü için adanmış adak, dağıtılmış et olarak zikredilmektedir.⁴⁹⁰

---

⁴⁸⁶Alangu, s. 304, 316.

⁴⁸⁷Alangu, s. 292, 325.

⁴⁸⁸Alangu, s. 319.

⁴⁸⁹Alangu, s. 296.

⁴⁹⁰Alangu, s. 292.

3.14.2. Masalın Ahlakî Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Mercan Kız masalında yer alan dinî değerler ve ifadeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo-40

Mercan Kız Masalında Geçen Ahlakî Değer ve İfadeler

		Sayısı	Değerin Sayfa Sayısına Oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Çalışkanlık	7	18,9	0,9
2	Sabır	4	10,8	0,5
3	Cömertlik	2	5,4	0,2
4	Alçakgönüllülük	2	5,4	0,2
5	Temizlik	2	5,4	0,2
6	Büyüğe saygı	1	2,7	0,1
7	Kanaatkar olma	1	2,7	0,1
	Toplam	19	51,3	2,3

Tablo-41

Mercan Kız Masalında Geçen Ahlakî Değerlere Aykırı İfadeler

		Sayısı	Değerin sayfa sayısına oranı (%)	Masalda Geçen Değerin Toplam Değere Oranı(%)
1	Şiddet	3	8,1	0,4
2	Haset	1	2,7	0,1
	Toplam	4	10,8	0,5

Yukarıdaki tablolarda görüldüğü üzere bu masalda 7 farklı ahlakî değer toplam 19 yerde geçmektedir. Bunlarla ilgili olumlu mesajlar verilmektedir. Bunun yanında olumsuz örnek oluşturacak 2 davranış toplam 4 yerde görülmektedir.

Masalda yer alan ahlakî değerlerin sayfa sayısına oranı %51,3 iken, ahlakî değerlere aykırı ifadelerin sayfa sayısına oranı ise %10,8'dir.37 sayfadan oluşan bu masalda yaklaşık iki sayfada bir ahlakî değerle karşılaşmaktadır.Bu masalda yer alan ahlakî değerler toplam değer sayısının %2,3'ünü oluşturmaktadır. Olumsuz ifadelerin bu toplamdaki payı ise %0,5'tir.

Mercan Kız masalında en çok işlenen ahlakî değer “çalışkanlık” olarak görülmektedir. Bundan sonra “sabır” en çok işlenen değerdir. Bunların yanında ahlakî değerlere aykırı 2 davranış tespit edilmiştir. Bunlar “haset” ve “şiddet”tir.

Mercan Kız masalında en çok öne çıkan ahlakî vasıflar masal kahramanlarının olumsuzlukların üstesinden gelmek için gösterdikleri çalışkanlık ve sabırdır. Ayrıca masalda hasedin ve kibrin olumsuzluğu vurgulanmakta, söylenen yalanların yapılan haksızlıkların karşılıksız kalmayacağı da vurgulanmaktadır.

Mercan Kız, şehzadeye kavuşmak için, rızasıyla ağacın tepesinde altı ay sabredip bekleyeceğini ifade etmektedir.⁴⁹¹ Sonra yapılan oyunlarla kavuşamayınca yine sabır göstermektedir. Şehzade de çok üzüldüğü ve hatta kızdığı olaylarla ilgili, “Herhalde bunda bir hikmet olsa gerek, bize sabırla beklemek düşer” diyerek kendini teskin etmektedir.⁴⁹² Sabır yalnız iyi karakterlerin davranışı değildir. Kötü kadın da kötülük yapmak için uygun vakti beklemekte, bunun için sabretmektedir.⁴⁹³ Masalın sonunda anlatıcı, okuyucuya “sabır” tavsiye ederek masala nihayet vermektedir. Masal şu cümleyle bitmektedir: “... Bize de yolumuzda uzun sabırlar gerek. Tanrı işimizi onara.”⁴⁹⁴

Çalışmak, hizmet etmek, işlerle uğraşmak masalda işlenmektedir. Kötü kadın, kibre düşüp işini gücünü bırakmakta, yanındaki kadınlar tarafından bu konuda uyarılmaktadır ve “işine gücüne sahip ol!” denmektedir. Güzelliğine hayran kalıp kıskandığı kızı etkilemek kandırmak içinse, ona hizmet etmeyi teklif etmektedir.⁴⁹⁵

Mercan Kız, yanına sığındığı yaşlı kadının işlerini yapmaktadır. Yapılan işler temizlik ve yemektir. Kitaptaki diğer masalarda olduğu gibi bu masalda da ev içinde becerikli olan kadın övülmektedir. Bu masalda yapılan işler uzun uzun iki farklı yerde anlatılmaktadır.⁴⁹⁶ Beraber yaşamalarıyla ilgili olarak da “biri dışarıda dolaşır kazanır, biri içeride pişirip kotarır...” ifadesi kullanılarak, yaşam tarzı çalışkanlıkla ilişkilendirilmekte ve böylece mutlu oldukları anlatılmaktadır.

---

⁴⁹¹Alangu, s. 304.

⁴⁹²Alangu, s. 316.

⁴⁹³Alangu, s. 314.

⁴⁹⁴Alangu, s. 328.

⁴⁹⁵Alangu, s. 307.

⁴⁹⁶Alangu, s. 318, 319.

Farklı olarak görülen dışarıda çalışanın kadın olmasıdır. Daha önce hep evin içindeki maharetinden bahsedilen kadın karakterinin, bu masalda dışarıda çalışmasına da örnek gösterilmektedir.

Şehzadeyle Mercan Kız'ın buluşmasına sebep olan özellik de yine çalışkanlıktır. Ona verilen hayvana öyle güzel bakmıştır ki, artık padişah olan şehzade, hayvanı yetiştiren kızla tanışmak ve onunla evlenmek ister. Kızın çalışkanlığının övüldüğü bölümlerden biri, padişahın ağzından masalda şöyle dile getirilir: *“Tanrının emri, peygamberin kavli, atalarının töresi gereğince bu kızı elbet bana verirsin. Kötürüm tayı bu hale getirdi, kim bilir nice işleri, yattıkları yerden kaldırır da yoluna koyar. Ben bu kızda büyük hünerler görüyorum.”*

Mercan Kız masalında şiddet unsurunun kullanıldığı görülmekte ve olumsuz örnek teşkil ettiği düşünülmektedir. Masalın başında şehzadenin ergenlik döneminde ok atmaya merak saldığı anlatılmakta ve deneme yapmak için hayvanları hedef aldığı söylenmektedir. Hayvanlara zulüm edilen bu davranış masalda şöyle ifade edilmektedir: *“... Önceleri sarayın içinde fir dolanıp delik deşik etmediği minder, yastık bırakmaz ve sonunda el alıştırıp, pencere önünde durup öteye beriye nişan alıp giriş çekermiş; alımlı çalımlı “Ya Hak!” diye naralar atıp, oklarını vızıldatıp kediye köpeğe nişan alıp onları tepeledikten sonra...”* Bu bölümde hayvanların telef edilmesi olarak ifade edilen hayvana uygulana şiddet, tenkit edilmemekte, sanki gençliğin bir gereği gibi gösterilmektedir.

Ardından şehzadenin oyun görünümlü şiddeti devam etmektedir. Bu defa bastonuyla inleye sızlaya, zorluklarla çeşmeden su doldurup dönen yaşlı kadının testisini hedef alır. *“Fakirdir, testi alacak parası da yoktur, üstelik karı yaşta, el gün ortasında maskara edilişi de ayrı bir ardır”* cümlesiyle anlatılan yaşlı kadının hem malına zarar verilmiştir, hem onuruna, hem de emeği boşa gitmiştir. Mazlum durumundaki bu aciz kadın, şehzadeye laf söyleyemez fakat bir dilekte bulunur ve şöyle söyler: *“... Ettiğinden bulasın, Mercan Kız'a aşık olasın”*⁴⁹⁷

Burada gösterilen şiddetin olumsuz bir davranış olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca başına bundan sonra gelecek olaylar bu davranışının neticesi gibidir. Fakat

---

⁴⁹⁷Alangu, s. 290.

masalda bu olayların şiddete mukabil bir cezalandırma olmadığı da görülmektedir. Nitekim masal, bu olayla başlamakta ve mutlu sonla bitmektedir. Bu davranışlar aynı zamanda masalın iyi kahramanı tarafından gösterilen örnekler olduğu için olumsuz tesirde bulunması muhtemel görülmektedir.

Masalda başka bir şiddet örneği ise Mercan Kız'ın aleyhine plan yaparak onu şehzadeden ayrı tutan, yerine geçerek şehzadeyle evlenen kıza verilen ceza biçimidir. Ölümle cezalandırılmakta ve sahne şöyle anlatılmaktadır: *“Hemen azgınlarından kırk katır bulup getiriyorlar. Arap cariyeyi bu katırların kuyruğuna bağlıyorlar. Atların kışlarına birer kamçı vuruyorlar; kırk katır, kırk yöne doğru can havliyle ileri fırlayıp, Arap bacıyı sürükleyip parça parça ediyorlar.”*⁴⁹⁸ Bu anlatım şiddet içeren bir anlatımdır ve olumsuz tesir edebilir.

“Mercan Kız” isimli bu masalın, genel itibarıyla dinî ve ahlakî değerleri olumlu olarak işleyen bir masal olduğu görülmektedir. Çocuklara, gençlere veya yetişkinlere değerler eğitimi açısından olumsuz bir tesirinin olmayacağı ön görülmektedir. Bunun aksine değerlerimizle örtüşen yapısı ile eğitim sürecinde öğretmen tarafından materyal olarak kullanılabilir. Aile içerisinde okunması için tavsiye edilebilir.

---

⁴⁹⁸Alangu, s. 328.

3.15. GENEL DEĞERLENDİRME

Yapılan çalışma neticesinde, derlemede yer alan bütün masalarda dinî ve ahlakî değerlerin olduğu tespit edilmiştir. Bu değerlerin toplam sayısı, toplam değer sayısındaki payı “Tablo-42”de verilmektedir.

Tablo-42

Değerlerin Masallara Göre Dağılımı

	Masalın Adı	Dinî Değerler		Ahlakî Değerler		Dinî/ahlakî değerlere aykırı ifadeler	
		Sayısı	Toplam değere oranı (%)	Sayısı	Toplam değere oranı (%)	Sayısı	Toplam değere oranı (%)
1	Billur Köşk ve Elmas Gemi	13	1,6	33	4	7	0,9
2	Helvacı Güzeli	33	4	51	6,2	8	1
3	Ağlayan Nar Gülen Ayva	34	4,1	40	4,9	24	2,9
4	Muradına Eren Dilber	13	1,6	14	1,7	4	0,5
5	Muradına Ermeyen Dilber	45	5,5	31	3,8	1	0,1
6	Tasa Kuşu	9	1,1	18	2,2	5	0,6
7	Zümrüdüanka Kuşu	50	6,1	58	7,2	3	0,4
8	İğci Baba	6	0,7	10	1,2	11	1,3
9	Hırsız ile Yankesici	9	1,1	7	0,9	5	0,6
10	Sefa İle Cefa	33	4	38	4,6	5	0,6
11	Ali Cengiz Oyunu	7	0,9	16	1,2	2	0,2
12	Saka Güzeli	21	2,5	13	1,6	4	0,5
13	Kara Yılan	43	5,2	25	3	4	0,5
14	Mercan Kız	39	4,7	19	2,3	4	0,5
	Toplam	355	43,5	373	45,7	87	10,6

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, masalların tamamında toplam 355 dinî değer ve ifade, 377 ahlakî değer ve ifade tespit edilmiştir. Dinî değerlerin sayfa sayısına göre %122 oranında yoğunluğa sahip olduğu, ahlakî değerlerin ise %128,1 oranında yoğunluk gösterdiği görülmüştür. Yarım sayfalar ve resimli bölümler çıkarılarak

sayıldığında masallar 291 sayfada yer almaktadır. Buna göre her bir sayfa da ortalama bir defadan fazla dinî değer, bir defadan fazla da ahlakî değer yer almaktadır.

Dinî değerler, toplam değer sayısının %43,5'ini, ahlakî değerler ise %45,7'sini oluşturmaktadır. Ahlakî değer sayısı dinî değer sayısında fazla olmakla beraber aralarındaki oran farkı %2,5'tan azdır.

Dinî ve ahlakî değerlere aykırı ifadelerin sayısı ise toplam 87 olarak görülmüştür. Masallarda yer alan bu ifadelerin sayfa sayısına oranı %29,8'dir. Yaklaşık olarak ortalama üç sayfada bir, olumsuz davranış modelleri örneklenmektedir. Bu ifadelerin toplam sayıdaki payı ise %10,6'dır.

Masalların, ihtiva ettiği değerlerin sayısına göre üstünlükleri ile yoğunluklarına göre üstünlükleri farklılık göstermektedir. Nitekim her masal aynı uzunlukta değildir.

Dinî değerlerin de, ahlakî değerlerin de sayıca en fazla olduğu masal "Zümrüdüanka Kuşu" olarak görülmektedir. Bu masalda 50 dinî değer, 58 de ahlakî değer tespit edilmiştir.

Dinî değerlerin en az işlendiği masal ise 6 sayısı ile İğci Baba masalıdır. Bu masalda ahlakî değerler ise sadece 10 defa geçmektedir. Ahlakî değerlerin en az işlendiği masal ise Hırsız ile Yankesici masalıdır. Bu masaldaki ahlakî değer sayısının 7 olduğu görülmektedir. Bu iki masal dinî ve ahlakîdeğer sayısı toplamının en az görüldüğü iki masalıdır. Her ikisinde de toplam 16 dinî ve ahlakî değer tespit edilmiştir.

Dinî değerlerin sayfa sayısına oranı en yüksek masal %225 ile Muradına Ermeyen Dilber masalıdır. Bu masalda her sayfada ortalama ikiden az olmamak üzere dinî değer olduğu anlaşılmaktadır. Bu yoğunluğun en az olduğu masal ise %45 ile Tasa Kuşu masalıdır.

Ahlakî değerlerin en yoğun işlendiği masal ise Helvacı Güzeli'dir. Bu masalda 51 yerde ahlakî değer işlenmekte, bu sayı sayfa sayısına oranlandığında ise %255 oranına denk gelmektedir. Ahlakî değerlerin sayfa sayısına oranı en düşük masal ise kitapta yer alan son masal olan Mercan Kız masalıdır. Bu masal için tespit edilen yoğunluk ise %51,3'tür.

Dinî ve Ahlakî değerlere aykırı ifadeler sayısal olarak en fazla Ağlayan Nar Gülen Ayva masalında yer almaktadır. Bu masalda 24 yerde, ahlakî değerlere aykırı olacak ifade tespit edilmiştir. Bu ifadelerin sayfa sayısına oranı %82,7'dir.

Olumsuz örnek teşkil edecek bu ifadelerin sayfa sayısına göre en yoğun olduğu masal ise İğci Baba masalıdır. Bu yoğunluk %86,6 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca bu masal, içerdiği ahlakî değerlerin, aykırı ifadelere göre daha az görüldüğü tek masal olma özelliğini taşımaktadır. Dinî ve ahlakî değerlere aykırı ifadelerin en az olduğu masal ise Muradına Ermeyen Dilber'dir.

3.15.1. Dinî Değerlerin İşlenişi

Billur Köşk Masalları ismi verilen 14 masalın tamamında geçendinî değerlerin niceliksel değerleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo-43

Masalların Tamamında Yer Alan Dinî Değerler

	Dinî Değer	Sayısı	Sayfa sayısına oranı	Toplam değere oranı
1	Allah	138	47,4	16,9
2	Dua	90	31	11
3	Kader	53	18,2	6,5
4	İbadetlerle ilgili ifadeler	36	12,3	4,4
5	Diğer Dinî Terim ve Semboller	25	8,5	3
6	İmanla ilgili diğer ifadeler	13	4,5	1,6
	Toplam	355	162,1	43,5

Yukarıda görüldüğü üzere en fazla işlenen dinî değer Allah'tır. Toplam sayısı 138 olarak sayılmıştır. Bu sayı ile toplam değer sayısının %16,9'unu oluşturmaktadır. Sayfa sayısına oranı %47,4 olup, yaklaşık olarak ortalama iki sayfada bir Allah kavramı okunmaktadır. Bu sayılarda Allah kavramı tüm değerler arasında da en fazla görülen değer olma özelliğini taşımaktadır.

Allah kavramı masalların tamamında yer almakta ve işlenmektedir. En fazla geçtiği masal olan Zümrüdüanka Kuşu'nda 24 kez, en az geçtiği Alicengiz Oyunu'nda ise 3 kez karşımıza çıkmaktadır.

Allah kavramını takip eden değer ise duadır. Dua içeren ifadeler ve dua kelimesinin bizzat geçtiği bölümler masalarda sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Masalların tamamında toplam 90 kez dua kelimesi veya bunu içeren ifade görülmektedir. Dinî ve ahlakî değerler arasında dua kavramı bu sayı ile Allah kavramından sonra en çok görülen değerdir. Bu ifadelerin sayfa sayısına oranı %31 olarak tespit edilmiştir. Yani yaklaşık olarak üç sayfada bir dua ile karşılaşılmaktadır. Duanın toplam değer sayısında aldığı pay ise %11'dir. Dua kavramı aynı zamanda masalların tamamında görülen değerlerdendir.

Masalarda en çok işlenen kavramlardan biri de kader konusudur. Kader ve ilgili kavramların masalarda 53 yerde işlendiği görülmektedir. Bu ifadeler toplam değer sayısının %6,5'ini oluşturmaktadır.

İmanla ilgili diğer ifadeler 13 defa görülmekte ve toplam değer %1,6'sını oluşturmakta iken ibadetlerle ilgili ifadeler 36 defa yer alarak bu toplamın %4,4'e karşılık gelmektedir. Bunlar dışında kalan 25 dinî terim ve sembol ise toplam değer %3'ünü oluşturur.

Masalarda dinî değerler ana tema olarak kullanılmamaktadır. Masallar bunları talim etmek için kurgulanmış metinler değildir. Bunlar sözlü edebiyat kültürünün bir özelliği olarak, toplumda var olan inancı, olayların akışı içinde dile getirmektedirler. Bu masallar bu yapıyla din eğitimi için materyal oluşturabilir niteliktedir.

Allah inancı, masalarda, kahramanların inanç yapısında, olaylara yaklaşım biçimlerinde ortaya çıkmakta ve somut hale gelmektedir. Yalnız masalarda işlenen Allah inancını, kader inancından ve duadan ayırarak ifade etmek mümkün değildir. Nitekim birbirini tamlayan bu esaslar, masalarda da iç içe zikredilmektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi BillurKöşk Masalları'nın incelememize konu budurlemesinde, yazarın tercihi sonucu Allah kelimesi yerine genellikle Tanrı kelimesi kullanılmaktadır. Bu tutum bu derlemeye mahsus olup Allah inancı açısından kavram

algısı noktasında sıkıntılar oluşturabilir. Nitekim “Tanrı” kelimesi burada da olduğu gibi bazı insanlar tarafından “Allah”ın karşılığı olarak kullanılsa da daha genel bir anlama sahiptir. Sözlükte “İlah” kelimesiyle eş anlamlı olarak tanımlanmaktadır.⁴⁹⁹Bu kitapta “*Aman Allah’ım!*” gibi kalıp ifadelerde ise Allah kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Bundan başka “*Hakk*”, “*Settar*” ve “*Rabb*” isimleri kullanılarak da Allah’ın zikredildiği görülmektedir.Çalışmada “Tanrı” kelimesi dahil bu kavramların tamamı “Allah” başlığı altında değerlendirilmiştir.

Kitapta yer alan on dört masalın tamamı, içinde Allah kavramının da geçtiği şu tekerlemeyle başlamaktadır: “*Bir varmış, bir yokmuş. Tanrının kulu çokmuş...*” Böylece her bir masala Allah’ın adı anılarak başlanılmaktadır. Ayrıca kul kavramı da kullanılarak, insanın konumuna işaret edilmektedir.

Masallarda, Allah’ın güç ve kudretinden emin olunan, yüce bir varlık olduğuna dair inanç ortaya çıkarılmaktadır. Masallarda Allah’ın gücü her şeye yeter ve her şeye hükmeder. Her şey onun elindedir. Kaderi yazan, olanlarda ve olacaklarda hakimiyeti olan; bu sebeple kendisine sığınılan ve güvenilen bir Allah inancı masallarda hakim görülmektedir. Zor işler yapılacağında O’nun büyüklüğüne dayanılmakta, O’nun adıyla başlanılmaktadır. Allah yardım eden, kolaylık veren, lütuf ve ihsan sahibi olan bir tanrıdır.

Karşılaşılan musibetlerde Allah’a dua ederek sabretmek gerektiği anlatılmakta ve Allah’tan gelene rıza göstermek gerektiği kahramanların dilinden söylenmektedir. İyi olan ve yolunda giden işlerin de yine O’nun yardımıyla gerçekleştiğine inanılmakta ve bu sebeple masallarda sıklıkla Allah’a şükür söz konusu edilmektedir. Allah bazen de kişilerin kalplerine ilham vermekte ve böylece yol gösterici olmaktadır.Masallarda ilahi adalete dair bir güven söz konusudur. Allah’ın hesap soracağına iman vardır.

Allah’ın bir olduğu ve en büyük olduğu da zaman zaman ifade edilmekte ve tevhid inancına dayanan bir inanç yapısı olduğu ortaya koyulmaktadır.

Allah inancı gündelik dildeki bazı kalıp ifadelerin içinde de kendini göstermektedir. Kavram olarak “*Aman Allah’ım!*”, “*Aman Ya Rabbi!*” gibi şaşkınlık

---

⁴⁹⁹ TDK, *Güncel Türkçe Sözlük*.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.52146763531314.02256926 (21.08.2013)

ifade eden cümlelerde, “Allah aşkına” ya da “Allah rızası için” gibi bir şey isteneceği zaman kullanılan rica cümlelerinde geçtiği görülür. Kız isteneceği zaman “Allah’ın emri...” diye başlanmakta, gelecekte olacak bir şey zikredileceğinde “inşallah” denilmekte, güzellik karşısında “maşallah” biçiminde dua edilmektedir. Bunlardan başka “Tanrı emaneti”, “Tanrı misafiri”, “Tanrı selamı” sıklıkla geçen kalıp ifadelerdir. Bu cümleler aynı zamanda dilimize yerleşmiş olan inanç unsurlarına da işaret etmektedir. Bu inanç yapısıyla harmanlanmış olan kültürümüz, konuşma dilinde imana dair ipuçlarını da sıklıkla ortaya koymaktadır.

Allah’ın duaların içerisinde sıklıkla zikredildiği görülmekte ve bu dualarda Allah’tan yardım, kolaylık, ömür, korunma, hayırlı bir son ve çocuk istenmektedir. Bu dualarda Allah, genellikle muhatap kipiyle kullanılmamaktadır. Üçüncü şahıs biçiminde dile getirilerek, mesela “Allah şöyle yapsın...” gibi cümleler geçmekte, Allah’la dolaylı bir iletişim kurulmaktadır.

Masalların olay akışında dua önemli bir yere sahiptir. Olayların bir dua neticesinde başladığı veya dua neticesinde çözüldüğü sıklıkla görülmektedir. Her fırsatta dua edilmektedir. Duaya, bazen kabulü için başka ibadetler de eklenmekte, dua etrafınca bir ritüeller bütünü haline gelmektedir. İtikafa çekilir gibi bir köşeye çekilerek, başka bir şeyle meşgul olmadan yalnız dua ederek vakit geçirildiği masalarda zaman zaman görülür. Duanın kabulü için ibadet edilmekte, adaklar adanmakta ve sadakalar dağıtılmaktadır. Yani dua sadece sözle Allah’a yalvarma ve yönelme olmaktan çıkmakta ve sadakanın ve kesilen kurbanların tesiri olacağına, Allah’ın, dualarını, bunlar sayesinde kabul edeceğine inanılmaktadır. “Sabırla dua etmek”, abdest alıp namaz kılarak dua etmek, tevbe ile başlayarak, af dileyerek dua etmek görülen dua biçimlerindedir. Dua ederken “iki elini kaldırmak” da masalda izlenen davranış biçimlerindedir.

Masalda dua bir etkileme aracı olarak da kullanılmakta, yapılan dua ile kişinin gönlü alınmaktadır. Sözün daha makbul olması için karşıdakine dualar yapıldığı görülmektedir.

Duaların masalarda karşılık bulduğu görülür. Bazı dualar hemen karşılık bulur, bazılarında ise bu netice masalın sonunda görülür. Olmayacak şeyler istendiğinde

duanın gerçekleşmediği de görülmektedir. Mesela “*şu suyu üzerine döküp dua edersen kız ise erkek olurmuş*” gibi hurafelerin dua ile gerçekleşmediği de gösterilmektedir.

Masallarda beddualar da yer almakta, kötü karakterlerin bedduası sebebiyle imtihanlar geçirilmekte ve bu imtihanların da kaderden olduğu söylenmektedir.

Bunlardan başka masallarda “*babanın hayır duasını almak*” sıklıkla zikredilen ve önemli görülen bir dua biçimidir. Zor işlerde ise derviş, Allah dostu, eren gibi kimselerin duaları ön plana çıkmaktadır.

Dua da diğer ibadetler gibi bir referans kaynağı olarak görülmekte, güven duyulacak kimseler için “*ağzı dualı*” vasfı zikredilmektedir. Yalnız maalesef bu güvene matuf olarak duanın bazen kötü karakterlerin kandırma aracı olarak kullanıldığı görülür. Bu da dua ile ilgili olumsuz bir imaj sunabilir.

Allah inancıyla ve dua cümleleriyle iç içe geçen bir diğer inanç unsuru ise kaderdir. Kader inancının da masalların çoğunluğunda işlendiği görülmektedir. Kader inancı ifade edilirken kader kelimesinin yanında yazı, alınyazısı, baht, kısmet ifadeleri de kullanılmaktadır.

Masallarda olaylar üzerinde mutlak iradenin Allah’a ait olduğuna ve her şeyin O’nun dilemesiyle gerçekleşeceğine inanılmakta; böylece kaderi yazan, işleri düzene sokan, imtihan veren üstün bir gücün varlığı kabul edilmektedir. İnsanın kader karşısındaki konumu ise masaldan masala değişmektedir. Genellikle kader inancı, gaflete düşürmeyen; bilakis tedbir aldıktan sonra Allah’a dayanmayı, teslim olmayı gerekli kılan bir biçimde ortaya koyulmaktadır. Kaderin yani mukadder olanın değişmeyeceği ve üzüntünün fayda vermeyeceği masallarda ifade edilmektedir. Kahramanlar, başına kötü olaylar gelince insanları suçlamak yerine kader inancına sığınmaktadır. Kader inancının insanı teselli eden ve sabra sevk eden yapısı ortaya koyulmaktadır. Bunlarla beraber kadere rıza göstermek esas olarak kabul edilmektedir.

Kaderle ilişkili olarak tevekkülün de masallarda yer edindiği görülmüştür. Talep edilen işler için gayret gösterilmekte ve dua edilerek neticesi Allah’tan beklenmektedir. Bir masalda ise kadere teslim olmanın susarak kabullenmeyi gerektirdiği ifade edilmekte hatta kendisine yapılan zulme susması övülmekte ve bu da

kaderine rıza göstermek olarak ifade edilmektedir. Bir masalda gördüğümüz bu örneklik doğru bir kader anlayışını yansıtmamaktadır.

Kısmet kelimesi genellikle evlilik söz konusu olduğunda dile getirilmektedir. “*Kısmet ise olur*”, “*Onun kısmeti*” vb. gibi ifadeler, bu mevzunun kaderden bir parça olduğunu ortaya koyar. Kader inancını gösteren başka bir ifade ise gelecekte yapılacak bir işten bahsederken “*kısmet olursa*” denilmesidir. Kısmet kelimesinin yiyecek için veya diğer nimetler için de kullanıldığı görülmüştür. Kullanılan “*rızık*” kavramı da yine nimetin Allah’tan geldiğini ifade eden kavramlardandır. Kötü giden işler içinise “*kara baht*”, “*alinyazısı*”, “*kara yazı*” gibi ifadeler kullanılırken dua esnasında “*bahtı açık*” ifadesi kullanılmaktadır.

Tabloda iman esaslarıyla ilgili olarak zikredilen diğer mevzuların içerisine “*peygamber*”, “*din*”, “*Müslüman*”, “*ahiret*” ve “*Kur’an-ı Kerim*” kavramları dahildir. Bu mevzular görüldüğü üzere masallarda yoğun olarak işlenmemektedir.

Peygamber kavramı iki yerde “... *Peygamberin kavli*” ifadesiyle kız isteme merasiminde ifade bulunmaktadır. Din kelimesi hüküm belirtmek maksadıyla masalarda kullanılmış, “*dinde yoktur*”, “*dine sığmaz*” gibi ifadelerde kullanılmıştır. Müslüman kelimesinin topluluğa hitap ederken kullanıldığı görülür. Bu hakim din algısının İslam olduğuna işaret etmektedir. Ahiret kavramı da çok fazla dile getirilmemekte, bahsedildiğinde ise “*iki dünya*” denilerek anılmaktadır. Ölüm ise “*büyük yolculuk*” olarak görülmektedir.

Kur’an-ı Kerim’in derlemenin ilk masalında çok etkin bir yere sahip olduğu görülmektedir. Saygı gösterilen ve olayları çözen bir konumdadır. Bunun dışında ise hüküm bildirmek maksadıyla anılmakta, yapılanların kitapta yeri olup olmadığı sorgulanmaktadır.

Dua dışındaki dinî pratiklerin inanç yapısı kadar yoğun olarak işlenmediği görülmektedir. İbadetler bazı masalarda kahramanların hayatının içinde doğal olarak ortaya çıkmakta ve işlenmekte iken, bazılarında hiç anılmamaktadır. Sayıca en çok geçtiği tespit edilen namaz, masalların 6’sında toplam 11 yerde geçmektedir. Bunlardan bir kısmında dua için bir hazırlık, bir kısmında üzüntü halinde sabırla beraber Allah’a yönelik olarak görülmekte, bazısında ise hayatın tabii bir parçası olarak görülmektedir.

Abdest ise, yer aldığı iki masalda da namazla beraber anılmaktadır. Hacc, toplam 10 defa olarak üç masalda geçmektedir. Bunlardan Helvacı Güzeli ve İğci Baba masallarında ibadet yönü vurgulanmamakta, yalnız uzun bir yolculuk olduğu ortaya koyulmaktadır. Mercan Kız masalında ise ahiret için bir hazırlık olarak görülmekte ve ibadet yönü ortaya çıkarılmaktadır. Ayrıca olaylar Hac yolculuğu sayesinde çözülmektedir. Kurban bir infak türü olarak ortaya çıkmakta sıkıntı anında duaya eşlik edecek biçimde sadaka verip kurban kesildiği ifade edilmektedir. Sevinçli durumlarda da kurban kesilip sofralar kurulduğu zikredilmektedir.

Genel olarak ibadet kelimesinin de iki masalda toplam 7 defa geçtiği görülmüştür. Buralarda ibadet sıkıntı zamanı duaya eşlik eden bir amel olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca ibadet eden kişinin övüldüğü de görülmüştür.

Bunların dışında “*Diğer dinî sembol ve ifadeler*” başlığı altında niceliksel değeri ifade edilen kategoride 7 farklı kavram mevcuttur. Bunlardan en fazla görülmüş olan her masalın başında, tekerlemede yer alan “*günah*” kavramıdır. “*Çok demesi, yok demesi günahmıs*” ifadesiyle masalların tamamında zikredilmektedir. Böylece dinî geçerlilik nazarından davranışlar değerlendirmektedir. Ayrıca “İmam” kelimesi 2 yerde, “cami” sadece 1 yerde, “tespih” kelimesi 3 yerde, “ezan”, 1 yerde ve dinî bayramlar 2 yerde zikredilmektedir. Bir yerde de işe başlanırken besmele çekildiği dile getirilmektedir. Bu kavramlarla ilgili yargılar olumsuz değildir. Metin içinde yeri geldikçe kullanılan kavramlardır.

Görüldüğü gibi dinî değerlerle ilgili yargılar genellikle olumlu ve doğru yargılardır. Bunların dışına olumsuz mesaj içeren bir olay Helvacı Güzeli masalında “müezzin” kimliği ile ilgili olarak gerçekleşmektedir.

Bu masalda müezzin karakteri, masalın kötü karakterlerindedir. Emanete ihanet eden, şehvetine düşkün olan ve bu sebeple masal kahramanına zarar vermek isteyen, iftira atan bir tip olarak çizilmektedir. Bu vasıflara sahip bir kişinin, dinî bir vazifeyi ifade eden müezzin kimliğiyle masalda yer alması olumsuz bir imaj ve etki oluşturmaktadır.

3.15.2 Ahlakî Değerlerin İşlenişi

Kitapta yer alan 14 masalın tamamında işlenen ahlakî değerlerin ve ahlakî değerlere aykırı ifadelerin gösterildiği tablolar aşağıda sırasıyla verilmektedir.

Tablo-44

Masalların Tamamında Yer Alan Ahlakî Değerler

	Ahlakî değer	Sayısı	Sayfa sayısına oranı	Toplam değere oranı
1	Cömertlik	59	20,2	7,2
2	Büyüğe Saygı	52	17,8	6,3
3	Çalışkanlık	37	12,7	4,5
4	İlim	28	9,6	3,4
5	Şefkat/Merhamet	23	7,9	2,8
6	Kanaatkar Olmak	21	7,2	2,5
7	Doğruluk	20	6,8	2,4
8	Alçakgönüllülük	18	6,1	2,2
9	Sabır	17	5,8	2
10	Cesaret	15	5,1	1,8
11	Adalet	14	4,8	1,7
12	Görgü	14	4,8	1,7
13	Yardımseverlik	13	4,4	1,6
14	Temizlik	12	4,1	1,4
15	İffet	10	3,4	1,2
16	Misafirperverlik	10	3,4	1,2
17	Dostluk	7	2,4	0,8
18	Tabiat Sevgisi	3	1	0,4
	Toplam	373	128,1	45,7

Tablo-45

Masallardaki Ahlakî Değerlere Aykırı İfade ve Davranış Modelleri

	Ahlakî Değer	Sayısı	Sayfa Sayısına Oranı	Toplam Değere Oranı
1	Yalan	23	7,9	2,8
2	Şiddet	18	6,2	2,2
3	Hırsızlık	10	3	1,2
4	Adaletsizlik	7	2,4	0,8
5	Haset	6	2	0,7
6	Kibir	5	1,7	0,6
7	Gıybet	4	1,3	0,5
8	Kapı Gözetleme	4	1,3	0,5
9	Cinsel Ayrımcılık	2	0,6	0,2
10	Kin	2	0,6	0,2
11	Hırs	1	0,3	0,1
12	İffetsizlik	1	0,3	0,1
	Toplam	87	29,8	10,6

Yukarıda görüldüğü üzere masallarda işlenen ahlakî değerler arasında en fazla geçen değer 59 defa ile “cömertlik”tir. Sayfaların %20,2’sinde yer almaktadır ve toplam değer sayısının da %7,2’sini oluşturmaktadır. Bunu, az bir farkla “büyüğe saygı” takip etmektedir. Masalarda toplam 52 defa işlenmektedir. Sayfaların %17,8’inde görülmekte ve toplam değer sayısının %6,3’ünü oluşturmaktadır. Bunların dışında “çalışkanlık”, “ilim” ve “şefkat”in de çok işlenen ahlakî değerlerden olduğu görülmektedir.

Kitapta yer alan masalların tamamında görülen değerler ise “alçakgönüllülük”, “kanaatkar olmak” ve “cömertlik”tir. Söz konusu 14 masalın 12’sinde “çalışkanlık”, 11’inde “büyüğe saygı”, 10’unda ise “adalet” işlenmektedir.

Masallarda tespit edilmiş olan değerler arasında en az geçen değer ise “tabiat sevgisi”dir. Sadece 3 defa geçmektedir ve tek bir masalda tabiat sevgisiyle ilgili unsurlarla karşılaşılmaktadır. “Dostluk”un da yalnız iki masalda işlendiği ve 7 defa zikredildiği görülmektedir. Masallar arasında dağılımı en az olan diğer ahlakî değerler ise “cesaret”, “ıffet” ve “edep”tir.

En çok işlenmekte olan cömertlik, masalların içinde ana tema olarak görülmemekte, olayların akışı içerisinde yerini almaktadır. İkrâm ve cömertlik daha çok

sevinç zamanlarında, bilhassa masalın sonunda yapılan düğünlerde ortaya çıkmaktadır. Sevinen masal kahramanları çil çil altın dağıtmakta, sofralar kurdurup gelene geçene yemek dağıtmaktadır. Yapılan infaklar arasında fakirlerin doyurulması, giydirilmesi, evlenemeyenlerin evlendirilmesi, çeşme yaptırılması gibi şeyler vardır. Eve gelen misafire de ikram verilmekte ve bu ikramlar masalarda önemli görülmektedir.

Bunlardan başka birinden isteği olan kimse ona hediye götürmektedir. Yolculuktan dönen kişi de hediyeyle gelir. “Padişah” ve “usta” olarak görülen ve hürmet gösterilen karakterler ise yapılan iyiliğin karşısında hediyeler vermektedir. Çok arzulanan şeyler için dua edilirken de sadaka dağıtılmaktadır.

Büyüğe saygı masalarda genellikle hürmet göstermek biçiminde görülmektedir. Söz konusu büyük baba, anne, padişah ya da ustadır. Saygının gösterilme biçimi ise el öpme, izin alma, etek öpme; padişaha karşı bazen el pençe divan durma, arka dönmeden geri çekilme olarak görülmektedir.

Bu hürmete mukabil olarak da anne ya da baba şefkati gündeme gelmektedir. Bu iki değer, genellikle ebeveyn ile çocuk arasındaki karşılıklı ilişki biçimini ortaya koyacak biçimde işlenmektedir.

Şefkat bir kimsenin ağlaması, üzülmesi veya zor durumda kalması neticesinde ortaya çıkmakta ve duygusal bir dille ifade edilmektedir. Genellikle duygusal bir tepki olarak ifade edilen bu değer, bazen de davranışa dönüşmektedir.

Çalışkanlık masalarda yoğun olarak işlenmekte ve çalışkanlığın olaylar içerisinde etkin bir konumda olduğu görülmektedir. Sık sık övülmekte olan bu davranış, mutluluk kaynağı olarak zikredilmektedir. Çalışıp geçinen ve böylece mutlu mesut yaşayan insan tipi masalarda anlatılmaktadır. Bunun yanında çalışkanlığı ile elde ettiği hüner sayesinde zorlukların aşıldığı, sıkıntıların giderildiği, düğümlerin çözüldüğü masallar çoğunluktadır.

Çalışmak; okumayı öğrenmek; ev işi ve temizlik yapmak, yemek yapmak, dikiş, nakış gibi el işleri yapmak, bir ustanın yanında çıraklık yapmak, dışarıda çalışıp geçimi sağlamak, hayvan bakıp büyütme, zor olduğu düşünülen bir işi başarmak için gayret etmek biçimlerinde masalarda görülmektedir.

İlim masallarda önem verilen bir değer olarak görülmektedir. Bu bağlamda okumak, öğrenmek masallarda işlenmekte, bilgi sahibi insanlar ön plana çıkarılmaktadır. Hocalar, hekimler, kitap okumuş kimseler, gezip görmüş kişiler ve zanaatta usta olmuş kimseler, bilgisinden dolayı masallarda saygı görmektedir. Çözülemeyen bir durum olduğunda bu kişilerle istişare edilmekte ve onlara danışılmaktadır. Kaynağı belli olmayan bir bilgi geldiğinde ise araştırmak önemli görülmektedir.

Doğruluk, masallarda iyi karakterlerin temel özelliklerinden olarak övülmekte; buna mukabil yalancılık ise kötü karakterlerin temel özelliklerinden olarak yerilmektedir. Hemen her masalda yalancı ve düzenbaz bir kötü karakter bulunmaktadır. Yalanı kötüleme ve yalancılığın sonunun kötü olduğunu ortaya koymak suretiyle doğruluk desteklenmektedir. Masallara göre yalan her zaman açığa çıkar; yalancı ise kısa süreli bir kurtuluş yaşasa da sonunda cezalandırılır. Masallarda doğru sözlü olmanın övüldüğü cümleler yer almakta ve daima mücadeleyi doğru sözlü olanlar kazanmaktadır.

Genel olarak yalancıların kaybetmesine ve ceza almasına rağmen masalların bir kısmında yalan meşru bir işmiş gibi gösterilmektedir. Cezalandırılmayan ve doğruluk değerine aykırı olarak görülen bu ifadeler, ahlakî değerlere aykırı olarak mütalaa edilmiştir.

Kanaatkar olmak, yani elindekinin kıymetini bilmenin önemi masalların giriş bölümündeki tekerlemede yerini almakta ve bütün masallarda tekrar edilmektedir. Bunun yanında “gözü tok”, “mala kıymet vermez” kimseler masallarda övülmüştür. Bu ifadeler kanaatkarlık başlığında değerlendirilmektedir.

Giriş tekerlemesinde kibrin yerildiği, övünmenin kötü olduğunun ifade edildiği de görülmektedir. “Alçak gönüllülük” olarak ifade edilen bu değer, tüm masallarda işlenmektedir. Masalların bir kısmında bu değer hususi olarak yer almakta hatta ilk masal olan Billur Köşk ve Elmas Gemi masalında ise ana tema olarak işlenmektedir.

Sabır sayısal olarak sık görülmesi de masallarda en çok vurgulanan temalar arasındadır. Zorluklar karşısında gösterilen bir irade olarak ortaya çıkan sabır, olayların çözüm noktasında yer almaktadır. Sabra bazı masallarda bekleyiş de eşlik etmektedir.

Yalnız davranış olarak değil, tavsiye niteliğinde cümleler olarak da zaman zaman zikredilmiştir.

Cesaret az işlenmekle beraber geçtiği masalarda önemli bir konumdur. Genel itibariyle bu derlemedeki masallar “kahramanlık hikâyeleri” değildir ve bu sebeple cesaret ikincil konumdur. Bu değer yoğun olarak işlendiği “Ağlayan Nar, Gülen Ayva” ve “Zümrüdüanka Kuşu” masalarında cesaret önplana çıkarılmakta, kahramanın örnek davranışı olarak gösterilmektedir.

Masalların bir kısmında da özellikle kızların görgü ve edeplerinden dolayı övüldüğü görülmektedir. Ayrıca misafir ağırlamak gibi bazı şeylerin kültürümüzdeki usulüne örnekler verilmekte, böylece gençlere görgü talimi de yapılmaktadır.

Toplumlarda değişen değer algısı sebebiyle daha az gündeme getirildiği görülen “ıffet”, bu masalarda bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. “Helvacı Güzeli” masasında ana temayı oluşturan bu değer, kızlarla ilgili olarak zikredilmekte ve önemi ortaya koyulmaktadır. Bunun yanında “Hırsız ve Yankesici” masasında bu değer aksi olan bir davranış biçiminin örneklendiği görülmektedir. Bu masalda kadının iffetsizliği meşru görülmemekle beraber, cezalandırılmamaktadır.

Masalarda muhtaçlara yardım etmek, isteyen kimseye mukabelede bulunmak örneklenmekte ve olumlu bir davranış modeli olarak kabul görmektedir.

Temizlik de övülen davranışlar arasındadır. Bazen masal kahramanlarının günlük hayat akışı içerisinde zikredilmekte, bazen de hususi bir hüner olarak görülerek ödüllendirilmektedir. Temizlik, genellikle ev, dükkan gibi mekan temizliği olarak ortaya çıkmakta ve çoğunlukla kadınlar tarafından yapılmaktadır.

Dostluk çok sık rastlanılan bir değer olmasa da “Sefa ile Cefa” masasında ana tema olarak etkili bir biçimde işlenmektedir. Dostlukla ilişkili olarak bağlılık, vefa, fedakarlık gibi değerler de işlenmekte ve önemi masal boyunca zikredilmektedir.

Masalarda adalet önemli bir değer olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim masalların hemen hepsinde kötülük yapanlar ceza görmekte, iyiler ödüllendirilmektedir. Bunlar işlenen masalın tamamından çıkarılan mesajlar olarak görülmektedir. Yalnız şu hususu hatırlatmak gerekir: Bu çalışmaya konu olan masallar uzun masallardır ve bu

masalların sonucundan ortaya çıkmakta olan mesajlar, olay takibi yapamayacak olan küçük çocuklarda anlam ifade etmeyecektir. Masalın başındaki kötülükle sonundaki cezayı ilişkilendiremeyen çocuklarda bu tür mesajlar etkili olmayacaktır. Hatta yapılan kötülükler örneklik oluşturabilir.

Bunlar haricinde adaletin masalların içinde işlendiği de görülmektedir. Cezadan önce soruşturmak, davalık bir durumu kadıya götürmek gibi adaletin açık bir şekilde işlendiği bölümler de mevcuttur. Yalnız masalarda tam aksi olarak adaletsizlik örnekleri de görülmektedir. Bunlar kınanmayan davranışlardır ve kötü karakter olarak tanıtılmayan kişilerce gösterilmektedir. Yargılamadan suçsuz bir insana caza vermek gibi olan bu davranışlar daha çok padişah ve baba tipleri tarafından yapılmaktadır. Bunlar haricinde adaletsizlik olarak görülebilecek bazı davranış modelleri vardır ki, bunlar ayrı başlıklarda işlenen hırsızlık ve şiddet içeren davranışlardır.

Hırsızlık, yani kendisine ait olmayan bir malın gizlice alınması hadisesi özellikle Ağlayan Nar Gülen Ayva masalı ve Hırsız ile Yankesici masallarında ortaya çıkmaktadır. İlkinde bu davranış masalın ana karakteri tarafından yapılmakta ve meşru gibi gösterilmektedir. İkincisinde ise adından da anlaşılacağı gibi ana karakterleri hırsızlık yapmaktadır ve bir meslek olarak zikredilmektedir. Sonunda yaptıklarından tevbe etmeleri gerektiği zikredilse de ciddi bir tenkide uğramamaktadırlar.

Şiddet içeren unsurlar ise masalların çoğunda görülmektedir. Şiddet olarak değerlendirdiğimiz davranışlar burada bedene yapılan saldırılardır.

Masalarda iyilerle kötülerin mücadelesi anlatılmakta ve kötülere genellikle cezalar verilmektedir. Bu cezalar ise ölüm cezalarıdır. Fakat bu cezaların anlatılış biçimi öldürülüşünü ayrıntılı tasvir şeklindedir. Bu anlatımlar masalların incelenmesinde alıntılanarak detaylanmıştır.

Şiddetin kötülerin cezalandırılması şeklinde olmayıp, masum kız çocuklarının öldürülmesi şeklinde görüldüğü İğci Baba masalı ise şiddet unsurlarının en yoğun ve etkili kullanıldığı masallardandır.

Bunlar dışında görülen ahlakî değerlere aykırı ifadelerden biri de cinsiyet ayrımcılığıdır. Kız ve erkek rollerinin çok belirgin çizildiği bu masalarda “erkek kılığına girmek” sıklıkla tekrar edilen bir motiftir. Bunların dışında kadın kimliğinin

açık bir şekilde tenkit edildiği masal ise Ağlayan Nar Gülen Ayva masalıdır. Kız doğan çocuğun babasına erkek olarak tanıtılması ve bu yalan etrafında kurgulanan masalın tamamında kız olmaktan kurtulmak gerektiğine dair bir fikir mevcuttur. Nitekim masalın mutlu sonu da kızın mucizevî bir şekilde erkeğe dönüşmesiyle gerçekleşmektedir.

Haset ve kin masalarda kötülüğün kaynağındaki duygulardandır. Bazı masalarda açıkça tenkit edilip cezalandırılmaktadır. Böyle olan örnekler olumsuz olarak kabul edilmemiştir. Fakat iyi karakterler tarafından gösterilen veya açık bir biçimde tenkide ya da cezaya uğramayan örnekliklerin olumsuz mesaj içerecekleri ön görülmektedir.

Gıybet etmek ve gizlice kapı gözetlemek yani başkasının odasını gizlice izlemek ise masalarda iyi karakterler tarafından yapılmakta ve meşru bir iş gibi gösterilmektedir.

Görüldüğü üzere masallar pek çok ahlaki değeri ihtiva etmektedirler. Bunların çoğunluğu ile ilgili olumlu mesajlar verilmekle beraber aykırı ifadelerin de olduğu ortaya çıkmaktadır.

5. SONUÇ

Her topluluk geçmiş birikimini yeni nesillere aktarmak istemekte; her kültür, barındırdığı değerleri yeni kuşaklara aktararak devamını sağlamakta ve kendi mirasını yeniden yaşanır hale getirmektedir. Bu değerlerin eksikliğinde oluşan boşluk ise, iradî olarak yönlendirilemeyen ve kökeni olmayan yeni şeylerle doldurulmaktadır.

Her milletin kendi kültürünü yansıttığı ve bu sayede geleceğe taşıdığı en önemli eserlerden biri de sözlü edebiyat kültürünün ürünü olan masallardır. Geçmişten günümüze uzanan bu masalların kültür ve dil taşıyıcılığı yanında “değerler” için de bir köprü olduğu görülmektedir.

Masallar, sahip oldukları derin tarihleri ile pek çok kaynaktan beslenmiştir. Bu kaynaklardan en önemlilerinden biri de dinî metinler ve kıssalardır. Kur'an kültürünün yansımalarını da gördüğümüz masallar, peygamber kıssalarından izler taşımakta, yöntem ve tema olarak da benzerlikler ihtiva etmektedir.

Kıssa anlatma geleneği ilahi bir eğitim yöntemi olarak kullanılmıştır. Çünkü yaşanmış olayların anlatımı düz bir talimden daha etkili ve toplumları daha etkileyici bir konumdadır. Soyut olan kavramları yaşantı örnekleriyle inceleyerek ele almak, değerleri somutlaştırmakta ve hatta kişileştirerek idrakini kolaylaştırmaktadır.

Bu bakış açısıyla başladığımız araştırma sürecinde bunu destekleyen bulgular elde edilmiş ve genel manasıyla masalların anlam derinliği anlaşılmıştır. Örnek olarak ele alınan “Billur Köşk Masalları” incelendiğinde teorik planda desteklenen bu görüşlerin, masallar üzerinde gerçekliği görülmüştür. Her bir masalın taşıdığı değer sayısının, bu görüşleri desteklemekle beraber, etkileyici bir durum arz ettiği de görülmektedir. Nitekim 14 masalın yer aldığı 291 sayfada toplam 355 yerde dinî değer görülmektedir.

Masallar toplumuyansıtan biçimiyle Allah inancının yoğun hissedildiği hikâyeler barındırmaktadır. Karakterler her fırsatta dua etmekte ve bu duanın gücüne güvenmektedirler. Ayrıca kader inancının da belirgin biçimde yansıdığı görülmektedir. Buna karşın masallarda dinî pratiklerin çok sık yer almadığı görülmüştür. Geçtiği bazı yerlerde ise hayatın içinden bir parça olarak olayların akışında yerini alır.

Bunların yanında Billur Köşk Masallarında bazı peygamber kıssalarından da izler görülmüştür. Çocuk doğmasını sağlayan “Elma” motifi Hz.Adem kıssasını, kardeşlerin kuyuya attığı küçük kardeş olayı Hz. Yusuf kıssasını hatırlatmaktadır. Bununla beraber bunların analizi daha farklı bir çalışma gerektireceğinden araştırma sürecinde bu izler sadece takip edilmiş olup incelemeye yansıtılmamıştır.

Ahlakî değerler de geçmiş toplumların değer yargılarını yansıtacak biçimde ve yoğunlukta görülmüştür. 18 farklı ahlakî değer in işlendiği ve bunların toplam 373 yerde geçtiği tespit edilmiştir. Ayrıca masalların, nicelik değerlendirmelerine tam olarak yansımayan bir özelliği vardır ki, bu özellik masallarda önemli bir tesir icra eder. Masalların tamamında iyilik ile kötülüğün mücadelesi vardır ve sonuçta hep iyi olanlar kazanır. İyilerin ezildiği, kaybettiği senaryoların olumsuz tesirine rağmen masallarda daima iyi olanların kazanması, olumlu bir mesajı telkin eder konumdadır.

Masalların tamamı olumlu mesajlar içermemektedir. Toplam 14 masalda 87 yerde ahlakî değerlere aykırı ifadelerle karşılaşmıştır. Bunların 2’si dinî değerlerle ilgilidir; diğer 85’i ise ahlakî değerlerle ilgilidir.

Masallara göre dağılımı eşit olmayan bu ifadelerin Ağlayan Nar ve Gülen Ayva, İğci Baba ve Hırsız İle Yankesici masallarında yoğunluk gösterdiği görülmüştür. Bu masalların ana kurgusuna yapışmış olan bu unsurlardan, masalları temizlemek mümkün görülmemektedir. Bu sebeple söz konusu masalların değerler eğitimi sürecinde kullanımı tavsiye edilemez. Diğer masallarda ise olumsuz örnek teşkil eden unsurların eleştirel okuma yöntemiyle tesirinin azaltılabileceği düşünülmektedir.

Masalların çocuklar için yazılmadığı hususunu, bu mevzûyu işlerken yeniden hatırlamak gerekmektedir. Son asırda çocuk edebiyatı ürünü olarak kabul edilen masalların, konu ve işleniş bakımından çocuklar düşünülerek yazılıp söylenmediği aşikardır. Bu sebeple masallardan istifade ederken çocuklara göre olanlar seçilmeli, onlara uygun olanların eğitim materyali olarak kullanması gerekmektedir.

Bunun yanında aile sohbetlerine masalların yeniden dahil edilmesi, bu eserlerin esas vazifelerine geri dönüşünü sağlayacaktır. Nitekim aile içi iletişimin güçlenmesiyle gerçekleşecek olan eğitim, kurumlarda gerçekleştirilecek sınırlı eğitimden daha etkili olacaktır.

Masallardan edebiyat ve sanat sahasında da yeniden yararlanmak, güncelleyerek yeni eserleri ortaya çıkartmak, bu zengin kaynaklardan istifade edilmesini sağlayacaktır. Bizim masallarımızın cazibesi, doğru kullanıldığında, sinemalarda yenilenerek işlenen Avrupa masallarının etki gücünden daha eksik olmayacaktır. Daha doğru mesajlarla kendi değerlerimizi işleyen bu kaynakları sanat ve edebiyat dünyasının içerisinde görmek, unutulmaya yüz tutan masallarımızın eskiden beri oynadığı rolünü yeniden kazanması anlamına gelecektir.

Yapılan bu çalışma masallardan daha çok yararlanılması için öğretmenlere ve din eğitimi pratik olarak icra eden diğer öğretilere bir fikir verebilecektir. İnsanları etkileme gücü ve barındırdığı dinî ve ahlakî değerlerin yoğunluğu sebebiyle masalların, derslerde veya benzer ortamlarda materyal olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Masalları, içerdiği dinî ve ahlakî değerler açısından inceleyen bu çalışma, konuyu yüksek lisans düzeyinde inceleyen ilk çalışmalardandır. Sınırlandırılmış bir masal gurubu incelenmiş olup, neticenin başka masal guruplarının incelenerek sağlanması ve bu alanda başka çalışmaların yapılması temenni edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Alangu, Tahir.**Türkiye Folklorü El Kitabı**, 1. Basım, İstanbul: Adam Yayınları, 1983.
- Alangu Başak, Alangu Tahir.**Türkiye Folklorü El Kitabı İçinde**,(12-16), 1. Basım, İstanbul: Adam Yayınları, 1983.
- Aktan, Hamza. **Kısmet**, DİA, C. 25, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002.
- Arslan, Mustafa; **Denizli Yöresinde Masal Anlatma Geleneği**, Milli Folklor, (2010) Sayı:86, ss. 50-57.
- Arslan Parlak, Esmâ. “Ortaöğretim DKAB Ders Müfredatında Ahlak ve Değerler Eğitimi”,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniv. SBE, 2011
- Arslan, Şeyma. Değerler Eğitiminde Bir Yöntem Önerisi: Edebiyat Metinlerinden Yararlanma, **Değerler Eğitimi Uluslararası Konferans Bildirileri**, İstanbul: İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 29. Mayıs. 2010
- Ayhan, Halis.**Eğitim Bilimine Giriş**, 2. Basım, İstanbul: Şule Yayınları, 1997.
- Bakan, Semra. Kelile ve Dimne’de Yer Alan Masalların Dinî ve Ahlakî Eğitime Katkısı, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Atatürk Üniversitesi, SBE.
- Bayraktar, Faruk. **İslam Eğitiminde Öğrenci Öğretmen Münasebetleri**, 7. Baskı:İFAV Yayınları, İstanbul, 2008.
- Beydaba.**Kelile ve Dimne**, Ömer Rıza Doğrul (çev.), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985.
- Bilkan, Ali Fuat.**Masal Estetiği**, 2. Basım, İstanbul: Timaş Yayınları, 2009.
- Boratav, Pertev Naili.**100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, 6. Basım, İstanbul : Gerçek Yayınları, 1992.
- Boratav, Pertev Naili.**Folklor ve Edebiyat 2**, 1. Basım, İstanbul: Adam Yayınları, 1983.

Bolay, Süleyman Hayri. “Aşkın Değerler Buhranı”, Recep Kaymakcan ve Diğerleri (Ed.), **Değerler ve Eğitimi** içinde (55-69), İstanbul : Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, 2007.

Bratton, Fred Gladstone. **Yakın Doğu Mitolojisi**, Nejat Muallimoğlu (çev.), 1. Basım, İstanbul:Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı (İFAV), 1995

Canan, İbrahim. **Peygamberimizin Tebliğ Metodları 2**, 1. Basım:Nesil Yayınları, İstanbul, 2002.

Cirit, Hasan. **Halkın İslam Anlayışının Kaynakları**, 1. Basım: Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2002.

Çağlar, Yusuf. Billur Köşk Hikâyesi, **Aksiyon**, (2008),
www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-15556-34-billur-kosk-hik%C3%A2yesi.html (25.03.2013)

Demirci, Mehmet. **Himmet**, DİA, C.18, İstanbul:Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998, s.57.

Doğan, İsmail. “Türk Eğitim Sisteminde Değer Sorunu”, Recep Kaymakcan ve Diğerleri (Ed.) **Değerler ve Eğitimi** içinde (615-631), İstanbul : Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, 2007.

Doğan Büyük Türkçe Sözlük, “Değer”, İstanbul: Pınar Yayınları, 2005.

Dönmez, Burhanettin; Cömert, Melike. **“İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Değer Sistemleri”**, Değerler Eğitimi Dergisi, (2007) Sayı: 14, ss.29-58.

Elçin, Şükrü. **Halk Edebiyatına Giriş**, 1. Baskı, Ankara:Akçağ Yayınları, 1993.

“Eğitimde Masal ve Kıssanın Yeri”,<http://www.egitirim.gen.tr/site/arsiv/55-21/353-egitimde.html> (15.05.2013)

Emmez, Berivan Can. “Sözlü Gelenekten Modern Masala: Çocuk Edebiyatında Masal Üzerine Halkbilimsel Bir İnceleme”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, SBE, 2008)

Ertés, Clarissa Pinkola.http://en.wikipedia.org/wiki/Clarissa_Pinkola_Est%C3%A9s,
(22 Mart 2013)

Fersahoğlu, Yaşar. “Din Eğitimi ve Öğretiminde Bir İletişim Yöntemi Olarak Hikâye”,
Ekev Akademi Dergisi, Sayı:16, (2003).

Fromm, Erich.**Rüyalar, Masallar, Mitoslar**; Aydın Arıtan (çev.), 2. Basım: Arıtan
Yayınevi, İstanbul, 1992

Gökşen, Cengiz. “**Masalların Eğitim Yönünden Değerlendirilmesi**”,Eğitişim Dergisi,
(Mart 2009) Sayı:22, ss. 3-10.

Gökşen, Enver Naci.**Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız**, 2. Basım, Ankara: Hikmet
Yayınları, 1972.

Güngör, Erol. **Değerler Psikolojisi**, 1. Basım, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1998.

Güngör, Erol. **Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar**, İstanbul: Ötüken
Yayınları, 2000.

Günay, Umay. **Elazığ Masalları**, 1. Basım, Erzurum:Atatürk Üniv. Edebiyat Fak.,
1975.

Gürses, İbrahim. “**İbrahim , Jung’cu Arketip Teorisi Bağlamında Tasavvufi
Öykülerin Değerlendirilmesi: Sîmurg Örneği**”, Uludağ Üniversitesi, İlahiyat
Fak. Dergisi, (2007) Cilt: 16, Sayı:1, ss.77-96.

Helimoğlu Yavuz, Muhsine.**Masallar ve Eğitimsel İşlevleri**, 1. Basım, Ankara: Kültür
Bakanlığı Yayınları, 2002.

Kantarcıoğlu, Selçuk. **Eğitimde Masalın Yeri**, 1. Basım, İstanbul: M.E.B. Yayınları,
1991.

Kenan, Seyfi. “Modern Eğitimin Oluşum Sürecinde Değerler Nasıl Zayıfladı”, **Değerler
ve Eğitimi** içinde, (275-285)İstanbul : Değerler Eğitim Merkezi Yayınları,
2007.

Koz, Sabri; Billur Köşk Masalları, **Cumhuriyet Kitap**. 24 Ağustos1990.

- Köylü, Mustafa. “Küresel Bağlamda Değerler Eğitimine Duyulan İhtiyaç”, **Değerler ve Eğitimi** içinde,(287-381) İstanbul : Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, 2007.
- Kumartaşlıoğlu, Satı. **Balikesir Masal Anlatıcılarının Dil ve Uslubu**, Balikesir Üniv. SBE Dergisi, (2009) ,ss. 441-449.
- Kur'an-ı Kerim Açıklamalı Meali, **Al- İmran Suresi, Ayet 110**,Hayrettin Karaman ve Diğerleri (Haz.),Ankara: TDV Yayınları, 2010.
- Mengüşoğlu, Takiyettin. **Felsefi Antropoloji**, 1. Basım, İstanbul: İstanbul Üniv. Edebiyat Fak., 1971.
- Özkan, Tuba. Bey Börek Anlatılarının Kahramanın Yolculuğu Açısından İncelenmesi, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi, S.B.E., 2006)
- Propp, Vladimir.**Masalın Biçimbilimi**, Mehmet Rifat (çev.), 2. Basım, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2011.
- Sarper Öztürk, Feyza. “Türk Ve Alman Masallarından Seçilen Örnek Metinlerde Kadın Figürleri” (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2011).
- Salahi, Mehmed. **Kamus-i Osmani**, İstanbul: Mahmutbey Matbaası, 2. c.1329.
- Sarıyüce, Hasan Latif; Şirin, M. Ruhi (Haz.). Masal ve Çocuk Edebiyatındaki Yeri, **Çocuk Edebiyatı Yıllığı** içinde, (168- 175),İstanbul: Gökyüzü Yayınları,1989.
- Şaul Mahir, Alangu Tahir. **Türkiye Folklorü El Kitabı** İçinde, (17-23), 1. Basım, İstanbul: Adam Yayınları, 1983.
- Tezel, Naki.**Türk Masalları**, 2. Basım, Ankara : Kültür ve Turizm Bakanlığı , 1990.
- TDK, **Güncel Türkçe Sözlük**, [http://www.tdk.gov.tr/index.php?option,\(20.02.2013\).](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option,(20.02.2013).)
- Turan, Selahattin; Durceylan, Belgin.
<http://journal.manas.kg/index.php/sbd/article/viewFile/473/428>, (30 Nisan 2013)

Türinay Necmettin, Şirin M. Ruhi (Haz.). “Masal ve Çocuk Edebiyatındaki Yeri”,
Çocuk Edebiyatı Yıllığı İçinde, (157-167), İstanbul: Gökyüzü Yayınları,
1982.

Türkçe Sözlük, İstanbul : Can Yayınları, 2008.

Yaşaroğlu, Kamil. **Kazâ**, DİA, C. 25, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002.

Yılmaz, Aliye. **Çocuk Eğitiminde Masalın Yeri**, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal
Bilimler Dergisi, (2012), Sayı:3,

Yonar, Gönül. **Türk Edebiyatında Fantastiğin Kökenleri**, 1. Basım, İstanbul: Ötüken
Yayınları, 2011.

Kaymakcan, Recep, Seyfi Kenan, Hayati Hökelekli, Şeyma Arslan ve Mahmut Zengin
(Ed). **Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu**. İstanbul:Dem
Yayınları Ensar Neşriyat, 2007.